

Нацрт

Скупштина Општине Врбас

Председник општине

Савет за развој

**Стратегија развоја општине ВРБАС
2010. – 2015. године**

Новембар, 2010

САДРЖАЈ

ПРИЛОЗИ:

1. СПИСАК ЧЛАНОВА САВЕТА ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА

2. СПИСАК УЧЕСНИКА КОНСУЛТАТИВНОГ ПРОЦЕСА - СЕКТОРСКЕ ГРУПЕ

1. Увод

Пројекат израде Стратегије развоја општине Врбас је производ политичког опредељења локалне самоуправе да своје будуће активности планира и усмерава у складу са дугорочном визијом, расположивим ресурсима и утврђеним локалим приоритетима.

Основни циљ Стратегије јесте да пружи визију будућности, визију развоја, предложи могућа решења друштвених, економских, институционалних проблема, а у контексту прилагођавања оквирима развоја АП Војводине и Србије и ширег региона Западног Балкана са којима Србија учествује у процесима придруживања Европској Унији.

Стратегија развоја је кровни документ који би требао да оријентише све релевантне актере развоја и управљања општинским ресурсима у доношењу одлука за најцелисходнија решења и што ефикасније коришћење расположивих ресурса. Поред улоге водиле у одлучивању, Стратегија представља важну алатку за успешно управљање променама у општини, за усмерено акционо и пројектно планирање, као и за друге активности за добијање финансијске подршке из АП Војводине, Министарстава и Владе Републике Србије.

Стратегија има посебан значај за олакшавање приступа фондовима Европске Уније и ствара предуслове за учествовање у програмима развоја региона којима општина Врбас припада.

Стратегија развоја општине Врбас, базирана је на анализи друштвеног, економског, социјалног стања и на мапирању постојећих природних, људских, институционалних и финансиских ресурса и реалистичност је њена подлога. У процес планирања биле су укључене различите заинтересоване стране и стручњаци из различитих области развоја. Њихов рад је био организован кроз 7 секторских група у којима је учествовало 116 грађана Врбаса. Процес је водио Општински Савет за развој који је формиран 01.02.2010. године, на предлог

председника општине Врбас. Савет броји 29 чланова, репрезентативних представника сектора привреде, јавног сектора и организација цивилног друштва. Спискови чланова Савета и других учесника у консултативном процесу су у прилогу овог документа. Покрајински секретаријата за локалну самоуправу и међуопштинску сарадњу АП Војводине је финансијски помогао реализацију процеса израде Стратегије, а стручну, методолошку помоћ је пружила Асоцијација за развој општине Врбас.

Стратегија је првенствено намењена становницима општине Врбас који имају јак интерес да обликују средину у којој живе. Уз грађане, као најширу базу заинтересованих, стратегија је намењена свим актерима друштвеног и економског и политичког развоја на локалном нивоу, почев од носилаца локалне власти преко јавних институција па до невладиних организација. Овим документом се жели побудити интерес свих актера у општини Врбас да заједнички и у партнерству раде на обликовању боље будућности за своје грађане.

Стратегија развоја је постављена као отворен и динамичан документ, чија ће се реализација константно пратити, а приоритети реализовати кроз годишње акционе планове.

Поглавље 1: Визија општине Врбас

Општина Врбас је заједница високо развијене привредне структуре, сталног економског раста, здраве животне средине, где становници задовољавају своје потребе и осећају социјалну сигурност. Општина има транспарентну администрацију, одговорну власт, високу запосленост и квалитетан друштвени живот који се одвија у стимулативном демократском амбијенту у којем се негује и високо вреднује толеранција.

Поглавље 2: Мисија локалне самоуправе

Локална самоуправа Општине Врбас ће заједно са својим грађанима водити развој општине кроз одговорну, проактивну и транспарентну локалну политику, уз стално оснаживање установа и организација у јавном, приватном и цивилном сектору и тако доприносити вишем квалитету живота, целовитијој социјалној сигурности у здравој животној средини.

Поглавље 3: Принципи и вредности на којима се заснива Стратегија

- о **Високо развијена привредна структура** – Подразумева од локалне заједнице потпомогнут раст и развој привредних активности које су узрочно-

последично везане за све области друштвеног живота и од чијег развоја зависи стандард живота становника наше општине. Без привредног напретка нема ни напретка у образовању, култури, здравству, уметности, спорту.

- о **Партнерство јавног, бизнис и цивилног сектора** – подразумева заједничко, кооперативно деловање јавног, приватног и цивилног сектора у производњи јавних производа или пружању услуга. Циљ јавног, приватног и цивилног партнерства је економичнија, делотворнија и успешнија производња јавних производа и услуга, као и размена вештина и знања са партнерима, коришћење способности партнера и расподела ризика на основу могућности управљања њима.
- о **Равномеран развој општине** - Подразумева избалансиран однос локалне самоуправе према граду и селу по питањима привредних, културних, образовних, спортских и других инвестиција и инфраструктурног развоја.
- о **Висока еколошка свест** – Подразумева промоцију активности које имају за циљ чистију општину и очувану животну средину, насупрот загађењу животног простора, нецивилизованом и неодговорном понашању.
- о **Социјална сигурност грађана** - Уређена заједница као сегмент уређене правне државе мора да осигура потребне услове за пуни развитак економски независног, здравог и слободоумног појединца и породице, као основне јединице друштва.
- о **Неговање толеранције** - Подразумева разумевање, равноправно партнерство, толеранцију и пријатељство међу свим етничким или религијским групацијама и сарадњу која превазилази регионалне, политичке и сваке друге баријере.
- о **Богат друштвено-културни живот** – Представља велико богатство наше општине које краси разноликост културних традиција, толерантност, поштовање и неговање историјског наслеђа вишевековног заједничког живљења.
- о **Регионална сарадња и европска оријентација** – Регионална сарадња и добросуседски односи су један од предуслова за убрзани развој и могућност заједничких пројеката и коришћења предприступних фондова и важнији су него икад за оспособљавање Србије, а самим тим и наше Општине, за наставак пута ка ЕУ.

Поглавље 4: Анализа контекста

Приказ контекста релевантног за развој општине представља слику географског положаја, основних природних карактеристика и потенцијала, демографску слику, кратак преглед историје места и генералну слику локалног и ширег политичко-економског амбијента.

4.1 Географски положај

Повољан географско-саобраћајни положај је један од главних разлога да је Врбас постао значајан центар средње Бачке. Град Врбас се налази у Србији, у геометријском средишту Бачке (делу Војводине). Врбас се налази на раскрсници важних путева различитих видова саобраћаја, који пролазе територијом његове Општине, повезујући га тако са осталим деловима Војводине. Налази се на великој железничкој магистралаи која пресеца читаву Средњу Европу, на међународном железничком правцу Београд-Будимпешта и локалним Нови Сад – Сомбор и Сомбор – Бечеј. Врбас је важна раскрсница друмских саобраћајница, кроз град пролазе путеви:

Сомбор-Врбас-Бечеј; Врбас-Бачка Паланка; Врбас-Суботица. Недалеко од Врбаса пролазе и путеви Нови Сад-Суботица (М-22 стари) и међународни пут Е-75 (М-22 нови). Територију Општине пресеца врло развијена мрежа канала, који припадају хидросистему Дунав- Тиса- Дунав.

Врбас се граничи са општинама: Кула, Мали Иђош, Србобран, Темерин, Нови Сад, Бачки Петровац, Бачка Паланка и Оџаци. Град Врбас се простире у виду правоугаоне траке, поред Великог Бачког Канала, у подножју Телечке заравни, а делимично на њеним падинама.

4.2 Природни услови

а) Геоморфолошке одлике

Територија општине Врбас простире се на лесној заравни и лесној тераси. Најочљивија висинска разлика је у пограничном делу према Кули, где лесна зараван доминира над лесном терасом одсеком висине 17 м. Југоисточно од Врбаса та граница слабије је изражена.

Укупна висинска рашчлањеност рељефа врбашке општине износи 24 m и креће се у распону од 80-104 m надморске висине. Најнижа тачка се налази на лесној тераси око каналисане Јегричке, односно на југу Општине и износи 81 m, док се најистакнутија тачка налази на лесној заравни, односно на северу Општине и износи 104 m.

б) Хидрографске прилике

Хидрографска мрежа општине Врбас је разноврсна и веома карактеристична иако Општина као и цела Бачка припада сувим, више степским пределима. На хидрографске прилике у највећој мери утичу физичко-географски и све више и антропогени фактори.

Подземне воде - у општини Врбас налазе се у облику издани на различитим дубинама, у зависности од конфигурације терена. Имају велики значај како у пољопривреди тако и у водоснабдевању становништва. На територији Општине постоји плитка и дубока издан, односно фреатска и артешка издан.

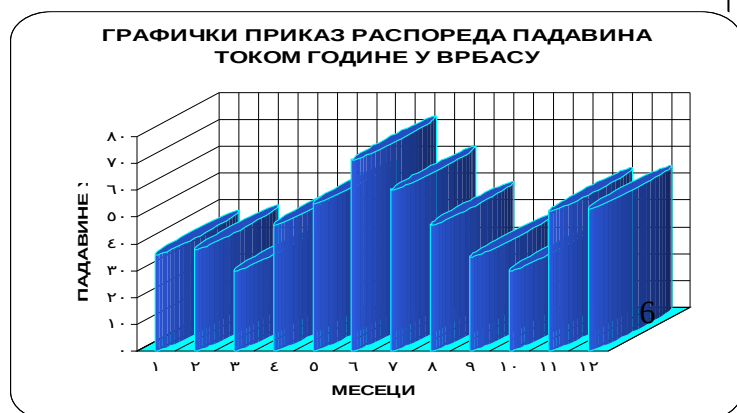
Површинске воде - Територију општине Врбас пресеца веома развијена мрежа канала који припадају хидросистему Дунав-Тиса-Дунав. Најважнији и највећи на територији Општине је Велики Бачки канал који протиче подножјем Телечке заравни. У овај канал се улива крак канала Каравуково-Савино Село чији се други крак наставља од Савиног Села према Новом Саду. Кроз јужни део територије Општине протиче Јегричка и то кроз атаре Савиног Села, затим кроз Равно Село и Змајево. Поред основних намена, односно одводњавања, наводњавања и саобраћаја, канал Дунав-Тиса-Дунав користи се и за спортски и привредни риболов.

Велико Бачки канал, прокопан пре више од 200 година, представљао је јаку привредну полугу у развоју привреде града. Током интензивног индустријског развоја, почев од шездесетих година 20 века па надаље долази до екстермно високог загађена и уништавања основне функције канала и чини га колектором отпадних вода. На мапи црних еколошких тачака Европе, уврштен је у групу најзагађенијих вода. Последњих година улажу се велики напори да се поправи стање и Канал ревитализује и тако поново постане предност у економском развоју, а не његова јака кочница.

Термоминералне воде - На територији Општине налазе се три изворишта термалних вода, у Врбасу, Змајеву и Бачком Добром Пољу. Постоји могућност да се у будућности економично искористи топлотна енергија тих вода. Зависно од физичко-хемијских и геотермалних одлика, те воде би могле бити употребљиве у пољопривреди за загревање стакленика, у индустрији као технолошка вода, у балнеотерапији и спортско-туристичким центрима, а зависно од количине, могле би се користити и за загревање живинарских и сточних фарми, и осталих објеката.

в) Земљиште

Структура земљишних површина општине Врбас према катастарској класификацији приказује да плодно земљиште обухвата 90,1 %. Највећи проценат плодног земљишта заузимају њиве са 87% док све остале категорије плодног земљишта заузимају осталих 3% територије и 10% неплодно земљиште.

г) Климатске карактеристике

Подручје општине Врбас

карактерише оштра континентална клима са дугим, топлим и сувим летима, а хладним, оштрим и такође дугим зимама. Пролеће и јесен су слабије изражени. Средња јулска температура износи 27,1°C, а средња јануарска -1,8°C. Средња годишња температура износи 10,8°C, што је за 0,2°C ниже од средње годишње температуре Војводине. Најчешћи ветрови у региону су северац, западни ветар, јужни ветар и кошава. У летњем периоду могућа је појава олујног ветра. Средња годишња вредност релативне влажности ваздуха износи 77%. Средње вредности релативне влажности ваздуха по годишњим добима су: зима 88%, пролеће 74%, лето 70% и јесен 78%. У општини Врбас се у току године јављају два сушна периода и два периода са повећаном количином падавина. Просечна годишња количина падавина износи 559 мм. Главни максимум падавина јавља се у току прва два летња месеца (јуни и јули), док споредни максимум настаје крајем јесени (новембар-децембар). Главни минимум падавина јавља се у току месеца октобра, док секундарни минимум настаје у месецу марту. Облачност је веома битан климатски фактор због тога што има улогу климатског модификатора односно утиче на трајање инсолације, модификује интензитет сунчевог зрачења итд. Дани са средњом дневном облачношћу мањом од 20% рачунају се у ведре дане. Средњи годишњи број ведријих дана за општину Врбас износи 57,6, а годишња облачност 59%.

д) Сеизмичке карактеристике терена

За територију општине Врбас нису вршена микросеизмичка истраживања. За одређивање степена угрожености од земљотреса користе се подаци из „Карте макросеизмичке рејонизације”. Северни и североисточни део територије КО налази се у зони 7° МЦС скале, а јужни и југоисточни део као и само насеље налази се на 6° МЦС скале. Оба степена сеизмичности не изазивају катастрофалне последице, али је неопходно предузети мере заштите у складу са прописима који важе за све степене сеизмичности.

У биогеографском погледу подручје општине Врбас нема посебних специфичности. Она се одликује типичним карактеристикама, која се очекује у целој Бачкој.

4.3 Становништво

Први подаци о Врбасу сежу у далеку прошлост. Захваљујући археолошким ископавањима на локалитетима: Чарнок, Шуваков салаш и циглана „Полет”, много тога о прошлости Врбаса нам је познатије и блискије.

На обалама Црне баре констатована су неолитска насеља (5000 - 2500.г.п.н.е.).

Из периода бронзаног доба (1800 – 800 п.н.е), констатовано је насеље са некрополом у непосредној близини Чарнока као и мање насеље на северној, левој обали Црне баре.

Веома значајно налазиште млађег гвозденог доба (IV о.п.н.е. - 1 о.н.е.) на локалитету Чарнок – Бачко Добро Поље, успешно се истражује и штити захваљујући Музејској збирци, Општини Врбас и Музеју Војводине.

Од I в.н.е. ови простори део су тзв. барбарикума који се налази наспрам Римског Царства и доживљава директне утицаје римске цивилизације. Истовремено долази

до насељавања Сармата, припадника иранских народа, који доносе и грчко - хеленистичке културне утицаје. Од IV века н.е. наше просторе заплускују таласи народа који су ношени великом Сеобом народа. У другој половини IV века, са доласком Келта на ове просторе, почиње се са употребом грнчарског кола, масовном израдом гвозденог оруђа и оружја и ковањем новца. Чарнок је келтски опидум (земљано утврђење) које првенствено представља трговачки центар, а касније добија и одбрамбену улогу.

Најдуже се задржавају Авари, о чему сведочи некропола на локалитету циглана "Полет,,. Почетак IX в. означава крај аварске доминације и контролу Франака, а затим Бугара над овим просторима. Крајем IX в. у Панонску низију стижу и угарска племена. Ово потврђују некрополе из X в. са номадским карактеристикама као и средњевековна насеља, која су истраживана на овим теренима, где је констатован хоризонт X-XII в.

Према писаним изворима на овом подручју је углавном живело словенско становништво, Срби, који су у више наврата због ратова, поплава или болести напуштали насеље. Године 1720. наступају огромне промене у етичким односима Бачке. Срби се селе у Русију и Банат, а почињу убрзо колонизације Русина, Немаца и Мађара на ове просторе. Русини насељавају Врбас 1745, а Куцуру 1763.године. Немци почињу насељавање 1784, док о насељавању Мађара за сада не постоје тачни подаци, осим да је после 1890.године почело масовније насељавање Мађара у Стари Врбас, да би за следећих 10 година, по новом попису Мађари у Новом Врбасу постали већинско становништво. Исте те 1900.године Срби су били већинско становништво у Новом Врбасу у односу на Немце. Врбас је у XIX веку, захваљујући прокопавању канала и изградњи железничке пруге Пешта -Суботица - Нови Сад, израстао у велики индустријско - занатски и трговачки центар. Отварају се нове основне школе, занатске школе и гимназија. Почетком XX века радничка класа се организује у струковне синдикате, нижу се штрајкови, а убрзо почиње II светски рат 1941.године, изазван немачком агресијом. 20.октобра 1944. године Врбас се ослобађа од фашизма. Убрзо стижу колоне становништва из Црне Горе, Босне и Херцеговине и са Косова и као колонисти остају да живе у Врбасу.

Каснији значајнији прилив становништва у општину Врбас десио се током распада Југославије доласком бројних избеглица из Хрватске и Босне и Херцеговине и инерно расељених лица са Косова.

Кретање броја становника

Број становника општине Врбас повећао се у периоду 1948-2002 за 8.705 или за 23,4%. Према попису из 2002 године на територији Општине живело је 45.852 становника , што је око 2,3 % становништва Војводине, односно 0,6% становништва Републике Србије. На основу података Републичког завода за статистику из јуна 2006. године, процењени број становника у општини Врбас износио је 44.570 .

Популација општине Врбас имала је константан пораст у периоду 1948-2002 године и то захваљујући порасту становништва Врбаса, док су остала насеља у Општини, осим Бачког Доброг Поља, које је остварило минималан раст, имала мањи или већи пад броја становника. Код већине насеља пад броја становника присутан је почев од пописа 1971 године. Пад броја становника у насељима последица је негативног миграционог салда и негативног природног прираштаја.

Број домаћинства

Година пописа	Број домаћинства	Просечна величина
1948.	9.391	3,96
1953.	9.667	3,89
1961.	12.314	3,40
1971.	12.727	3,42
1981.	13.738	3,33
1991.	14.403	3,22
2002.	14.818	3,09

Број домаћинства на подручју

општине Врбас растао је брже од пораста укупног броја становника, што је последица друштвено-економских промена које су условиле раслојавање породица и смањивање просечне величине домаћинства.

Старосна структура становништва

Старосна структура становништва константно се погоршавала последњих неколико деценија. Старење становништва последица је смањења наталитета, исељавања млађег становништва и продужења животног века становништва. Одсељавање млађег становништва са подручја Општине било је израженије у сеоским насељима па су и негативне последице на њихов демографски развој биле јаче изражене.

Година пописа	Средња старост	Индекс старења
1948.	28,2	18
1953.	28,2	23
1961.	28,9	26
1971.	31,9	34
1981.	33,7	39
1991.	35,6	55
2002.	38,3	80

У 2002. години на територији Општине живело је 11.450 становника који припадају младој старосној групи (0-19 година), 27.809 радно-активних (20-64 године) и 9.126 старих становника (преко 60 година). Учешће старог становништва повећало се у периоду 1948- 2002 година са 8,1% на 19,9% што је последица продужења животног века, али и све мањег природног прираштаја и смањења учешћа младог становништва.

Под утицајем догађања на простору бивше Југославије и испољене друштвено-економске кризе деведесетих година прошлог века, дошло је до осетнијег пада наталитета на подручју Општине, али је негативан тренд настављен и у овом веку. Према подацима за 2006 годину, у Општини је рођено укупно 466 деце, а умрло 608 становника тако да је остварен негативан природни прираст од 142 становника, односно негативна стопа природног прираштаја од око -3,2.

Образовна структура становништва

Без основне школе	Основно образовање	Средње образовање	Више образовање	Високо образовање	Непознато	укупно
6.510	9.447	18.445	1.451	1.666	338	37.857
17,3%	24,9%	48,7%	3,8%	4,4%	0,9%	100%

Етничка структура становника

Етничка структура становништва Општине, услед миграција које су се дешавале у прошлости, трпела је веома велике промене. Општина Врбас је мултинационална средина у којој живи највише Срба, затим Црногораца, Русина и Мађара. Према попису из 2002. године етничка структура становништва Општине била је следећа:

Национална припадност	Број	Структура
Срби	21.907	47,77%
Црногорци	11.371	24,80%
Русини	3.765	8,21%
Мађари	2.885	6,29%
Украјинци	975	2,12%
Југословени	675	1,48%
Хрвати	659	1,44%
Остали	3.615	7,89%
Укупно	45.852	100,00%

Карактеристике локалног и ширег политичко економског амбијента

Иако је дуго, у сфери економског развоја, важила за лидера у бившој СФРЈ, општина Врбас је у времену транзиције поделила судбину са осталим сличним општина у Србији и доживела регресију. Промена друштвеног система, из социјализма ка капитализму, политичке кризе, инфлација, ратови, корупција и др. су само неки од разлога који су довели до разградње и нарушавања политичког и економског амбијента у Србији. Транзиција и њен најпрепознатљивији облик-приватизација, довели су до настанка многих негативних политичких и економских трендова у општини Врбас. Драстично смањење производње, гашење привредних субјеката, смањење броја запослених, смањење зарада и друштвеног стандарда и

смањења права радника су само неке од последица са којом су се суочили грађани Врбаса.

Да би остварили своје циљеве, створили атрактиван политички и економски амбијент за живот и рад грађана, друштвени актери у Врбасу морају препознати интересе и трендове окружења и кроз њих остварити своје циљеве.

Процеси као што су придруживање Европској Унији, регионализација и процес децентрализације, представљају кључне токове и изазове које ће се наметати пред доносиоце одлука у Врбасу.

Успостављање европских норми и стандарда, у раду локалне самоуправе, привредних субјеката, образовних институција, животног окружења и у другим областима прелазе у опште прихватљиве и законски дефинисане норме. На ове промене треба гледати као на шансу за унапређење рада у свим сегментима, иако на први поглед оне често изгледају недостижно. Средства која се нуде за примену ЕУ стандарда су привремена иако се у наредном периоду може очекивати њихов раст у понуди према локалним самоуправама.

Општине које не буду брзо и адекватно реаговале и не успеју обезбедити средства из туђих извора за многа унапређења, мораће то финансирати из сопствених извора, што ће представљати огроман терет за ионако скромне општинске буџете.

Савремене западне државе карактерише висок степен регионализације и децентрализације. Тако за ЕУ можемо рећи да је унија региона због нивоа аутономије региона и њихове препознатљивости унутар ЕУ. Србија је такође отпочела процес регионализације и децентрализације. Закон о регионалном развоју је дефинисао нове регионе, у овом моменту не административне целине, али без гаранције како ће се регионализација одвијати у будућности. Децентрализација постаје врло оптерећујућа за локалне самоуправе, са разних нивоа се делегирају обавезе и дужности, док је све мање средстава за њихову реализацију.

Можемо очекивати да ће оба ова процеса умногоме утицати на Врбас. Друштвене актери општине Врбас ће се наћи пред изазовом ових процеса и пред очекивањима грађана да кроз ове процесе унапреде квалитет живота у заједници.

Мале средине, попут врбашке, хронично пате од миграције школованих и способних кадрова ка већим градовима што додатно отежава већ компликовану ситуацију. Да би одговорили овим задацима потребно је да ангажујемо људске ресурсе који поседују довољно знања и вештина да се носе са утицајем ових глобалних трендова. Кључни актери, пре свега локалне политичке елите, морају одговорно приступити грађењу и креирању кадровске политике, јер ће само на тај начин локална администрација моћи да одговори на сва очекивања грађана и постане ефикаснији сервис грађана.

Сумарна анализа стања у општини Врбас

Основу за планирање развоја општине Врбас чини анализа стања у општини. На основу сагледаног стања се дефинишу правци стратешког развоја. У анализи је коришћена техника SWOT анализе, на основу које је Савет сагледао присутне Снаге и Слабости, као и потенцијалне Могућности и Претње општине Врбас.

Главне **снаге** општине Врбас представљају повољан географски положај на коме се

налазе саобраћајна чворишта путева и железнице као и развијена каналска мрежа хидросистема ДТД. Богатство природних ресурса као и повољна клима, представљају базу развоја пољопривреде и прехранбене индустрије, која у општини Врбас има дугу традицију. Општина Врбас располаже квалитетном и високо мотивисаном радном снагом, са израженим предузетничким потенцијалом. Инфраструктура општине је релативно развијена. Развијеност финансијског сектора и присуство бројних јавних институција, сврставају Врбас у ред најзначајнијих центара у Србији.

Проблем загађења Великог бачког канала је једна од већих **слабости** Општине, који осим утицаја на животну средину, онемогућава и развој речног саобраћаја као и туризма. Недовољно опремљене индустријске зоне успоравају развој привреде и отварање нових радних места, а уз то је и све израженији одлив кадрова, као и негативан природни прираштај становништва.

Нестабилност политичког и привредног амбијента, као и непредвидиво законодавство могу бити **претње** за развој Општине, а **могућности** Општине су у даљем процесу децентрализације као и коришћењу средстава фондова ЕУ и регионалном удруживању.

Поглавље 5: Стратешки правци развоја општине Врбас

У складу са визијом развоја општине Врбас, а на бази опште анализе ресурса, стања и потреба, дефинишу се стратешки правци развоја, као области од приоритетног значаја:

1. Стварање атрактивног и повољног привредног амбијента који подразумева стимулативне услове за развој предузетништва, малих и средњих предузећа и услуга у области туризма.
2. Унапређење услова за развој модерне и профитабилне пољопривредне производње као окоснице привредног раста у општини Врбас.
3. Развијање целовитог позитивног друштвеног амбијента за живот грађана путем унапређења рада и функција општинске управе, јачања улоге организација цивилног друштва и унапређењем капацитета општине за међуопштинску, регионалну и остале видове сарадње.
4. Одговоран однос према природним ресурсима, развијање система одрживе заштите и очување животне средине.
5. Стварање услова да Врбас буде модерна урбанистички, комунално и инфраструктурно уређена општина.

6. Унапређење квалитета живота грађана општине Врбас путем квалитетнијих услуга у областима информисања, образовања, здравствене и социјалне заштите, културе и спорта.

Реализација сваког од утврђених стратешких праваца, конкретизована је у следећем поглављу (поглавље 6) где су, након приказа постојећег стања у сваком од сектора, утврђени стратешки циљеви и специфични задаци.

Поглавље 6: Стратешки приоритети по областима

6.1. ПРЕДУЗЕТНИШТВО, МАЛА И СРЕДЊА ПРЕДУЗЕЋА И ТУРИЗАМ

6.1.1. ПРЕДУЗЕТНИШТВО, МАЛА И СРЕДЊА ПРЕДУЗЕЋА

Анализе стања и проблема

Општина Врбас је једна од привредно развијенијих општина у Републици Србији, са дугом традицијом у производњи и преради пољопривредних производа, трговини и саобраћају.

Индустрија има најзначајније учешће у привредној структури Општине, како по оствареном доходу, тако и по броју запослених. Преко 58% друштвеног производа остварено је управо у прехранбеној индустрији, која је скоро у целости смештена у граду Врбасу. Индустијски капацитети су лоцирани на излазу из града према Кули, и ту су смештена предузећа која представљају најважнији фактор привредног развоја Општине: фабрика уља и биљних масти "Витал", индустрија меса "Карнекс", шећерана "Бачка" и кондиторска индустрија "Медела".

Уз развијену индустрију, терцијарни сектор привреде у општини Врбас има све већи значај, како у структури оствареног дохода тако и у запошљавању. У 2005. години овај сектор учествовао је са око 20% у народном доходу општине. Највеће учешће у структури народног дохода имала су трговина и угоститељство са око 13%, а затим саобраћај, складиштење и везе око 5%, док су остале делатности знатно мање заступљене.

Дешавања у Републици Србији 90-тих година, као и транзициони процеси након 2000. године, утицали су на пад производње и запослености у општини Врбас, што је имало за последицу пораст броја незапослених лица, који на крају 2009 године износи 7.929 лица на евиденцији националне службе за запошљавање .

Током 90-тих година, дошло је до пропадања више сектора производње – металопрерађивачког, дрвопрерађивачког и текстилног. Предузећа из ових области – метална индустрија "Металоградња", хемијска индустрија "Мепол", дрвна индустрија "Дрина", трикотажа ДП "ВИП", грађевинска индустрија "Напредак" су завршила у стечају и ликвидацији.

Процес приватизације друштвених предузећа у општини Врбас је текао у два правца. Водећа предузећа - Витал, Карнекс, шећерана Бачка и Медела, су спровела поступак применом Закона о својинској трансформацији, чиме су значајна средства од продаје акција ових предузећа остала у Врбасу и била значајна за развој малог бизниса. Остала друштвена предузећа су приватизована по Закону о приватизацији, где је Агенција за приватизацију на аукцијској продаји нудила 70% акција тих предузећа, док је радницима припало преосталих 30% – Тривит млин, Тривит пек, Централ, Штампарија, Бачкатранс, Прогрес, Змајево...

По окончању процеса приватизације, привреда Врбаса је била суочена са великим смањењем броја радника у предузећима која су приватизована, са гашењем преко 30% малих предузећа која су била ослоњена на пословање са великим предузећима и слабо развијеним сектором предузетништва, који би могао да понесе терет развоја општине Врбас.

Промене у структури привреде и померање тежишта запошљавања са индустрије на мала предузећа и предузетничке радње, носило је и проблеме као што су неискуство власника у организовању и управљању послом, што се најбоље огледа у чињеници да сваки трећи предузетник опстаје преко три године у пословању, односно сваки шести предузетник ради дуже од 5 година.

Са растом приватног бизниса, дошло је и до унапређења финансијског сектора у општини Врбас. У општини Врбас послује 17 банака, и све су смештене у граду Врбасу. Због смањења обима пословања у насељаним местима Општине, банке тренутно немају интерес за отварање пословних јединица у насељеним местима. Осим банака, у Врбасу послују и све водеће осигуравајуће куће.

2000. године, од 12.960 запослених, у предузећима је радило 77,7%, док је свега 16,4% радило у 742 регистроване предузетничке радње. 2005. године, општина Врбас је остварила за око 18% већи ниво народног дохотка од просека у Републици Србији и по том показатељу била је 22. по нивоу развијености међу свим општинама у Србији. На подручју Општине у 2006. години било је запослено укупно 15.332 лица од којих је 8.169, или 53%, било запослено у предузећима, установама, задругама и организацијама, а 6.251 лице, или 41%, код приватних предузетника и у самосталним делатностима. На крају 2009. године, од 13.626 запослених у општини Врбас, 53,9% запослених ради у 506 активних привредних друштава, а 42% у 1.146 регистрованих предузетничких радњи.

На основу SWOT анализе сектора привреде, утврђени су следећи проблеми:

1. Радне зоне су плански дефинисане, али нису комунално опремљене.
2. Постоји више празних производних објеката у индустријској зони који пропадају.
3. Сарадња Општине и предузетника и МСП није на адекватном нивоу.
4. Накнаде за куповину и уређење грађевинског земљишта су високе.
5. Врбас је суочен са одливом квалитетне радне снаге.
6. Понуда на тржишту радне снаге не одговара потребама тржишта.
7. Општина Врбас нема развијену сарадњу са суседним општинама у региону, као ни општинама у европској унији.
8. Велика је заступљеност сиве економије
9. Предузетништво у Врбасу показује низак ниво одрживости пословања.
10. Евидентан је недостатак подстицајних средстава за развој бизниса.

Закључци и препоруке

Процес транзиције и економске кризе је оставио последице на укупан привредни развој општине Врбас. Последице се огледају у паду производње и запослености, гашењу сектора прераде метала, дрвета и текстила, ниском нивоу инвестиција, недовољној конкурентности привреде и паду народног дохотка.

Развојни потенцијали општине Врбас су недовољно искоришћени па је реално очекивати да ће након завршених структурних промена и успостављања повољније пословне климе, привреда Општине остварити бржи и стабилнији раст, а локална заједница убрзан друштвено-економски развој.

Важећом планском документацијом, као и оном која се налази у поступку доношења, планиране су радне зоне и други простори за развој привреде у свим насељима. Највеће површине радних зона планиране су у Врбасу (око 450 ha) који је носилац привредног развоја, али су радне зоне формиране или предвиђене и у осталим насељима планског подручја, Куцури (преко 100 ha), Равном Селу (око 50 ha), Змајеву (више радних зона) Бачком Добром Пољу (око 30 ha).

Најважнији развојни потенцијали на којима ће се заснивати бржи привредни и економски развој Општине су:

- ✓ повољан геостратешки положај Општине, како у земљи тако и у односу на Европу;
- ✓ велике површине пољопривредног земљишта високог квалитета и обилни водни ресурси;
- ✓ расположиви капацитети, традиција, сировинска основа и успостављено тржиште у прехранбеној индустрији ;
- ✓ расположива радна снага и све повољнија пословна клима за развој предузетништва;

У циљу подстицања бржег привредног и укупног економског и социјалног развоја Општине, неопходно је створити просторне и друге услове за привлачење инвестиција и дефинисати низ подстицајних мера за развој малих и средњих предузећа. Мере локалне самоуправе потребно је усмерити на креирање повољног пословног амбијента за предузећа. Развијањем и опремањем радних зона и индустријских паркова стварају се најнепосредније претпоставке за подстицање инвестиција и привлачење капитала.

Посебне програме подршке покретању МСПП и привлачењу инвестиција заснованим на новим технологијама, потребно је креирати на основу студије која би идентификовала потенцијал за развој и примену истих. Развој овог сектора обезбеђује се праћењем и правовременим укључивањем у активности које спроводе републичка и покрајинска влада, посебно у областима ИКТ сектора, област биотехнологије и производње хране, екологије и хемијског инжењерства, енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије.

Мере стимулисања развоја људских ресурса, треба усклађивати са потребама привреде и предузетништва. Промоцијом предузетништва, мотивацијом и едукацијом, могуће је анимирати локално становништво на покретање сопственог бизниса. Програми развоја менаџмента намењени сектору МСПП, допринеће унапређењу знања и вештина менаџера, а самим тим и повећању нивоа одрживости пословања.

Јачање функције маркетинга, и организоване промотивне активности довешће до позиционирања општине Врбас, као привлачне локације за инвестирање. Стварање имиџа "Града брендова", оснажиће како позицију саме Општине, тако и позиције постојећих предузећа.

Стратешки циљеви за развој предузетништва и МСП:

1. Стварати атрактиван привредни амбијент у општини Врбас у циљу привлачења инвеститора
2. Подстицати отварање нових и унапређење пословања постојећих МСПП
3. Стимулисати увођење нових технологија и еко пословање

Специфични циљеви за развој предузетништва и МСП:

1. Унапредити меку инфраструктуру за подршку развоју МСПП и привлачење нових инвестиција,
2. Развијати комуналну инфраструктуру за нове инвестиције
3. Развијати маркетинг општине Врбас – стварање имиџа "Града брендова"
4. Развијати људске ресурсе у складу са потребама привреде и предузетништва
5. Промотивне активности у циљу подстицања развоја нових МСПП
6. Развијати програме помоћи развоја постојећих МСПП
7. Унапредити финансијску подршку за развој МСПП
8. Стимулисати увођење нових технологија

9. Развијати програме у области еко пословања

Задаци у области развоја предузетништва и МСП:

- 1.1. У току 2011. године основати Канцеларију за локални економски развој;
- 1.2. У 2011. године, изградити систем за издавање дозвола и докумената за инвеститоре и предузетнике, са јасно дефинисаним роковима и процедурама, на једном шалтеру One-Stop-Shop;
- 1.3. У току 2012. године, отворити у склопу канцеларије за ЛЕР, Бизнис клуб, који ће омогућити МСПП да на једном месту размењују идеје, добију информације о тржишту, берзама, приступ интернету и разним публикацијама;
- 1.4. У току 2012. год усвојити Програм подстицаја успостављања Јавно-приватних партнерстава;
- 1.5. Почев од 2011 и надаље, доносити годишње Акционе планове за запошљавање,
- 2.1. У 2011. години, донети план ревитализације и уређења напуштених објеката, као и план промоције истих као *brownfield* локација;
- 2.2. У 2011. години направити план опремања индустријских зона;
- 2.3. У 2011. години израдити пројекат формирања слободне зоне у Врбасу;
- 3.1. У току 2011.-2012. године, израдити Маркетинг план општине Врбас, за промоцију општине Врбас на домаћем и страном тржишту – идентификовати часописе, веб портале, сајмове, манифестације и наступе општине на тржишту;
- 3.2. У току 2011-2012. године, израдити виртуели водич за потенцијалне инвеститоре на сајту Врбаса, са описом стимулативних мера и виртуелним обиласком објеката који би могли бити атрактивни за инвеститоре;
- 3.3. У току 2011. године, израдити спот општине Врбас и пропагандни материјал за промоцију општине Врбас на сајмовима;
- 3.4. У току 2011.-2012. године, израдити план укључивања општине Врбас у регионална и међународна партнерства, коморе;
- 4.1. У току 2011. године, креирати базу података о расположивој радној снази у општини Врбас;
- 4.2. У току 2011.-2015. године, спроводити пројекат едукације средњошколаца о предузетништву;
- 4.3. У току 2011. године основати креативну занатску радионицу, са циљем стицања знања у области занатства и промоција заната;
- 4.4. У току 2011. године, активирати социо-економски савет;
- 4.5. У току 2011.-2015. године, одржавати курсеве предузетништва за лица на евиденцији НСЗ;
- 4.6. У току 2011.-2015. године, организовати сајмове запошљавања;
- 5.1. У току 2011. године, израдити пројекат промоције предузетништва, предузетничке културе и образовања и спровести медијску кампању;
- 5.2. У току 2011.-2015. године, вршити промоцију женског предузетништва, кроз низ образовних активности, промоције удруживања, упознавање са условима финансирања и примерима добре праксе;

- 5.3. У току 2011.-2015. године, спроводити пројекта «промоција предузетништва код младих», кроз едукације, такмичења за најбољу предузетничку идеју, сајам идеја...;
- 5.4. У току 2011. године, израдити брошуру «Како покренути сопствени бизнис »;
- 5.5. У току 2011.-2015. године, организовати сајмове предузетништва;
- 5.6. У току 2011.-2015. године, промовисати на ТВ Бачка све предузетничке идеје у Врбасу;
- 6.1. У току 2011. године, израдити базу података са статистичким праћењем сектора МСПП;
- 6.2. У току 2011. године, израдити публикацију «како унапредити свој бизнис» са освртом на ИСО стандарде, глобал гап, нове технологије...;
- 6.3. У току 2011. године, израдити пројекат секторског повезивања МСПП, са циљем стимулисања удруживања, формирања кластера ,размене искустава, знања, заједничког наступа, заједничког новог улагања...;
- 6.4. У току 2011. године, израдити водич за учествовање на сајмовима за МСПП;
- 6.5. У току 2011-2015.год организовати програме развоја менаџмента - унапређење знања , вештина и едукација менаџера МСПП;
- 7.1. У току 2011. године, основати фонд за развој МСПП;
- 7.2. У току 2011.-2015. године, уговарање повољнијих кредитних линија за МСПП са пословним банкама;
- 7.3. У току 2011. године, израда брошуре о потенцијалним изворима финансирања бизниса и «Како препознати повољне кредитне услове»;
- 7.4. У току 2011.-2015. године, промовисати све нове конкурсе, кредитне линије банака и фондова за МСПП;
- 8.1. У 2011. години, израдити документ о могућим правцима технолошког развоја општине Врбас;
- 8.2. У току 2012.-2013. године, формирање индустријског парка намењеног покретању нових МСП заснованих на новим технологијама;
- 8.3. У току 2011. године, увести пакет стимулативних мера и олакшица за МСП са новим технологијама;
- 8.4. У току 2011. године, израдити пројекат виртуелног инкубатора;
- 9.1. У току 2011. године, опремање зоне за еко-пословање;
- 9.2. У току 2011. године, увести пакет стимулативних мера намењених покретању МСПП заснованим на еко-пословању;
- 9.3. У току 2011. године, организовати еко-сајам.

6.1.2. ТУРИЗАМ

Приказ стања и проблема

Општина Врбас спада у ред најатрактивнијих општина у Јужнобачком округу али и непосредном окружењу. Ова чињеница се темељи на атрактивностима и рецептивном потенцијалу општине Врбас која је у пракси манифестована прометом туриста и броју ноћења, која је већа у односу на општине Кула, Србобран, Бечеј и Бачку Паланку. Општина Врбас има добар географски положај јер кроз општину, и у

непосредној близини општине, пролазе најзначајније саобраћајнице у Војводини. Пре свега то се односи на међународни аутопут Е -75 и железничку пругу Суботица-Врбас – Нови Сад – Београд. На ове две саобраћајнице се надовезују путни правци који повезују који се на северу протежу до Средње, Западне и Северне Европе; а према југу се рачва, с тим што један крак води према Јадранском приморју а други страну према Јужној и Источној Европи и Азији. Основу за развој туризма општине Врбас, пре свега, чине природни и антропогени ресурси.

Индикатор за број остварених ноћења је прилив средства од боравишних такси који је за 2007 годину износио 1.090.017,66, за 2008 годину 862.050,00, за 2009 годину 614.440,00, а за 2010.годину , закључно са 30. новембром износи 1.528.825,00 дин.

Природни ресурси

Најзначајнији површински водоток у Врбасу је Велики бачки канал, који на територију Врбаса долази из Куле и наставља ток ка Србобрану. На уласку канала у Врбас налази се брана. Канал је превасходно пројектован за мелиоративне и саобраћајне потребе, међутим дугогодишњим испуштањем отпадних вода и одлагањем отпада у канал, исти је претрпео велике негативне промене у смислу квалитета воде, дубине и састава корита, те данас представља најзагађенији водоток у Европи. Одговорни и озбиљним приступом ревитализацији Великог Бачког канала (која је покренута) од такозване „црне мрље“ канал би добио нову употребну вредност, и од проблема постао потенцијал.

Термалне воде на простору општине Врбас пронађена су на неколико локалитета. До сада ни један локалитет није валоризован иако постоје виенаменске могућности, пре свега у енергетске и здравствено-лечилишне сврхе. Године 1971 и 1981, вршена су испитивања воде на две бушотине и добијени су следећи резултати:

На локалитету ЦФК „Драго Јововић“ *Vrb-1/H* и *Vrb-2/H* утврђено је да се вода може користити за купање и као допунско средство лечења код следећих хроничних обољења: хронични запаљенски реуматизам, дегенеративни реуматизам, екстрартикуларни реуматизам, последице и трауме ратних рањавања.

Анализом локалитета „жуте воде“ у Змајеву установљено је да вода лечи следеће болести са њиховим варијететима: стање после реуматске грознице, хронични и инфламаторни реуматизам, дегенеративни реуматизам, екстра артикуларни реуматизам, неуралгије и неуритиси, разна гинеколошка обољења. Значајнија испитивања и анализе на још некилоко локалитета термалне воде нису озбиљније вршена, али се намећу као један од задатака за наредни период.

Супротно каналу, кроз општину Врбас протиче река Јегричка која је делом заштићена и то као Парк природе „Јегричка“ III категорије. Површина Јегричке је 1.144,18 ha и успостављен је режим II и III степена заштите. Природно добро се налази у јужном делу општине, односно насељима Равно Село и Змајево.

У атару између Врбаса и Бачког Доброг Поља налази се природни споменик, ботанички локалитет степске вегетације „Чарнок“. У Савином Селу се налази природни споменик Бела топола.

Ловачко удружење „Врбас“ газдује ловиштем „Ковиљак“ укупне површине 37.566 ha, од чега ловна површина износи 33.835 ha. Удружење у свом саставу има ловачко друштво „Фазан“ из Врбаса, „Соко“ из Куцуре, „Фазан“ из Савиног Села, „Зећ“ из Равног Села, „Јелен“ из Змајева и „Јаребица“ из Бачког Доброг Поља са

укупно око 570 чланова. У ловиштима функционишу следећи ловни објекти: 5 стабилних чека, 73 хранилишта за срне, 191 хранилишта за фазане и пољске јаребице, 97 солишта, 21 појилиште, 2 прихватилишта за фазане. Стално гајене врсте дивљачи су срна, зец, фазан и пољска јаребица. Стручна служба има ловочувара у сталном радном односу и 36 ловочувара волонтера. За ловни туризам најзначајнији су летњи лов препелице, грлице и гугутке, и зимски лов дивље патке-глуваре и дивље гуске-лисасте.

Антропогени ресурси

Антропогене ресурсе на територији општине представљају археолошка налазишта, културно-историјски споменици, угоститељски објекти и спортско рекреативни објекти.

На територији Општине Врбас налази се неколико археолошких налазишта, који представљају изузетно важну базу података о траговима живота на овим просторима кроз историју. Најзначајнији археолошки локалитети су: Чарнок, Циглана полет и Шуваков салаш.

Најзначајнији културно-историјски споменици Врбаса су:

Српска православна црква је подигнута у периоду између 1730. и 1738., а освећана је 1744. године. Иконе на иконостасу рад су чувеног сликара Јована Клајића из 1850. године. Црква је претрпела велика оштећења током револуције 1848/49 да би убрзо била обновљена и посвећена празнику Ваведења пресвете Богородице 4. децембар.

Евангелистичка (Лутеранска) црква подигнута је око 1824.године после насељавања Немаца 1785. године. 1910 осликао је чувени сликар Јожеф Пехан. На своду се налазила фреска са представом Лутера на Вормском суду.

Капела Водице је јединствени тип капела карактеристичан за Војводину и Славонију. Изграђена је 1793. године, посвећена прво Светој Петки, а потом Светом Илији. Током револуције 1848/49 такође претрпела оштећење.

Реформаторска (Калвинистичка) црква подигнута је у истом периоду када и Евангелистичка, имала је мањи број верника него Лутерани, што се одразило и на саму величину храма. Мања је у основи и неколико метара нижа. На врху торња налази се звезда, а не крст што је обележје Калвиниста. У цркви се налазе веома старе оргуље.

Риомкатоличка црква је саграђена 1884. године, а њена претеча је била прва католичка школа изграђена 1872. године, с обзиром да римокатоличко становништво у Врбасу испочетка није било баш бројно, свега 250 до 300 становника.

Методистичка црква почета је са изградњом пред Први светски рат али је завршена тек 1921. године. Деловање методистичке верске заједнице у Бачкој почело је на размеђи XIX и XX века. Црква је данас у потпуности обновљена.

Гимназија „Жарко Зрењанин“ је основана као Латинска школа 1809. године, 1835. преименована је у Патронску реалну Гимназију, 1872. у патронску нижу Гимназију, 1893. у комуналну Гимназију, 1921. у потпуну реалну гимназију, а 1947. у Реалну мешовиту Гимназију.

Музеј у општини Врбас основан је 1968. године и променио је неколико локација, да би данас био смештен у старој згради општине. Музејска збирка данас броји неколико хиљада музејских експоната, не рачунајући велики број експоната који се налазе у Музеју Војводине. Међу најзначајнијим експонатима се налазе они са Чарнока, Циглане-Полет и Шуваковог Салаша. Велики значај имају и експонати

који су обележили начин живота народа и народности на територији општине кроз историју.

Споменик Јожефу Кишу се налази на узвишењу изнад бране код Шлајза. Овај споменик представља успомену на пројектанта Великог Бачког Канала, који иако није био грађанин Врбаса желео је да буде сахрањен на Шлајзу јер су одавде кренули први пробни радови.

База Центар или Бапина база представља најпознатију илегалну базу на територији општине Врбас из времена Другог светског рата. Налази се у улици Миливоја Чобанског 137. У предњем, стамбеном делу куће, смештени су предмети, фотографије и други експонати који су користили илегалци. У задњем делу дворишта налази се засебна кућица, база, у којој су илегалци деловали. Њен значај се огледа и у изгледу екстеријера и ентеријера српске сеоске куће из XIX века.

Културне манифестације

Фестивал поезије младих, установљена пре 40 година, и представља најстарију и најзначајнију културну манифестацију општине, али спада и у ред најзначајнијих поетских манифестација у земљи. Од оснивања фестивал се одржава сваке године у мају и траје 5 до 7 дана. У том периоду се реализује десетак програмских целина међу којима су најзначајније Палета младих, Портрет песника, Промоција књиге победника из претходне године која уједно и представља и прву награду фестивала, Завршно вече са проглашењем лауреата.

Палета младих је највећа пратећа манифестација Фестивала поезије младих. Установљена је 6 година после фестивала и окупља десетак најталентованијих младих академских сликара из земље поизбору селектора – познатих ликовних критичара.

Фестивал фолклорних традиција Војводине установљен је пре 30 година и одржавао се у многим војвођанским општинама. Одлуком Завода и општине Врбас фестивал ће убудуће бити стална манифестација и одржаваће се у Врбасу у септембру месецу.

Јесењи ликовни салон основан је 1968. Године и представља најстарију манифестацију овог типа у општини. Салон се одржава у октобру или новембру и траје око двадесетак дана.

Костелникова јесен представља међуопштинску музичко-поетску манифестацију сусрета хорова у организацији КДП „Карпати“ и КЦ Врбас, у новембру месецу.

Ноћ Музеја је културни догађај који заједно организују музеји и културне институције, током које су музеји отворени за посетиоце од 18.00h до 02.00h часова. Циљ ове манифестације је представљање музеја и галерија на забавнији и неубичајен начин. Одржава се у мају.

Невенев фестивал деце песника одржава се у Савином Селу од 1989. године, међународног је карактера и истиче се по раду са даровитом децом и писцима. Деца аутори конкуришу на слободну тему песмама и кратком лирском причом на српском језику. Фестивал је у своју издавачку делатност установио посебну едицију прва књига најдаровитијег песника, односно поетесе.

Ликовна колонија „Триангл“ у Савином Селу окупља много значајних и талентованих уметника, традиционално у мају месецу, који у тродневном интервалу стварају своје слике. Кукурска жетва представља манифестацију на којој наступају русинска и украјинска културно-уметничка друштва, али и неколико друштава других

националних заједница Војводине. Циљ фестивала је очување и неговање фолклорног наслеђа Русина и других националних заједница.

Фестивал тамбурашке музике у Змајеву се одржава у част Саве Вукосављева, рођеног у Змајеву, а једне од најзнаменитијих личности на музичкој сцени Војводине током друге половине прошлог века.

Фијакеријада у Равном Селу је традиционална коњичка манифестација, која има ревијални и такмичарски карактер. Одржава се у јулу или августу месецу а организатор је Коњички клуб „Мустанг“ из Равног Села.

Смештајни и спортско рекреативни објекти

Најзначајнији смештајни објекат у општини Врбас је Хотел „Бачка“ ***, смештен у самом центру. Хотел је капацитета 104 лежаја, распоређеним у 22 једнокреветне, 29 двокреветних, 2 трокреветне, 3 четворокреветне собе и 3 апартмана. На располагању гостима су две сале (велика и мала), кафе бар, сале за састанке, мењачница, берберски салон, кавези за псе и отворени паркинг простор.

Градска кафана, ресторан и смештајни капацитети, налази се у центру града и располаже са 13 лежаја, отвореним паркинг простором и кавезом за псе.

Центар за фичку културу „Драго Јововић“ спада у ред најквалитетнијих на територији Војводине. Центар располаже са две хале, затвореним базеном, сваременом кугланом, фитнес центром, отвореним базенима, отворени теренима за мали фудбал, рукомет, кошарку, одбојку, одбојку на песку, тениским теренима, мини пич тереном и др.

Поред ЦФК-а у општини се налази неколико спортских сала која својим предиспозицијама и садржајима могу да се сврстају као основа развоја спортско-рекреативних туристичких активности, а то су хале у О.Ш. „20. Октобар“, О.Ш. „П.П. Његош“ и О.Ш. „Светозар Милетић“.

Терени за велики фудбал налазе се у свим насељима општине, док се у само Врбасу налазе два терена. Градски стадион се користи за тренинге и одигравање утакмица млађих категорија фудбалских селекција, екипе америчког фудбала и рекреативаца. Терен на Шлајзу се користи за тренажне и такмичарске активности сениорског фудбалског тима, а квалитет траве на поменутом стадиону био је основа одигравања више међународних пријатељских и такмичарских утакмица млађих националних селекција.

Из наведеног се идентификују следећи проблеми у области туризма у Врбасу:

1. Општину Врбас одликује пре свега одличан геостратешки положај, квалитетна природна и антропогена база развоја туризма који су недовољно искоришћени, смештајни капацитети нису на задовољавајућем нивоу ни по квалитету ни по квантитету.
2. Врбас нема туристичку организацију чији би основни задатак био промоција, унапређење и развој туризма на територији општине, а остали актери, укључујући локалну самоуправу, не презентује туризам као развојну шансу.
3. Општина нема Стратегију (одрживог) развоја туризма, која уз туристичку организацију представља предуслов планског развоја туризма.

Закључци и препоруке

Развој туризма општине Врбас треба да буде један од приоритета локалне самоуправе, и због тога му је неопходно приступити озбиљно и одговорно. Предуслови за то су постојање општинске туристичке организације и израда Стратегије одрживог развоја туризма. У целини, првенствено је потребно побољшати услове и валоризовати постојеће туристичке потенцијале, анимирати постојећи капитал за директна или индиректна улагања у туризам и развити капацитете за аплицирање за средстава у свим доступним домаћим и иностраним фондовима. Не постоји јасан општи концензус да туризам представља развојну шансу општине Врбаса, да се развојем туризма може подстаћи и развој других делатности .

Правци и препоруке за будуће деловање у овој области свODE се на потребу институционализације старања о целовитом и планском развоју туризма уз укључивање и стимулисање свих сектора.

Стратешки циљевии у области туризма :

1. Унапређење туризма кроз укључивање свих актера који су директно или индиректно заинтересовани за туризма општине, уз сталну контролу развоја који не сме ни у једној сфери да угрози еколошке прилике и квалитет и стање животне средине, већ да се путем организованих активности улепшају и доведу у ред многи запуштеи деловии општине.
2. Креирање препознатљивог туристичког производа који ће постати део регионалне и националне туристичке понуде и пројектима за развој туризма анимирати домаће и стране инвеститоре да улажу у сектор туризма.
3. Обезбедити одрживост развоја туризма стварањем услова за образовање и запошљавање већег броја младих људи разних занимања, са посебним освртом на очување и ревитализацију села.

Специфични циљевии у области развоја туризма

1. Унапређење туризма кроз укључивање свих субјеката који директно или индиректно учествују у развоју туризма општине.
2. Креирање препознатљивог туристичког производа који ће постати део регионалне и националне туристичке понуде
3. Пројектима за развој туризма анимирати домаће и стране инвеститоре да улажу у сектор туризма.
4. Вршити строгу и сталну контролу развоја који не сме ни у једној сфери да угрози еколошке прилике и квалитет и стање животне средине, већ да се путем организованих активности улепшају и доведу у ред многи запуштеи деловии општине.
5. Обезбедити одрживост стварањем услова за образовање и запошљавање већег броја младих људи разних занимања, са посебним освртом на очување и ревитализацију села.

Задаци у области развоја туризма

- 1.1 Формирати туристичку организацију општине Врбас (ТООВ) у току 2011 год.;
- 1.2 До краја 2011. године, израдити и усвојити Стратегију одрживог развоја туризма општине Врбас;
- 2.1 2011-2015.године, креирање и континуирано унапређењу промотивних активности (пропагандни материјал, веб маркетинг и учешће на сајмовима);
- 2.2 У току 2011.године донети идејно решење сувенира града и његова израда;
- 2.3 До краја 2012. године поставити неопходну туристичку сигнализацију на територији целе општине;
- 3.1 У току 2011-2015. година, израдом пројеката везаних за стратешка опредељења у туризму аплицирати за добијање финансијских средстава на националном и међународном нивоу;
- 4.1 До краја 2014. године, повећати број лежаја на територији целе општине анимирањем слободног приватног капитала, кроз изградњу нових смештајних објеката, али и проширивање већ постојећих;
- 4.2 До краја 2013. године, завршити изградњу смештајних јединица у ЦФК „Драго Јововић“;
- 4.3 Током 2011-2012. године, подстаћи сеоска домаћинства на преуређивање и адаптацијом делова или целих кућа за пружање услуга смештаја и исхране;
- 5.1 Током 2012-2013. године, ревитализовати неколико потенцијалних локалитета и исте претворити у репрезентативна етно здања са свим потребним садржајима за развој етно туризма;
- 6.1 До краја 2012.год за локацију „Провалије“ припремити потребну документацију и приступити изради идејног решења изградње рекреативно-излетнишног центра и изградње објекта или јединица за смештај;
- 6.2 У периоду 2011-2013. године, припремити пројектну документацију и идејно решење за изградњу едукативно-рекреативног центра у насељу „Косанчић“;
- 6.3 У току 2011 године Пројекат рекултивације локације бивше циглане у Савином Селу и изградња рибњака за спортски риболов , ревитализација околине и претварање у туристичко-рекреативни комплекс;
- 6.4 У 2013. години, припремити техничку документацију и пројекте везане за уређење обале канала и његове ближе околине, израда идејног пројекта марине;
- 7.1 У периоду од 2011. до 2012. извршити детаљну анализу и испитивања геотермалних изворишта у насељу Врбас као основу за улагање у здравствени туризам;
- 7.2 До 2015. године, валоризовати термални извор у насељу Змајеву и припремити пројекат изградње бањско-лечилишног центра (на месту некадашње термалног купатила у центру);

6.2 ОБЛАСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Анализа стања и проблема

Пољопривреда, заједно са прехранбеном индустријом, чини окосницу развоја општине Врбас. Најважнији чинилац пољопривреде у општини Врбас је изузетно квалитетно земљиште. По квалитету земљишта и обрадивих површина, којих у општини Врбас има око хектара спадају у најплодније и најквалитетније у Европи. Чести и јаки ветрови, услед слабе пошумљености и недовољно развијених ветрозаштитних појасева, нарушавају састав земљишта и тиме негативно утичу на квалитет земље. Поред квалитета земљишта изузетан утицај на развој пољопривреде и целокупне привреде има географски положај општине Врбас, која је смештена у срцу Бачке. Врбас је веома добро повезан, са већим градским центрима, као потенцијалним великим потрошачима робе произведене у Врбасу, веома развијеном саобраћајном инфраструктуром.

Пољопривредна производња заснована је на великим системима као што су "КАРНЕКС" и "САВА КОВАЧЕВИЋ", у чијем се власништву налази преко 12.000 условних грла (углавном свиње, говеда и овце), као и преко 7.200 хектара обрадиве површине. Поред тога што су велики примарни пољопривредни произвођачи, ове компаније имају и велике прерађивачке капацитете, поготово Карнекс. Поред ове две компаније значајне прерађивачке капацитете поседују и "Витал", фабрика шећера "Бачка" и "Медела". Карнексова производња се базира на преради меса и производњи месних прерађевина. Витал се бави производњом уља и биљних масти. Медела се бави кондиторском индустријом и производњом кекса. У АД "Сава Ковачевић", која је у власништву "МИРОТИН" групе, производе и прерађују млеко и млечне производе. Међутим, примарна производња у компанији ПП "Сава Ковачевић" АД је дорада семенске робе у њиховом дорадном центру. Семена из ове компаније одлазе и користе се широм света. Један део "Миротин" групе, тј кукурузни млин Миротин-Тиса, је један од најбољих у Европи, у својој области пословања. Овде се мора споменути и предузеће "НОВИ ТРАДИНГ" из Змајева, које је власник предузећа АД "ЗМАЈЕВО" са укупно 600 ха обрадиве земље, од које је под системом за наводњавање 400 ха земље. У оквиру овог предузећа је и фарма товне јунади капацитета 600 грла.

Производи поменутих предузећа су већ увелико афирмисани брендови. Због тога су Врбас назвали град брендова. У општини Врбас постоје још неколико препознатљивих производа, који би могли постати, такође, познати брендови, а то су између осталог, производи млекаре „ДАНА“, алкохолна пића „РАЈАЛ“, производи од меса и млека удружења „БИКАРА“...

Важно је рећи да, изузев великих примарних произвођача АД "Карнекса" и ПП "Сава Ковачевић" АД, у примарној пољопривредној производњи нема имплементираних стандарда типа ГАП, ИСО или ХАЦЦП-а.

С друге стране, развој "Карнекса" и АД "Сава Ковачевић" није пратио и развој малих пољопривредних предузећа. Приватизацијом АД "Карнекс" дошло је до престанка услужног това свиња, а то је био један од послова у којем је било ангажовано много породичних пољопривредних газдинстава. Велики проблем развоја пољопривреде у општини Врбас представља велики број ситних пољопривредних произвођача. У општини Врбас је регистровано 450 индивидуалних пољопривредних произвођача, чији број из године у годину расте, одн. 2.545 регистрованих пољопривредних газдинстава од којих око 1.500 обнавља регистрацију и који обрађују око 14.000 хектара земље у приватном власништву. Велики је проблем што су мали произвођачи лоше информисани и веома тешко долазе до повољних и субвенционисаних кредита. Један од најважнијих задатака развоја пољопривреде општине Врбас је удруживање пољопривредника у струковна

удружења и њихов заједнички наступ на тржишту.

У општини Врбас регистровано је 27 земљорадничких задруга. Највећи број земљорадничких задруга функционишу као трговинска предузећа, и мали им је удео у развоју пољопривреде. Изузетак су „Удружење одгајивача оваца и коза Бикара“ и „Удружење воћара Бачка Јабука“, који представљају модел модерног организовања.

Један од проблема ситних газдинстава и узрок лошег рада постојећих земљорадничких задруга јесте неконтролисана употреба средстава за заштиту биља. Неконтролисана и нестручна употреба отрова у биљној производњи, не доноси очекивани резултат, као и неодговарајуће одлагање амбалаже тих средстава, може бити веома опасно и погубно за животну околину.

По питању сточарства у врбаској општини су најзаступљеније свиње, говеда (млечне расе) и овце. Расни састав је веома добар, али има доста простора за даље побољшање. У периоду од 2005-2007 у општину Врбас је увежено више од 500 стеоних јуница из Холандије. Већи део тих грла није успео да се прилагоди условима држања код нас и шкартиран је, док је један мањи део дао свој допринос у побољшању расног састава грла у општини Врбас. Од оваца најзаступљеније расе су Цигаја и Винтемберг. Подршком удружењу „БИКАРА“ може се помоћи у побољшању расног састава оваца. Од јуна месеца 2010. године у Врбасу је отворен Генетички центар за свињарство са савременом лабораторијом и елитним нерастовима из тестних станица из Немачке, који је настао у сарадњи са удружењем произвођача свиња из Немачке из покрајне Баден Винтемберг. У њему се налази 45 нерастова врхунске генетике, слободних од антитета класичне свињске куге. Центар је опремљен најмодернијом технологијом и представља значајан допринос развоју пољопривреде, не само у Врбасу, него и у региону, с' обзиром да је једини центар у Србији са страним власништвом, где се нерастови директно ремонтују из тестних станица. Овај центар мора бити покретачка снага развоја свињарства у врбашкој општини и могући главни чинилац у ревитализацији ожиљавања производње свиња на индивидуалном сектору у циљу производње што квалитетнијих товљеника са већим процентом меса.

Поред наведеног у Врбасу је седиште подручне ПСС Врбас, која са својим изузетним стручним кадром, поред општине Врбас, покрива и надгледа послове из области пољопривреде, и у општинама Бечеј, Србобран и Кула. Овај велики терен изискује велику стручност и велики рад, али и помоћ од стране локалних самоуправа у саветодавном послу у пољопривреди.

У општини Врбас регистроване су две ветеринарске станице и четири ветеринарске амбуланте. Овај број ветеринарских служби не указује на лошу организованост ветеринара у општини Врбас, али чињенично стање је другачије. Лоша организованост ветеринарске службе се огледа и у значајном смањењу броја стоке и лоше одрађеном Програму мера здравствене заштите коју прописује Министарство. Лоша организација се пре свега односи на ветеринарске станице, које имају задатак да спроводе поменути програм мера. Веома лоше је одрађено и обавезно обележавање животиња. Један од највећих проблема функционисања ветеринарских станица у Врбасу су лоше и неквалитетно одрађени послови из области зоохигијене (велики број паса луталица и лешева на јавним површинама). У области куративе је мало боља ситуација, јер ветеринарске амбуланте својим радом поправљају лош просек који су направиле станице. Лоша организација ветеринарских служби принудила је произвођаче да сами лече животиње и апликују разне лекове нестручно и неконтролисано.

У Савином Селу постоји рибњак који се простире на неколико хектара, а не

користи се, већ је тај терен намењен за пошумљавање.

У општини Врбас веома је развијена мрежа канала ДТД. Ова мрежа канала даје изузетне погодности за наводњавање. Такође, прокопана је веома разграната мрежа латералних канала, којима се одводи вода из система ДТД и до удаљених површина од канала. Међутим, због великог загађења Великог Бачког Канала, али и лошег организовања пољопривредних произвођача и лошег одржавања латералних канала, ови капацитети нису искоришћени. Изузетак је АД "Сава Ковачевић" која наводњава око 90% својих обрадивих површина.

На основу SWOT анализе сектора пољопривреде утврђени су следећи проблеми:

1. Неорганизованост ситних пољопривредних произвођача и тиме и економску неодрживост
2. Лоша организованост задруга
3. Застарела технологија приступа пољопривредној производњи
4. Застарелост пољопривредне механизације
5. Неисплативост употребе скупих машина на малим површинама
6. Неинформисаност ситних произвођача (ситни произвођачи не користе информације и нису довољно информисани о томе где могу добити кредите, коме да се обрате за своје пројекте)
7. Недовољан рад рад пољопривредне инспекције
8. Слаба развијеност ветрозаштитних појасева-слаба пошумљеност
9. Проблем закупа државне земље јер се закуп обавља на годину дана и отежава дугорочније планирање пољопривредних произвођача
10. Лоша организација ветеринарске службе у општини,
11. Слабо одржавање путева и канала у атару
12. Слаба искоришћеност каналске мреже за наводњавање
13. Непостојање фонда за пољопривреду
14. Неконтролисана употреба пестицида
15. Велика количина пестицидне амбалаже коју произвођачи неће да приме иако су обавезни

Закључци и препоруке за област пољопривреде

Полазећи од садашњег стања и објективно процењених могућности можемо констатовати следеће: општина Врбас се налази у ратарско-сточарском макрореону, што јој пружа значајан основ за развој готово свих грана пољопривреде. При том, општина Врбас поседује низ природних и људским фактором створених предиспозиција, за успешно и уносно бављење пољопривредом и то:

1. Велике површине пољопривредног земљишта високог квалитета и обилни водни ресурси за наводњавање земљишта
2. Инфраструктура и повољан геостратешки положај општине
3. Прерађивачки капацитети, прехранбена индустрија (Карнекс, Витал, Шећерана...) са препознатљивим брендovima

4. Развијена путна инфраструктура
5. Генетски потенцијал животиња
6. Центар за вештачко осемењавање свиња
7. Нуклеус фарма
8. Пољопривредна стручна служба која покрива и друге општине са развијеном пољопривредом
9. Изузетан стручни кадар и расположива радна снага са искуством у области пољопривредне производње.

Потпуно је извесно да ће пољопривреда и у наредном планском периоду представљати окосницу развоја општине Врбас, која ће у највећој мери утицати на животни стандард становништва и миграторне процесе у њој. У том циљу је и Општина Врбас покренула пројекат оживљавање производње свиња у индивидуалном сектору чиме ће се у значајној мери, уз добру организацију задовољити и социјални моменат њених становника.

Такође, локална самоуправа, је основала, ЈАЗИП, а у сарадњи са МПШВ формирана је Канцеларија за рурални развој, које за циљ имају помоћ у превазилажењу типичних проблема пољопривредника. Поред наведеног месне заједнице општине Врбас уређењем атарских путева активно ће учествовати у читавом пројекту.

Природни и људски потенцијал у општини Врбас пружају могућност за већу, развијенију и квалитетнију пољопривредну производњу не само за домаће потребе него и за извоз пољопривредних производа.

У циљу искоришћења развојних потенцијала којима располажемо, неопходно је дефинисати низ подстицајних мера за развој пољопривреде.

Од виталне важности је постепено поправљање затеченог стања и подизање нивоа исплативости бављења пољопривредом. Потребно је направити равнотежу између расположивих ресурса и ресурса на које се са сигурношћу у будућности може рачунати.

1. С обзиром да је развој пољопривреде у директној вези са развојем привреде, потребно је да се стратешке интервенције односе на ревитализацију постојећих и отварање нових капацитета за прераду пољопривредних производа, чиме ће се у значајној мери повећати приходи становништва, како из примарне производње, тако и из прераде.
2. Близина водотокова и разграната мрежа канала омогућава наводнавање, али је потребно изградити и савремене мелирационе системе који ће повећати принос. У циљу масовније и приступачније примене навоњавања, потребно је изградити електричну дистрибутивну нисконапонску мрежу, дуж водотокова. С обзиром на застарелост, препорука је обнова постојеће механизације, са акцентом на прикључне машине, а не као до сада погонске агрегате.
3. Узимајући у обзир неповољну старосну структуру пољопривредног становништва незаинтересованост младих за бављење пољопривредом, неопходно је спроводити активне мере које ће спречити одлив млађе популације.
4. Такође, неопходна је континуирана едукација пољопривредног становништва, у циљу ефикаснијег планирања и спровођења производње.

5. У смислу наведеног, потребно је да локална самоуправа, уз подршку државних и покрајинских надлежних институција, на основу јасно утврђене развојне стратегије, а у складу са својим овлашћењима, спроводи активне мере за развој пољопривреде које се односе на праћење конкурса и формулисање и спровођење пројеката из области пољопривреде, који су финансирани од стране ЕУ, преко ИПА фондова, републике или покрајине.
6. У коришћења пољопривредног земљишта, ради ефикасности, неопхони је правити програм на минимум три године. Потребно је пратити дешавања око реституције и пописати евентуалне површине које могу бити укључене у процес реституције. Потребно је направити књигу поља са детаљном евиденцијом свих парцела. Средства од закупа пољопривредног земљишта усмерити на одржавање атарских путева, формирање ветрозаштитних појасева и одржавање латералних канала за наводњавање земљишта.
7. За подизање угледа општине Врбас потребно је одржати имиџ „града брендова“ очувањем постојећих и помагањем у афирмацији нових брендова из општине Врбас. Велика улога у овом делу биће увођење и имплементација стандарда из области пољопривреде ГАП, ИСО и ХАЦЦП.
8. Радовима на чишћењу Великог бачког канала и повећањем проточности латералних канала створиће се много бољи услови за коришћење поменутих површина у мелиоризацији земљишта. У смисли спровођења овог плана потребно је интензивирати сарадњу са Вода Вовјодине. Сарадња са овом компанијом је битна и ради евентуалног формирања рибњака. Поменута површина у Савином Селу је идеална за рибњак и треба је искористити или понудити заинтересованим инвеститорима на коришћење.
9. Ситне произвођаче потребно је окупити у струковна удружења, ради заједничког наступа на тржишту. Удруживањем и најмањи произвођач ће бити конкурентан својим прозводом исто као и највећи. Осим тога створиће се услови за боље производне резултате. Лакше ће се контролисати употреба отрова и лекова у пољопривредној производњи. Удружени пољопривредници лакше ће долазити до субвенција и повољних кредита. Да би обезбедила квалитетан рад новонасталих удружења општина Врбас мора обезбедити стручно особље за надзор над радом удружења у почетку, као и за саветодавни посао у пољопривреди, у сарадњи са ПСС Врбас и осталим релевантним институцијама из области пољопривреде. Ове послове, спровођења овог дела стратегије, спроводиће новоформирана Јавна агенција за зоохигијену и пољопривреду општине Врбас (ЈАЗИП). Осим новоформираних удружења, посебну пажњу треба посветити удужењу одгајивача оваца и коза "БИКАРА" и удружењу воћара "Бачка Јабука" у смислу интензивирања производње, побољшању расног састава и изградње прерађивачких капацитета. За нормално функционисање неопходни је обезбедити канцеларије са опремом за рад.
10. Сточарским произвођачима омогућити субвенционисано вештачко осемењавање животиња, као профилактичку и зоохигијенску меру, а уједно ће довести до побољшања расног састава и бољих производних резултата. У реализацији овог плана могућа је подршка и помоћ Управе за ветерину Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду (МПШВ). Ревитализација уговорене производње товљеника са кланичном индустријом може довести до значајног напредка у области пољопривреде и упослити много незапослених особа. Ова производња ће бити реализована преко будућег удружења и прерађивачке индустрије. У овај пројекат неопходно је укључити

Генетички центар за свињарство, као и прву нукелус фарму у Руском Крстуру (фарма је отворена у сарадњи са истим удружењем из Немачке, које је и власник Генетичког центра). Животиње у центру никада нису вакцинисане против класичне свињске куге(ККС) и слободне су од антитела на ову болест. То је изузетно значајна ствар и разлог да општина Врбас буде прва која ће престати са вакцинацијом против ККС, јер само грла, али и месо, у којима нема антитела на ККС могу да се извозе у ЕУ и остале земље у које тренутно не извозимо.

11. ЈАЗИП у једном свом делу пословања може надоместити одређене недостатке ветеринарске службе у општини Врбас. Најважнији део послова ЈАЗИП-а биће из области зоохигијене. За обављање зоохигијенске службе неопходно је изградити прихватилипте за псе, карантин за унутрашњи промет стоке и трансфер станицу за анимални отпад. Ради боље и ефикасније контроле промета животиња и њихових производа потребно је изградити и сточну пијацу, на којој ће се једино у општини, моћи одвијати контролисана трговина стоком, а не као до сада по двориштима и осталим површинама, без контроле и надзора.

На основу свега изнетог одређена су три стратетешка циља:

Стратешки циљеви за развој пољопривреде

1. Оснаживање пољопривредних газдинстава
2. Унапређење квалитета управљања пољопривредним ресурсима
3. Развој пољопривредне инфраструктуре

Задаци за развој пољопривреде

- 1.1 Едукација пољопривредних произвођача, на основу годишњих планова до 2015. године;
- 1.2 Редовно информисање пољопривредних произвођача путем билтена, радија, локалне ТВ, на основу годишњих планова до 2015. године;
- 1.3 Усвајање подстицаја из општинског буџета за удруживање пољопривредника у струковна удружења, на основу годишњих планова до 2015. године;
- 1.4 Усвајање подстицаја из општинског буџета за очување постојећих брендова и афирмација нових, на основу годишњих планова до 2015. године;
- 1.1 Формирање фонда за развој пољопривреде током 2011. године;
- 2.2 Субвенције мањих пројеката из области пољопривреде на основу годишњих планова до 2015. године;
- 2.3 Подстицаји развоја хидромелиоризације на основу годишњих планова до 2015. године;
- 2.4 Подстицаји увођењу стандардизације у пољопривредну производњу (GAP, HACCP, ISO...) на основу годишњих планова до 2015. године;

- 2.5 Подстицај органској пољопривредној производњи на основу годишњих планова до 2015. године;
- 2.6 Успостављање механизма (савета, радно тело...) за сарадњу са пољопривредним и ветеринарским инспекцијским службама током 2012. године;
- 2.7 Формирање општинске ветеринарске службе током 2011. године;
- 3.1 Одржавање канала за наводњавање на основу годишњих планова до 2015. године;
- 3.2 Створити услове за изградњу рибњака до краја 2013 године;
- 3.3 Изградња сточне пијаце до краја 2012. године;
- 3.4 Изградња карантина за унутрашњи промет стоке до краја 2012. године;
- 3.5 Изградња прихватилишта за псе и мачке до краја 2011. године;
- 3.6 Подстицаји за изградњу и набавку нових технологија у пољопривреди на основу годишњих планова до 2015. године;
- 3.7 Уређење атарских путева на основу годишњих планова до 2015. године;
- 3.8 Пошумљавање и подизање ветрозаштитних појасева на основу годишњих планова до 2015. године;
- 3.9 Формирање расадника и хумусишта до краја 2012. године.

6.3 ОБЛАСТ РАЗВОЈА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ И ЦИВИЛНОГ СЕКТОРА

6.3.1. Општинска управа

Анализа стања и проблеми у општинској управи

Општинска управа Врбас функционише у складу са важећим законским прописима, непристрасно и политички неутрално и сваком омогућава једнаку правну заштиту у остваривању права, обавеза и правних интереса.

Општинска управа дужна је да грађанима омогући брзо и делотворно остваривање њихових права и правних интереса, да им пружи потребне податке и обавештења, да сарађује са њима и поштује личност и достојанство грађана.

Општинска управа Врбас:

1. Припрема одлуке, прописе и друге опште и пјединачне акте које доноси Скупштина, Председник општине и Општинско веће;
2. Извршава одлуке, прописе и друге опште акте Скупштине, Председника и Општинског већа;
3. Решава у управном поступку у првом степену о правима и дужностима грађана, предузећа, установа и других организација у управним стварима из надлежности општине;
4. Обавља послове управног надзора над извршавањем прописа и других општих аката Скупштине;

5. Извршава законе и друге прописе чије је извршавање поверено Општини;
6. Обавља стручне и друге послове које утврди Скупштина, Председник општине и Општинско веће.

Општинска управа броји 118 запослених, управом руководи начелник општинске управе, а послови општинске управе, у складу са одредбама Одлуке о општинској управи, обављају се у оквиру служби, одељења и одсека.

Дугогодишње искуство и стручна оспособљеност кадрова општине Врбас гарантује квалитетан рад управе. Међутим, кадровска и старосна структура управе указују да је преовлађујућа средња и основна стручна спрема (58%) и да општинска управа Врбас спада у ред управа са старијим кадром (67% старијих од 50 год).

Вишегодишња неадекватна политика запошљавања је преbacила тежиште послова на старе кадрове, што лоше утиче на мотивацију радника и увећава трошкове општинске управе.

Анализа буџетских прихода указује на висок ниво учешћа прихода од задуживања од 2005-2009. године у укупним приходима, што ће имати негативних последица на развојне потенцијале општине наредних година.

Општинска управа Врбас важи за озбиљну, одговорну управу, у којој раде људи са дугогодишњим искуством и великим знањем у раду управе. Међутим, лоше управљање општином претходних година и тешка економска ситуација, узроковали су бројне проблеме у функционисању управе:

- Задуженост општине Врбас
- Неконтролисано запошљавање у општинској управи
- Заостајање у модернизацији управе
- Неодговорно вођење фискалне политике на локалном нивоу
- Лоша сарадња са организацијама цивилног друштва
- Неприступачност услуга управе особама са инвалидитетом
- Непостојање центра за управљање развојем општине Врбас
- Нема развијене сарадње са другим општинама

Закључци и препоруке за унапређење функције општинске управе

Неодговорно вођење политике на локалном нивоу има негативне последице на рад општинске управе Врбас. Висока задуженост буџета и неадекватна организациона структура су кључни ограничавајући фактори развоја општине Врбас.

Развој општине Врбас у наредним годинама ће бити базиран на повећању сопствених прихода и прибављању средстава из разних фондова.

Да би локална самоуправа у правом смислу постала сервис грађана , потребно је извршити модернизацију управе и подмлађивање кадра, развијати сарадњу са цивилним сектором и унапредити сарадњу са другим општинама из окружења, пегиона и ЕУ. Неопходно је обезбедити кадровске и технолошке ресурсе и извршити одговарајуће организационе промене. Из наведених разлога, питањима унапређења капацитета локалне самоуправе треба плански приступити.

Стратешки циљеви развоја општинске управе

1. Унапређење рада општинске управе, кроз :
 - Организовани систем који олакшава и убрзава компликоване административне процедуре као и примена нових информационо - комуникационих технологија
 - Унапређење буџетске политике у складу са потребама развојних пројеката
 - Развијање система управљања људским ресурсима у општинској управи и коришћење искустава добре праксе других општина
 - Примену концепта приступачности за све
 - Континуирану медијаску кампању у циљу повећања транспарентности рада
2. Развијању сарадње управе са организацијама цивилног друштва (ОЦД), кроз :
 - Јасно дефинисање критеријума за доделу буџетских средстава ОЦД
 - Подстицај оснивању нових ОЦД, организовање обука за писање пројеката члановима ОЦД као и заједнички пројекти са ОЦД
3. Унапређењу капацитета општине за међуопштинску , регионалну и остале видове сарадње, кроз :
 - Повезивање са општинама у региону и Европи као и покретање иницијатива за удруживање са другим општинама, сарадња кроз заједничке пројекте
 - Стварање мреже "Амбасадора општине Врбас"

Специфични циљеви развоја општинске управе

1. Унапређење организационе структуре општинске управе
2. Стручно усавршавање кадрова
3. Унапређење сектора који директно пружају услуге грађанима
4. Уводити савремене информационе технологије
5. Развијати моделе информисања о раду управе
6. Укључивати ОЦД у рад општинске управе
7. Подстицати оснивање нових ОЦД
8. Унапређење сарадње и удруживање са другим општинама

Задаци за област локалне управе

- 1.1. До краја 2011. године, усвојити нову систематизацију радних места у општинској управи

- 1.2. У току 2011.године, развити Систем управљања људским ресурсима у општинској управи
- 2.1. У току периода 2011.– 2015. године Спроводити континуирано обучавање и усавршавање кадрова
- 2.2. У току 2011-2012. године, увести стандард квалитета ИСО 9001 у општинској управи.
- 3.1. До краја 2011. године формирати Услужни центар општине.
- 3.2. До краја 2011. године формирати *Систем 48 сати*.
- 3.3. Формирати Канцеларију за младе до краја 2011. године
- 3.4. Формирати Канцеларију за Роме до краја 2011.. године
- 3.5. У току 2011-2015.год промовисати концепт приступачности кроз израду Мастер плана за уклањање архитектонских препрека (јавне зграде и улице)
- 4.1. До краја 2011. године увести е-управу (Интегрисани Информационо – документациони систем на нивоу општинске управе).
- 4.2. До краја 2011. године увести Електронске седнице скупштине општине Врбас
- 4.3. До краја 2011. године израдити информатор о раду управе
- 6.1. Укључити ОЦД у планирање буџета за 2011. годину
- 7.1. Јасно дефинисање критеријума за доделу буџетских средстава ОЦД у 2011.год
- 7.2. У 2011 години израдити водич за ОЦД
- 7.3. У току 2011 и 2012.године организовање обука за писање пројеката члановима ОЦД
- 8.1. У току 2011-2015. године идентификовати потенцијалне партнерске општине и дефинисати планове могућих праваца сарадње и удруживања
- 8.2. У току 2011-2015. године успоставити формалне партнерске односе са суседним општинама и дефинисати заједничке развојне пројекте, њихову припрему и реализацију
- 8.3. У току 2011. и 2012. године направити план размене искустава - Студијске посете и учење кроз примере *Добре праксе*, са општинама које су прошле процес транзиције у јединицама локалне самоуправе
- 8.4. У току 2011.год израдити мрежу " Амбасадори општине Врбас "

6.3.2. ЦИВИЛНИ СЕКТОР

Анализа стања и проблема

У врбашкој општини су активне многе организације цивилног друштва, које упркос високом чланству од око десет хиљада чланова, представљају недовољно искориштен ресурс општине. Већина организација цивилног друштва у општини Врбас чине традиционалне организације, као што су : ловачка удружења, удружења пензионера, удружења жена, спортска удружења, синдикати, удружења особа са инвалидитетом, удружење пољопривредних произвођача и др. С обзиром да недавно усвојени законски прописи раздвајају ова удружења, у овом делу стратегије се нећемо бавити медијима, спортским удружењима, синдикатима, пословним удружењима.... Ови типови удружења су обрађена у другим деловима стратегије.

Цивилни сектор у Врбасу веома подсећа на општу слику сектора у Србији,

у коме се као главни проблеми јављају недостатак средстава за рад удружења, недовољан ниво сарадње цивилног са јавним и пословним сектором, мали број нових удружења и лоша повезаност унутар сектора. Како због своје разноврсности тако и због недовољног разумевања сврсисходности, у општини Врбас, никад није направљена база података о цивилним организацијама. Такође, никада се није ни пришло развоју и стимулисању озбиљне сарадње са сектором. Организације често функционишу без подршке од стране локалне самоуправе и разумевања заједнице. С друге стране, организације су окренуте својим члановима, међусобно неповезане, ригидне и неприпремљене за рад у новим условима који се јављају у окружењу.

Овде је потребно напоменути да удружења можемо поделити на она која добијају редовно средства из општинског буџета, тзв. буџетске кориснике, и на удружења која сама обезбеђују средства за свој рад. Осим тога, не постоји поуздана статистика о количини и начину средстава које се издвајају за рад удружења. Финансирање цивилних удружења из општинског буџета се врши кроз буџетску линију 481, а у којој су такође и спортска удружења, верске заједнице, политичке партије, а без јасне поделе међу овим категоријама.

Овој незавидној ситуацији доприноси и чињеница да цивилни сектор није препознат као ресурс и партнер локалној самоуправи и да због тога, не постоји систематичан приступ сарадњи, а ни принципи за подршку цивилним организацијама из општинског буџета.

Навешћемо неке од најмасовнијих и најактивнијих удружења из општине Врбас:

Удружење пензионера општине Врбас окупља 6.175 чланова. Услуге које обавља су: помоћ у набавци огрева и намирница на рате, подела намирница и посуђа. Организује одлазак у бање, као и кратке излете и дружења.

Савез инвалида рада Републике Србије – Општинска организација инвалида рада општине Врбас - окупља особе са инвалидитетом и мотивише их да активно учествују у оспособљавању за стицање економске и друге самосталности.

Удружење ратних војних инвалида општине Врбас 1990 – 1999. - обухвата кориснике права на личну инвалиднину тј. ратне војне инвалиде у ратовима 1990-1999. године и породице погинулих у наведеном периоду. Бави се свим проблемима које има ова популација.

Удружење ратних и мирнодопских војних инвалида од 1945. године обухвата 144 ратна и 41 мирнодопска војна инвалида.

Друштво за помоћ МНРО општине Врбас је основано 05. јуна 1973. год. са циљем да окупи особе са сметњама у развоју, али и да мотивише родитеље да активно учествују у оспособљавању сопственог детета за стицање економске и друге самосталности.

У последњих пет година се у друштву реализује низ активности: креативна радионица, драмска, ликовна, психолошка, плесна, спортска радионица у којима су деца и омладина са сметњама у развоју показала изузетну снажљивост и способност, а у складу са својим могућностима.

У рад Друштва су укључени дефектолози разних профила, родитељи, психолози, педагози, лекари, социјални радници, правници, представници пензијско инвалидског осигурања, црвеног крста, тржишта рада, локалне заједнице. Рад у друштву је волонтерски са 11 волонтера.

Друштво има своје просторије чији део је адаптиран и опремљен од стране UNICEF – а и хуманитарне организације “SAVE THE CHILDREN“ као и средствима

локалне заједнице, месног самодоприноса и приходима донатора. Друштво окупља око 250 чланова од којих је 80 веома активно. Последњих година бележи се пораст броја лица упућених на категоризацију, лица са ометеношћу у развоју и то од 15 – 25 годишње.

Општинска организација Црвеног крста – Црвени крст Србије је основан 1876 године, само 13 година после оснивања Међународног Црвеног крста. Основне области рада сваке организације Црвеног крста су – *социјална делатност, здравствено васпитна делатност* (обука у пружању прве помоћи, добровољно давалаштво), *служба тражења, дифузија*. У социјалној делатности Црвени крст Врбас реализује хуманитарне акције локалног карактера и укључује се у акције других организација, а традиционалне акције Црвеног крста у овој области су "СУНЧАНА ЈЕСЕН ЖИВОТА", "МЕЂУНАРОДНИ ДАН БОРБЕ ПРОТИВ СИРОМАШТВА", "НЕДЕЉА СОЛИДАРНОСТИ". Део социјалне делатности Црвеног крста су и пројекти који се тренутно реализују уз финансијску подршку Међународне федерације друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца – «Брига о старима», »Помоћ младим људима са хендикепом», »Отворени вртић за децу из социјално-економски угрожених породица».

Удружење грађана Хуманиратна група "ОСМЕХ" ради од 1997. године. Мисија удружења је унапређење целовитог друштвено економског положаја маргинализованих друштвених група. Препознатљива је по бројним пројектима који су спроведени у области побољшања положаја избеглица и жена, а последњих година по пројектима и партнерству са ЦСР (заштита деце од злостављања).

Удружење "СОЛИДАРНОСТ" бави се сакупљањем одеће и хране, лекова и животних намерница. Оа почетка 1990 године помоћ се транспортује на ратом захваћена подручја. Од 1999 год. до данас помоћ се прикупља и углавном се доставља становништву на подручју Косова и Метохије. Удружење сарађује са Црвеним Крстом.

Еколошки покрет Врбаса – је основан 2006. године. Мисија Еколошког покретета је непрофитна невладина организација основана у Врбасу вољом групе грађана, на заједничкој идеји очувања природе, духовног наслеђа и ширења еколошке свести. Специфичност ове организације, у односу на предходно поменуте је усмереност на проблеме које тиште све грађане општине и који су по свим анкетама рангирани у самом врху.

Асоцијација за развој општинске Врбас – основана 2006. године. Асоцијација има за циљ унапређење економског положаја грађана/ки општине Врбас. У досадашњем раду, Асоцијација се оријентисала на помоћ грађанима у изради бизнис планова и на реализацији разних пројектних идеја. У сарадњи са локалном самоуправом и уз подршку Министарства омладине и спорта, Асоцијација је израдила Локални акциони план за младе за период 2009. – 2013. године.

Закључци и препоруке за област цивилног сектора

Транзициони период друштва које се одвија од почетка деведесетих, а који траје и данас, утицао је да су цивилне организације враћене на своје корене оснивања тј. на вид саморганозвоања грађана ради остваривања заједничких

циљева и решавања проблема ради унапређења квалитета живота. Такође, у новом демократском уређењу, цивилно друштво представља један од кључних стубова сваке заједнице. Да би што ефикасније остварили своју улогу у унапређењу друштвеног амбијента, удружења морају бити независна, вођена интересима што ширег броја грађана и способна да кроз сардњу покажу свој конструктиван приступ решавању проблема. У богатој историји активизма грађана кроз разне форме организовања грађани-ке Врбаса су показали своју посвећеност заједници. У садашњости, у времену вакума између традиционалних и савремених облика организовања, цивилни сектор представља недовољно искоришћен ресурс у општини Врбас. Да би се ово превазишло, потребно је оснажити грађанско организовање, унапредити сарадњу унутар сектора као и развити чврсте облике партнерства са јавним и приватним сектором.

Стратешки циљеве за област цивилног сектора

Унапређење положаја цивилних организација ће се постићи остваривањем следећих циљева:

1. Дефинисање опсега цивилног сектора у општини Врбас
2. Изградњом партнерства између цивилног, јавног и приватног сектора
3. Пружањем системске подршке постојећим као и удружењима у оснивању
4. Развијање капацитета организација за одрживост

Задаци у области развоја цивилног сектора

Стратешке циљеве сектора ће се остварити реализацијом специфичних задатака:

- 1.1. Израда базе података (регистра) о удружењима из врбашке општине до краја 2011. године
- 1.2. Оснивање тела за сарадњу са цивилним сектором до краја 2011. године
- 2.1. Укључивње ОЦД у рад Скупштине Општине кроз увођење института „слободне столице“ до краја 2011. године
- 2.2. Дефинисање могуће улоге цивилних организација у одређеним сферама друштвеног живота (социјална заштита, образовање, спорт итд.) до краја 2011. године
- 2.3. Дефинисање средстава у општинском буџету за подршку ОЦД током 2011.године
- 3.1. Оснивање ресурс центра за ОЦД до краја 2011. године
- 3.2. Оснивање волонтерског сервиса удружења до краја 2012. године
- 3.3. Организовање промотивних догађаја удружења, годишње два пута до 2015.године
- 3.4. Информисање грађана/ки путем локалних медија о активностима ОЦД, једна ТВ емисија месечно до 2015. године
- 4.1. Спровођење редовних обука за чланове ОЦД, 4 обуке годишње до 2015. године
- 4.2. Успостављање конкурса за финансирање пружања услуга за грађане од стране

- ОЦД
- 4.3. Омогућавање коришћења општинских просторија за рад удружења од 2011. до 2015.

6.4. ОДРЖИВИ РАЗВОЈ И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Област одрживог развоја и заштите животне средине подењена је у седам подобласти. Следи приказ, анализа закључци и препоруке за свако од подобласти посебно.

Циљеви и задаци су дати јединствено за цело област одрживог развоја и заштите животне средине и налазе на крају поглавља 7.4.

6.4.1. Локални акциони план (ЛЕАП) и потребе ревизије

Анализа стања и проблеми

Законом о заштити животне средине (Службени гласник Републике Србије број 135/2004) дефинисано је планирање и управљање заштитом животне средине у Републици Србији. Ово се обезбеђује и остварује изградом и спровођењем Националног програма заштите животне средине, Акционим и Санационим плановима, како на националном, тако и на локалном нивоу.

Локални еколошки акциони план главни нагласак ставља на акцију и конкретне програме: ЛЕАП није концепт или стратегија на локалном нивоу. Циљ процеса локалног планирања је развој свеобухватног програма са конкретним акцијама који унапређују животну средину помоћу доступних ресурса по нижој цени. Различите активности/акције укључене у ЛЕАП су комбинација нових и већ постојећих идеја.

Општина Врбас је на основу законске обавезе и потребе планирања и управљања у области заштите животне средине, 2004. године приступила изради Локалног еколошког акционог плана општине Врбас, заједно са још четири општине у Републици Србији. Израда ЛЕАП-а општина Чачак, Ваљево, Бујановац и Врбас, као и израда ЛЕАП-а Борског округа били су пилот пројекти Програма које је финансирала Европска унија.

ЛЕАП општине Врбас је усвојен 2005. године на седници Скупштине општине. Процес имплементације ЛЕАП-а траје 4 године након чега треба извршити ревизију и ажурирање документа. Ово подразумева преглед утврђених циљева и активности, обраду постигнутих резултата и елиминисање недостатака

Имплементација ЛЕАП-а спроводила се помоћу плана имплементације, јасно дефинисаних циљева, одређених извршиоца активности и очекиваног исхода и индикатора, уз могућност варирања у погледу временских рокова. Активности су имплементирани на најприхватљивији начин, фокусирањем на решења која су лако изводљива и која имају прихватљиву цену коштања уз очекиване ризике и одступања, не мењајући крајње дефинисане циљеве. Политика имплементације активности морала је бити усклађена и са степеном економског развоја.

Закључци и препоруке

✓ Ревидован Локални еколошки акциони план општине Врбас представљаће важан планско-развојни документ са кохезионом снагом обједињавања постојеће стварности, реалних могућности и управљање променама, омогућавајући сигурнији и мирнији пут ка остваривању развојних планова, како у протеклом , тако и у наредном периоду.

✓ Сам процес израде и имплементације ревидираног Локалног еколошког акционог плана општине Врбас, а који је карактеристичан за све земље демократске оријентације, потврдиће стварање партнерства локалне заједнице са свим најзначајнијим организацијама које се налазе на територији општине, било да су те организације у функцији јавних служби, потрошача, набављача или произвођача.

✓ Ревизија ће продубити отворен развојни пут општине Врбас, могућност директног конкурисања код других организација-институција-фондова у циљу обезбеђивања средстава за спровођење дефинисаних активности. Општина је искористила те могућности у протеклом периоду имплементације ЛЕАП-а и изборила се за своје место у тој трци за поменутих средствима. Без ЛЕАП документа остварене донације и суфинансирање одговарајућих институција не би биле могуће у протеклом периоду, а без ревизије која следи, та могућност би се и изгубила.

Ревизија ЛЕАП-а јесте сложен процес и зависи од великог броја фактора. Од саме локалне заједнице и њеног ангажовања зависи како ће се иницирати процес, којом брзином ће се радити на анализи активности, као и каснијој имплементацији истих. Ревизија треба да прође неколико фаза са утврђеним одговарајућим временским роковима који су временски краћи од фаза при изради претходног документа. Ово изискује потребу за експедитивнијим ангажовањем учесника, а нарочито стручног кадра. Фазе кроз које се мора проћи у процесу дефинисане су методологијом израде и расподелене су на начин који се огледа кроз задатак и активности овог стратешког циља :

1. Дефинисање проблема у животној средини

2. Одабир приоритетних циљева за решавање проблема у животној средини
3. Израда акционих планова за приоритетне циљеве за решавање проблема у животној средини

Свеобухватно, ревизија ЛЕАП укључује идентификацију проблема у животној средини, одређивање приоритета и избор најприкладнијих локација за решавање приоритетних проблема у животној средини.

Приликом ревизије нагласак треба ставити на акције и конкретне програме: ЛЕАП не би требало да буде концепт или стратегија на локалном нивоу. Циљ процеса локалног планирања је развој свеобухватног програма са конкретним акцијама који би унапредио животну средину помоћу доступних ресурса по нижој цени. Различите активности/акције које ће се укључити у ЛЕАП треба да буду комбинација нових и већ постојећих идеја. ЛЕАП треба да буде реалан и достижан у одређеном временском интервалу и у оквиру одређеног буџета. Те активности треба да имплементирају различите групе и секторе, а не локалне власти.

ЛЕАП нуди много начина за учешће јавности и сарадњу између локалне администрације и јавности. Коначан циљ мора бити укључивање јавности како би ЛЕАП заиста био схваћен као својина већине становништва.

6.4.2. Заштита квалитета вода

Анализа стања и проблеми

Области заштите квалитета вода, у претходном периоду није поклањано довољно пажње, нити се водило рачуна о квалитету а тако ни о квантитету водних ресурса. Као последицу имамо поражавајуће стање квалитета вода Великог бачког канала, који протиче кроз Врбас у дужини од 6 км, од Шлајза (Хидрочвор „Врбас“), до Триангла (ушће канала Врбас – Бездан у нанал Бечеј – Богојево) и представља један од најзагађенијих водотока у Европи. У овај део Канала се бочним, латералним каналима улива већи део отпадних вода насеља Црвенке, Куле и Врбаса. Паралелно са каналом Врбас – Бездан, теку два мања латерална канала: I-64 (у који се улива КЦ III) и I-61. Оба ова канала се уливају у Велики Бачки канал низводно од преводнице. Више од 400.000 m³ муља у каналу је оптерећено тешким металима, дериватима нафте и патогеним бактеријама. У најважније загађиваче спада индустрија (која се нагло развијала у другој половини XX века – неадекватан третман отпадних вода), становништво, као и пољопривреда, која представља један од основних извора расутих загађивача (употреба вештачких ђубрива и хемијских средстава). Пољопривреда представља значајног корисника водних ресурса, који осим директног утицаја на количину расположивог водног ресурса, потрошњом у сврху наводњавања, знатно утиче и на квалитет површинских и подземних вода. Основни негативни утицај пољопривреде на стање квалитета вода се огледа у следећем: еутрофикацији воде услед загађења азотом и фосфором богатих ђубрива; повећана количина нутријената поспешује раст алги које негативно утичу на водене екосистеме и спречавају њихово нормално функционисање; загађење

токсичним материјама путем хемијског разлагања пестицида и концентрисана загађења са фарми.

Процес приватизације који се десио на овом простору, довео је до тежње да се развије извозно усмерена индустрија. То пре свега подразумева поседовање извозног сертификата који подразумева да се мора поседовати и потврда о регулисању отпадних вода према утврђеним правилима које прописује ЕУ. То значи да отпадне воде морају бити најмање другог квалитета.

Постоји неколико кључних проблема, који се тичу загађења Великог Бачког канала, као што су: загађење водотока, загађење животне средине, могуће загађење подземних вода, угрожавање флоре и фауне канала, деградација водoprивредних објеката, недовољна сарадња загађивача и дуговање за накнаде као и претња по здравље људи који живе на овој територији. По уредби о класификацији вода међурепубличких водотока, међудржавних вода и вода обалног мора Југославије, вода је у Великом бачком каналу по својим физичким, биолошким и хемијским карактеристикама сврстана у „ван класну“ категорију.

На овом простору регистровано је 22 загађивача и већина испушта своје отпадне воде у латерални канал I-64, који се затим улива у Велики бачки канал. Највећи загађивачи по количини и концентрацији загађујућих материја до сада су били: фабрике шећера „Бачка“ из Врбаса и „Црвенка“ из Црвенке, индустрија меса „Карнекс“ Врбас, фарма свиња „ Фармакоп“ Врбас, индустрија уља „Витал“ Врбас, фабрика коже „Етерна“ Кула, фабрика арматуре „Истра“ Кула и комуналне отпадне воде Куле и Врбаса.

Главна карактеристика отпадних вода ових загађивача се огледа у великом органском загађењу које изазива процес труљења у води, таложење муља и бујање акватичке вегетације. Фабрике „Етерна“ и „Истра“ из Куле су опасни загађивачи, обзиром да су њихове воде оптерећене тешким металима као што су никл, хром, цинк и бакар... Сви загађивачи раде континуирано током године, осим шећерана, које раде сезонски, од септембра до децембра, када испуштају велике количине отпадних вода. Тада долази до стварања тзв. Хидрауличког удара, који подиже муљ из реципиената. Овај муљ и унете отпадне воде доприносе тоталном загађењу канала.

Овако велико загађење које прими, канал не може да неутралише због своје ограничене проточне моћи. Осим проблема квалитета воде у Каналу, проблем се огледа и у великим количинама муља , који је довео до тога да је дубина канала данас свега 30-так см. Поред органског загађења у муљу се још налазе и јони метала гвожђа, олова, кадмијума, цинка, бакра, хрома и мангана.

Закључци и препоруке

✓ Потребно је спречити загађиваче да испуштају своје отпадне воде у Канал, како би се отпочело са радовима на његовој санацији и ревитализацији (измуљење и чишћење, уклањање и депоновање муља, санација осталих објеката, уклањање акватичке вегетације, порибљавање итд.).

✓ Неопходно је уградити пречистаче отпадних вода на свим постројењима које продукују загађење, као и поштрити политику кажњавања, како би се спречило и смањило загађење и настојати да казне буду скупље од постројења која би требали

изградити. Тако би се изградњом пречистача у појединим индустријама поспешила изградња централног постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода. Због тога је потребно вршити едукацију оних који директно угрожавају животну средину као и оних који су погођени оваквим стањем.

✓ Перманентна активност требала би бити успостављање мониторинга и редовно одржавање Канала, како би се могао користити по принципу одрживог развоја.

Потребно је спречити загађивање како површинских тако и подземних вода, извршити сакупљање и прераду отпадних вода из индустрије и комуналних услуга, спровести ремедијацију Великог Бачког канала, побољшати квалитет и квантитет воде за пиће, као и заштитити водотокове не овој територији. Такође, потребно је спровести системски мониторинг и поштрити казнену политику према највећим загађивачима.

6.4.3. Унапређења система управљања отпадом

Анализа стања и проблеми

У циљу унапређења система управљања отпадом на територији Р. Србије, и усклађивања са европским директивама и програмима у овој области, Националном стратегијом управљања отпадом усвојеном од стране Владе Р.Србије (05 број: 353-4070/2003-001), Студијом просторног размештаја регионалних депонија и трансфер станица на подручју АП Војводине и системом Закона, Уредби и Упутствима из области управљања отпадом, Општина Врбас на својој територији развија и унапређује тај систем и утврђује дугорочну концепцију погледу рационалног управљања отпадом, у контексту одрживог развоја и заштите животне средине.

Управљање отпадом једне заједнице представља спровођење прописаних мера за поступање са отпадом у оквиру сакупљања, транспорта, складиштења, третмана и одлагања, укључујући надзор над тим активностима и бригу о постројењима за управљање отпадом после затварања. Овај систем представља низ делатности и активности које подразумевају:

- ✓ Превенцију настајања отпада
- ✓ Смањење количине отпада и његових опасних карактеристика
- ✓ Третман отпада
- ✓ Планирање и контролу делатности и процеса управљања отпадом
- ✓ Транспорт отпада
- ✓ Успостављање рада, одржавања и затварања постројења за третман отпада
- ✓ Мониторинг
- ✓ Едукацију

У циљу адекватног управљања отпадом, Национална Стратегија предвиђа формирање више општинских региона и изградњу регионалних депонија са трансфер и рециклажним станицама у општинама. Мере за реализацију наведених циљева подразумевају и смањење настајања отпада на извору, превенцију, одвојено сакупљање, рециклажу или друге методе добијања секундарних сировина и одлагање отпада на депонији.

Имплементација Националне стратегије на локалном нивоу подразумева мере и активности везане за споразумевање општина о заједничком регионалном

депоновању, израду локалних планова управљања комуналним отпадом, склапање уговора међу општинама које сачињавају регион, избор конкретних микролокација за депоније и трансфер станице на основу законске регулативе.

Општина Врбас је успоставила међуопштинску сарадњу са општинама Јужнобачког округа, а у циљу стварања заједничке регионалне депоније. Ово подразумева синхронизоване активности при имплементацији Националне стратегије у општинама округа. С тога, свака општина израђује локални план управљања отпадом кроз који остварује свој интерес и усклађује исти са регионалним планом, препорукама и активностима.

Израда Локалног плана управљања отпадом и дефинисање циљева у тој области јесте законска обавеза јединице локалне самоуправе регулисана Законом о управљању отпадом. Сем овога, израда Локалног плана представља основу за регионални систем управљања отпадом.

Локални план управљања отпадом доноси се на период од десет година. План ће регулисати цео систем управљања отпадом на територији општине Врбас, а у себи ће обухватити:

- Очекиване врсте, количине и порекло отпада на територији општине
- Очекиване врсте, количине и порекло отпада који ће бити искоришћен или одложен у оквиру територије општине
- Циљеве које треба остварити у погледу поновне употребе и рециклаже отпада у области која је обухваћена планом
- Програм сакупљања отпада из домаћинства
- Програм сакупљања опасног отпада из домаћинства
- Програм сакупљања комерцијалног отпада
- Програм управљања индустријским отпадом
- Поновну употребу и рециклажу компонената комуналног отпада
- Програм смањења биоразградивог и амбалажног отпада у комуналном отпаду
- Програм развијања јавне свести о управљању отпадом
- Локацију постројења за сакупљање отпада, третман и одлагање отпада и трансфер станице која се предвиђа на територији општине
- Мере за спречавање кретања отпада који није обухваћен планом и мере за поступање са отпадом који настаје у ванредним околностима
- Мере санације неуређених депонија-сметлишта укључујући санацију, затварање и рекултивацију постојеће градске депоније
- Локацију регионалне депоније и начин одношења отпада до ње
- Процену трошкова и изворе финансирања активности плана са роковима извршења

Кључни принципи који се морају узети у обзир приликом успостављења и имплементације Локалног плана управљања отпадом јесу :

Принцип одрживог развоја-Одрживо управљање отпадом значи ефикасније коришћење, смањење количине произведеног отпада и поступање са истим на такав начин да то допринесе циљевима одрживог развоја.

Принцип близине и регионални приступ управљању отпадом-Принцип близине значи да отпад треба третирати или одложити што ближе тачки настајања водећи рачуна о економичности. Одабир локације треба да буде на нивоу региона, а који треба да узме у обзир: законодавство Европске уније, политике и принципе

управљања отпадом на националном нивоу и националне и регионалне стратегије и планове.

Принцип предострожности-Принцип предострожности значи да уколико постоји могућност озбиљне или неповратне штете, недостатак пуне научне поузданости не може бити разлог за непредузимање мера.

Принцип загађивач плаћа-План треба да садржи потенцијалне трошкове третмана и одлагања отпада рефлектованих у цени производа и наплатама везаним за управљање отпадом. Загађивач мора сносити пуне трошкове последица својих акција.

Принцип примене најпрактичнијих опција за животну средину-Процес примене најпрактичнијих опција установљава опцију или комбинацију тих опција која даје највећу добит или најмању штету.

Принцип одговорности произвођача-Ово значи да произвођач, увозник, дистрибутер и продавци производа треба да сnose колективну одговорност за настали отпад.

Принцип хијерархије управљања отпадом-Приликом израде локалног плана мора се успоставити редослед приоритета: превенција стварања отпада и редукција, поновна употреба, рециклажа, искоришћење, одлагање итд.

О овоме принципу приликом израде Локалног плана управљања отпадом мора се посветити посебна пажња. Ако се буде водило рачуна да сви сегменти у систему управљања отпадом буду решени синхронизовано, где сваки од њих представља резултат претходног и основа за наредни, тада ће и сам систем бити заокружен у нераскидиву целину без остатка.

Основни сегмент је смањење отпада на извору, кроз програме остваривања. Тамо где смањење није могуће, потребно је искористити могућност поновне употребе и примене. Уколико ни ово није довољно, отпад је даље могуће искористити рециклажом или компостирањем, или, пак, добијањем енергије. На крају, само ако ниједна од предходних сегмената не даје успешне резултате, тада је могуће отпад одложити на санитарну депонију.

Локалним планом управљања отпадом решиће се управљање свим врстама отпада који настају у општини Врбас, а што је регулисано Законом о управљању отпадом и другим посебним законима, кроз планове и програме управљања различитих токова отпада. Ово значи да ће се Планом дефинисати засебне Стратегије појединачних врста отпада вођене основним принципима при управљању: превенција настајања отпада, смањење количине отпада и његових опасних карактеристика, третман отпада, планирање и контролу делатности и процеса управљања отпадом, транспорт отпада, успостављање рада, затварања и одржавања постројења за третман отпада, мониторинг и едукација.

Врсте отпада чији ће се системи управљања тј. поступање са отпадом у оквиру сакупљања, транспорта, складиштења, третмана и одлагања, дефинисати у Локалном плану, јесу следеће:

Комунални отпад- отпад из домаћинства (кућни отпад) који се свакодневно сакупља, као и други отпад који је по својој природи или саставу сличан отпаду из домаћинства, кабасти отпад, баштенски отпад и сл.

Комерцијални отпад-Отпад који настаје у предузећима, установама и другим институцијама које у целини или делимично баве трговином, услугама, канцеларијским пословима, спортом, рекреацијом, или забавом, осим отпада из домаћинства и индустријског отпада. Овде спада **биоразградиви отпад**- отпад који је погодан за анаеробну или аеробну разградњу, као што су храна, баштенски

отпад, папир и картон и **амбалажни отпад**- свака амбалажа или амбалажни материјал који не може да се искористи у првобитне сврхе изузев отпада насталог у процесу производње амбалаже.

Индустријски отпад - отпад из било које индустрије или са локације на којој се налази индустрија, осим отпада из рудника и каменолома.

Анимални отпад- остаци угинулих болесних животиња или остаци ветеринарских лекова, остаци угинулих животиња, делови закланих животиња који се не користе у комерцијалне сврхе (кожа, одмашћене кости, крв-изузев преживара) и лешеве заражени БСЕ (болест лудих крава).

Медицински отпад- отпад који настаје у здравственим установама високоризични/опасан отпад: инфективни, патоанатомски, фармацеутски, оштри предмети, генотоксични, хемијски/хазардни, отпад са високим садржајем тешких метала, боце под притиском и радиоактивни отпад.

Инертни отпад- отпад који није подложен било којим физичким, биолошким и хемијским променама.

Опасан отпад- отпад који по свом пореклу, саставу или концентрацији опасних материја може проузроковати опасност по животну средину и здравље људи и има најмање једну од опасних карактеристика утврђених посебним прописима, укључујући и амбалажу у коју је опасан отпад био или јесте упакован.

Закључци и препоруке за управљање отпадом

Израдом локалног Плана управљања отпадом постиже се следеће:

✓ Утврђује се стратегија система управљања отпадом на територији општине Врбас за све врсте отпада које настају у општини, а којом ће се регулисати основни принципи и активности у управљању отпадом: превенција настајања отпада, смањење количине отпада и његових опасних карактеристика, третман отпада (сепарација, рециклажа, компостирање, анаеробна дигестија итд.), планирање и контрола делатности и процеса управљања отпадом, транспорт отпада, депоновање, успостављање рада, затварања и одржавања постројења за третман отпада, мониторинг, едукација.

✓ Обезбеђују се услови за рационално и одрживо управљање отпадом на територији општине Врбас за наредни период, као резултат развоја економије и индустрије.

✓ Формира се карика у ланцу националног система управљања отпадом, са једне стране, а са друге, омогућава се имплементација основних принципа Европске уније у области отпада чиме се спречава даља опасност по животну средину и генерације које долазе.

✓ Утврђивањем економских, односно финансијских механизма у систему управљања отпадом осигураће се систем за домаћа и инострана улагања у дугорочне активности предвиђене Планом.

Применом основних принципа управљања отпадом, кроз израду Локалног плана управљања отпадом тј. решавање проблема отпада на месту настајања,

принципом превенције, одвојеним сакупљањем отпадних материјала, принципом неутрализације опасног отпада, регионалним решавањем отпада на нивоу Јужнобачког округа, санацијом постојећих сметлишта, могу се имплементирати стандарди Европске уније и спречити даља опасност по животну средину и генерације које долазе.

У циљу инфрасруктурног обезбеђења стратешких циљева и применом основних принципа управљања отпадом тј. институционалног стратешког реаговања, изградиће се регионална депоније на нивоу Јужнобачког округа, трансфер станица у Врбасу, рециклажни центри, компостиште итд., као и санација, затварање и рекултивација постојеће депоније.

6.4.4. Коришћења обновљивих извора енергије

Анализа стања и проблеми

Обновљиви ресурси су биолошки и најчешће се користе као енергетски, односно за трансформацију примарне енергије у секундарну (топлотну и електричну). Оно што би могло и требало користити као императив за будућност на нивоу нашег, локалног потенцијала а обновљив је, трајан и непотрошив, је биомаса. На нивоу локалне самоуправе могу се још користити сунце и ветар, али у знатно мањим количинама, јер Врбас није подручје које би могло да искористи потенцијал ветра и сунца.

Биомаса - Као природни ресурс обновљиве природе, представља могућност да преузме улогу најважније и најзначајније алтернативне енергије у нашој општини.

Ово произилази из чињенице да је наша општина са својим агроиндустријским потенцијалима богата великим количинама биомасе и чини доминантан природни обновљиви ресурс препознатљив у трсци, слами, шашу, зрневљу, грању, корењу, плеви и другом, па до фекалија и других остатака животињам, па са пуним правом, у будућем периоду можемо усмерити максималне активности у циљу искоришћавања овако богатог природног ресурса.

Користећи искуства земаља која на овом плану имају разрађену технологију, даје нам довољно аргумената да се окренемо искоришћавању овог природног материјала и из фекалних остатака и отпадака са фарми и стаја добио би се биогаз, што би растеретило производњу фосилних горива, од спаљивања биомасе добила би се топлотна енергија, прерадом биомасе добили смо алкохол (метанол, етанол), који опет замењују течна горива у саобраћају. Мање количине гаса метана добиле би се прикупљањем испод слојева смећа на депонијама, а овај опет одводио у мање централе у којима се трансформише у електричну енергију, што је опет од великог локалног значаја.

Суочени, на глобалном плану, са огромном потрошњом фосилних горива, као и последицама потрошње ових енергената на загађење свих фактора животне средине, чине се максимални напори замене ових горива са алтернативним горивима.

Алтернативна горива би дала значајне количине енергије из обновљивих извора и са оном снагом која би адекватно заменила ограничене количине

необновљивих фосилних горива, али и са веома важном карактеристиком решавања загађења животне средине.

Констатујући овај проблем као универзалан, па самим тим и наш, на нивоу локалне самоуправе, оцењујемо наше потенцијале коришћења непотрошених енергија, сунце, ветар и биомасу, значајним, и у овом моменту неискоришћеним,

Потребно је нарочито истаћи могућности искоришћења енергије из биомасе, које у нашој општини с обзиром на њен доминантно аграрни карактер поседујемо у великим количинама.

Енергетски биланс обновљивих извора енергије

РАТАРСТВО

Култура	Површина	Принос зрна	Маса зрна	Однос маса	Принос сламе	Маса сламе (тона/год.)
Пшеница	4500	4.2	18900	1	4.2	18900
Јечам	1100	3.2	3520	1	3.2	3520
Уљана репица	0		0	2	0	0
Остале стрнине	50	3	150	1	3	150
Кукуруз	12500	6.4	80000	1.033	6.6112	82640
Сунцокрет	1300	2.1	2730	2	4.2	5460
Соја	7500	2.4	18000	2	4.8	36000
Дуван	0		0	0.35	0	0
ТОТАЛ						146,670 (22,001)

		доступно)
--	--	-----------

ВОЂАРСТВО

Врста	Површина	Принос плода	Маса плода	Однос маса	Принос орезина	Маса орезина (тона/год.)
Воћке	157	10.45	1640.65	0.325	3.39625	533.21125
Винова лоза	1	6.556	6.556	0.457	2.996092	2.996092
ТОТАЛ						536

БИОГАС

Врста	Број грла	Просечна маса грла	Број условних грла	Маса стајњака (кг/дан)	Однос маса	Маса стајњака (тона/год.)	Сува материја	nm3
Говеда	3205	389	2493.49	26	18.98	23663.2201	23663	9702
Свиња	89839	59.2	10636.9376	22	16.06	85414.6089	85415	35020
Овце	2650	38	201.4	26	18.98	1911.286	1911	784
Козе	300	35	21	26	18.98	199.29	199	82
Коњи	1	400	0.8	26	18.98	7.592	8	3
Живина	83684	1.5	251.052	26	18.98	2382.48348	2382	977
ТОТАЛ						113,578.48	113578	46567

КОМУНАЛНИ ОТПАД

	Количина отпада (тона)	Маса отпада (кг/становника/дан)	Удео органичног отпада (%)	Маса органичног (биоразградивог) отпада (тона)
Годишњи просек	12848	0.88	60.1	7,721.65

Потенцијал геотермалних извора на територији Општине Врбас

Назив бушотине	Дубина бушотина (m)	Темп. (°C)	Протицај (l/s)	Термална снага (MWt)
Vrb-1/H	1033.00	37.2	3.70	0.266
Vrb-2/H	932.00	51.0	4.37	0.567
Vrb-3/H	947.00	56.0	11.30	1.702
ВКс -1/GTE	996.50	56.0	8.83	1.330

Хидроенергетски потенцијал Општине Врбас

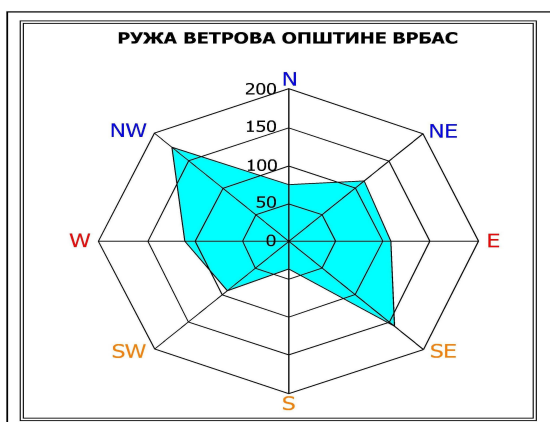
Potencijalni instalisani protok Q (m ³ /s)	Hmin (m)	Hnom (m)	Hmax (m)	Predvideni broj agregata	Predvidena instalisana snaga kW	Očekivana prosečna godišnja proizvodnja kWh
18	4	5	5,8	1	850	4.800.000

Потенцијал соларне енергије Општине Врбас

Средње дневне суме енергије глобалног сунчевог зрачења на хоризонталну површину (kWh/m²)

Jan	Feb	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep	Okt	Nov	Dec	Ukupno god.	Srednje god.
1,45	2,35	3,45	4,8	5,9	6,15	6,4	5,7	4,35	2,95	1,45	1,2	1406,85	3,85

Потенцијал енергије ветра

Закључци и препоруке за обновљиве изворе енергије

✓ Потреба укључења наше општине у коришћењу обновљивих извора енергије је императив времена и потреба.

✓ Коришћење енергије сунца и ветра је могуће на нашем простору и дало би солидне резултате у њиховом коришћењу у зависности од метеоролошко-климатских услова и за потребе грејања простора, добијања топле воде/сунце/, и важних и значајних количина електричне енергије /ветар/.

✓ Од изузетног значаја је коришћење биомасе, као извора обновљиве енергије у нашој општини, али је исто тако подједнако важно што се на тај начин решавају велике количине биомасе као отпада, а које настају као последица рада индустрије и агро-комплекса.

На основу сагледавања укупног проблема загађења животне средине који коришћењем фосилних горива, као доминантног енергента код нас и у свету, прави озбиљне проблеме за опстанак на земљи, намеће по природи ствари прелазак на алтернативна горива.

Оно што би био крајни циљ наше општине је максимално коришћење оних алтернативних енергија, које би, уз примену “зелених” техничко-технолошких поступака дале економски исплативу и ефикасну трансформисану енергију.

Коришћењем енергије сунца и ветра, а посебно биомасе, јер је има у великим количинама, добиле би се значајне количине енергије.

Испуњавањем овог циља, постижемо узрочно-последично исто тако веома значајне уштеде фосилних горива, смањујемо загађење од истих, а коришћењем биомасе решавамо за сада не решив проблем.

6.4.5. Заштита природе, предела и биодиверзитета

Анализа стања и проблеми

Заштита, унапређење и афирмација природних заштићених добара и могућности стављања под заштиту-Од постојећих заштићених природних добара одлуком Скупштине општине Врбас проглашени су "Парк природе и Јегричка", Споменик културе и природно добро "Чарнок" и стабло Беле тополе у Савином Селу.

За ова поменута заштићена природна добра одређени су корисници, са основним задатком да уз помоћ локалне самоуправе, покрајине и донатора заштите, унапреде, а самим тим и афирмишу ове значајне, како за општину тако и за ширу заједницу, природне вредности.

Израдом пројеката стазе здравља у парку "Јегричка", планом и програмом афирмације "Чарнока" и стабла "Беле тополе", значајно би се конкретизовале активности на заштити и унапређењу ових природних добара.

Овим активностима, не бисмо исцрпели потребе и могућности заштите и унапређења животне средине, па тиме и афирмације природних добара наше општине. Сматрамо да постоји још много простора за активности које треба, у будућем раду кроз акциони план иницирати, да би се на нивоу заштите амбијенталних вредности, бригом и пажњом, материјалним улагањима произашлим из планских решења, афирмисали "плућа" града "Провалије", вештачка језера у Змајеву, пашњаци, шуме и урбане зелене површине.

Посебно је значајно истаћи потребу бриге и заштите за значајан разноврсни животињски свет општине. Кроз планска решења, афирмисали би се значајне животињске врсте од којих су неке природне реткости и веома угрожене, неке су тема за научно проучавање, а неке које спадају у ловну дивљач и заштићене су ловостајем.

Заштита биодиверзитета-Како се заштита разноврсности биљног и животињског света у најширем смислу, не може одржати ни штитити, и поред сложених општедруштвених и привредних услова, без материјалних улагања, то се исто тако без агитовања, подршке, информисања, потребне едукације и акција на обележавању значајних датума од интереса за заштиту животне средине, не могу на прави начин, остварити програмски задаци и истаћи значај за укупан опстанак на овој планети. Налазимо се, на самом почетку свих ових задатака и на овом плану, али и свесни да време које долази неминовно намеће ова питања и тражи да се грешке из прошлих времена отклањају и валоризује укупна природна разноврсност. Чињеница је да овако крупна тема не може бити од интереса и значаја само за једну малу локалну средину као што је наша, али је од значаја да се и у таквим срединама покрећу активности на плану заштите биодиверзитета, па ако негде има смисла пословично изречена мисао "мисли глобално а делуј локално", у овој области је нашла праву меру. Зато смо, планираним активностима покренули потребу обележавања дана биолошке разноврсности, 29. новембра и израду посебно угрожених еко- система и станишта ретких ендемичних врста. Пуну слику активности на плану биодиверзитета употпунила би и допуна пројеката озелењавања и пошумљавања са посебним акцентом на аутохтоним врстама.

Покретање иницијатива за евидентирање значајних предеоних природних и радно стечених вредности општине (ливада, шума, уређених зелених површина, вештачких површина, водених површина и др.)

Суштину и смисао о природним вредностима општине чине значајне

предеоне и радом стечене вредности општине. Евидентирати, обележити, означити пределе, а то значи урадити катастре богате значајним предеоним вредностима, на најбољи начин заокружује значај и потребу бављења заштитом животне средине. Израдом катастра дрвећа у граду, израдом катастра значајних предеоних радом стечених вредности, израдом катастра дрвећа у насељеним местима и сагледавањем разноврсности животињског света, стекли би се услови да се на најбољи могући начин може контролисати, пратити стање животне средине и у право време и на правом месту интервенисати, а све у циљу заштите и унапређења животне средине.

Одлуком Скупштине општине Врбас проглашени су Парк природе "Јегричка", Споменик културе и природно добро "Чарнок" и стабло Беле тополе у Савином Селу за заштићена природна добра. За ова поменута заштићена природна добра одређени су корисници, са основним задатком да уз помоћ локалне самоуправе, покрајине и донатора заштите, унапреде а самим тим и афирмишу ове значајне, како за општину тако и за ширу заједницу, природне вредности.

Постоји још простора за оне активности које треба, у будућем раду, кроз акциони план иницирати, у циљу заштите амбијенталних вредности. Бригом и пажњом, материјалним улагањима произашлим из планских решења, потребно је афирмисати "плућа" града "Провалије", вештачка језера у Змајеву, ремизе, утрине, пашњаке, шуме и урбане зелене површине као значајан разноврсни животињски свет општине. Кроз планска решења, афирмисале би се значајне животињске врсте од којих су неке природне реткости и веома угрожене, неке су тема за научно проучавање, а неке које спадају у ловну дивљач и заштићене су ловостајем.

Заштита разноврсности биљног и животињског света у најширем смислу, не може се одржати ни штитити без материјалних улагања, али и без агитовања, подршке, информисања, потребне едукације и акција на обележавању значајних датума од интереса за заштиту животне средине, не могу на прави начин, остварити програмски задаци и истаћи значај за укупан опстанак на овој планети.

Суштину и смисао о природним вредностима општине чине значајне предеоне и радом стечене вредности општине. Евидентирати, обележити, означити пределе, а то значи урадити катастре богате значајним предеоним вредностима, на најбољи начин заокружује значај и потребу бављења заштитом животне средине. Израдом катастра дрвећа у граду, израдом катастра значајних предеоних, радом стечених вредности, израдом катастра дрвећа у насељеним местима и сагледавањем разноврсности животињског света, стекли би се услови да се на најбољи могући начин може контролисати, пратити стање животне средине и у право време и на правом месту интервенисати, а све у циљу заштите и унапређења животне средине. На овом плану не можемо се похвалити да смо организовано и плански на нивоу локалне самоуправе направили велике помаке, али смо свесни значаја и потребе за овим активностима.

Закључци и препоруке за заштиту природе

✓ Донети планове и програме за заштићена природна добра, "Парк природе и Јегричка", Споменик културе и природно добро "Чарнок" и стабло "Беле тополе" у Савином Селу, и уз помоћ локалне самоуправе, покрајине и донатора наставити

започете активности на заштити и унапређењу и афирмацији ове значајне, како за општину тако и за ширу заједницу, природне вредности.

✓ Кроз акционе планове иницирати активности у циљу заштите амбијенталних вредности "плућа" града "Провалије", вештачких језера у Змајеву, ремизе, утрине, пашњаке, шуме и урбане зелене површине.

Оно што би морало и имало смисла постићи заштитом верификованих заштићених природних вредности - "Парк природе и Јегричка", Споменик културе и природно добро "Чарнок" и стабло "Беле тополе" у Савином Селу, су афирмисани и препознатљиви природни простори.

Кроз мере и поступке за њихово очување и заштиту и оних природних вредности, "плућа" града "Провалије", вештачка језера у Змајеву, ремизе, утрине, пашњаке, шуме и урбане зелене површине, шаљемо јасну поруку и очигледан пример како се поступа са природним богатством наше општине.

Пренети на младе правилан однос према природи и поштовању природних закона је најплеменитија дужност и обавеза.

6.4.6. Система праћења стања квалитета животне средине

Анализа стања и проблеми

Законом о заштити животне средине, донетим од стране Скупштине Р. Србије (Сл.Гласник РС, бр. 135/04 и 36/09) уређује се систем заштите и унапређења животне средине, одређују мере заштите, поступак стављања под заштиту и управљање заштићеним природним добрима, мере и поступци заштите од штетних утицаја делатности на животну средину, финансирање и унапређење, као и организација вршења послова и заштите животне средине.

Овако широко постављена основа уређења система заштите и унапређења животне средине, обезбеђује и даје право појединцу - грађанину, субјекту привређивања, институцији и установи, да обезбеђује услове за очување и унапређење природних и радом створених вредности човекове средине и да спречавају и отклањају последице од загађења ваздуха, земљишта, воде и водотокова, заштите шума, природних добара од буке, јонизујућег зрачења и отпадних и опасних материја.

У складу са поменутиим законом, општини су непосредно поверени послови примене мера, праћења стања и надзора у домену заштите ваздуха и од буке, док се у свим другим областима заштите и унапређења животне средине стручно - оперативно сарађује са одговарајућим ресорним републичким органима у зависности од законске надлежности.

Стање квалитета ваздуха-Последње мерење аеро загађења на територији града, најјужнијег насељеног места у општини, извршено је 1989. године од стране Медицинског факултета из Новог Сада, на четири репрезентативна локалитета и то: Рекреациони центар, Месна заједница, "Витал" и "Карнекс". На овим местима - локалитетима вршена је анализа аеро седимената, концентрације чађи и SO₂ и концентрације NO₂, CO и Pb. Укупна нађена количина седимената била је у границама дозвољених док је концентрација чађи и SO₂ повећана. Сви привредни субјекти су у обавези по Закону о заштити ваздуха и Закону о заштити животне средине да обезбеде континуирана мерења емисије када је то прописано за одређене загађујуће материје односно повремена мерења емисије, два пута

годишње преко овлашћеног правног лица.

Од тог времена у општини Врбас се није вршило праћење квалитета ваздуха односно нивоа загађујућих материја у ваздуху. Иако није вршена контрола квалитета ваздуха, на плану смањења загађивања ваздуха значајно је утицала гасификација која је потпуно регулисана у насељеним местима Врбас, Куцура и Савино Село, а при самом крају је завршетак и у Бачком Добром Пољу, Змајеву и Равном Селу. У овом моменту на територији општине располажемо са око 300 км гасне мреже – од тога има око 1600 индивидуалних прикључака и 6 индустријских потрошача.

Загађење ваздуха изазвано димом и гасовима индустрије потиче од индустријских капацитета као што су: фабрика шећера "Бачка", фабрика уља и биљних масти "Витал", индустрија меса "Карнекс", "Медела", "Тривит–пек", "Житар", "Сава Ковачевић", "Фармакоп" и други мањи привредни субјекти.

Загађивачи ваздуха су и индивидуалне котловнице (сагоревање огревног материјала као што су дрво, угаљ, мазут) и колективне котловнице ЈКП "Стандард" које као гориво користи мазут и гас.

Стање квалитета земљишта-Стање плодног земљишта је незадовољавајуће. Анализе показују да се последњих деценија смањује количина хумуса. Разлог је интезивна пољопривредна производња, неправилна агротехника, дебаланс макро и микроелемената и дефицит квалитетних органских ђубрива. На стање плодног земљишта неповољно утичу многи фактори: утицај разних ерозија (ветар, вода, сунце), утицај индустријских загађивача, утицај минералних ђубрива, утицај пестицида, празне амбалаже, загађивање земљишта одлагањем отпада и смећа и утицај саобраћајница на плодно земљиште путем издувних гасова.

Употреба веће количине фосфорних ђубрива представља опасност због могућности уношења тешких метала (кадмијум) у плодно земљиште.

Пестициди, разни растварачи и амбалаже који се користе за чување и транспорт су веома опасне материје које могу имати неповољан утицај на плодност земљишта. Све те хемијске материје испирањем се инфилтрирају у доње слојеве, чак до водоносних слојева из којих се снабдевају акумулације за пијаћу воду.

Стање квалитета воде-Територија општине је богата воденим ресурсима, подземним и површинским водама.

Територију општине пресецају два канала, Велики Бачки канал Бездан – Бечеј и Мали бачки канал Мали Стапар – Бечеј, као и водоток Јегричке. Посебно тешко стање у смислу загађености канала је Велики Бачки канал, оптерећен загађењима од прехранбене индустрије са великом количином састојака од анаеробног труљења, као и неких тешких метала од којих је најопаснији шестовалентни хром, као последица технологије кожарске индустрије из Куле. Угроженост Јегричке је приметна поготово ако се узме у обзир да она пролази кроз два насељена места и која је великим делом реципијент отпадних вода домаћинства која су непосредно уз овај водоток.

У региону Врбас - Кула - Црвенка лоцирани су индустријски капацитети који испуштају знатне количине недовољне пречишћене отпадне воде у канал Бездан - Бечеј и интензивно га загађују. То су: Фабрика шећера "Бачка", Фабрика уља и биљних масти "Витал", Индустрија меса "Карнекс", "Фармакоп", "Тривит пек", "Сава Ковачевић" и индустрија са територије Кула – Црвенка.

У канал Богојево - Бечеј делимично се испуштају отпадне воде преко

импровизованог пречистача са свињогојске фарме у Савином Селу.

Водоток Јегричка се напаја из система основне каналске мреже (ОКМ гравитационо). Главни загађивач Јегричке је свињогојска фарма у Б.Д.Пољу која отпадне воде фарме путем мелирационих канала испушта у Јегричку.

У општини Врбас не постоји централно постројење за пречишћавање отпадних вода. Карактеристична загађења отпадних вода огледају се у прерађивачкој, хемијској и металној индустрији и доминантна загађења прехранбене индустрије са простора Црвенке, Куле и Врбаса. Посебно је важно истаћи да су ове индустријске воде оптерећене тешким металима (хром, никл, кадмијум, олово, жива и други) као и загађења прехранбене индустрије и фарми на овом потезу где су карактеристична биолошка загађења. Комуналне отпадне воде се очитују значајним и доминантним загађењима (велика количина суспендованих органских и неорганских материја, висока концентрација амонијачног и укупног азота, сулфида, калијума и има високу вредност за фенолни индекс и етарски екстракт), тако да потез кроз насељено место Врбас у дужини од 6 км чине отпадне воде које су практично безкласне.

Постојеће решење снабдевања водом за пиће општине Врбас, заснива се на шест независних водоводних система, тј. свако насеље (Врбас, Бачко Добро Поље, Змајево, Куцура, Савино Село и Равно Село) се снабдева водом преко сопствених водоводних система из локалних изворишта.

Водоводни систем Врбаса данас снабдева водом грађане капацитетом који задовољава потрошњу, али је на граници искоришћености и без значајнијих (перспективних) резерви. Индустрија у насељу има сопствене изворе водоснабдевања.

Квалитет воде у општини Врбас је незадовољавајући. У селима општине Врбас је забрањено коришћење воде за пиће из јавног водовода због повећане концентрације арсена.

У току је процедура за изградњу ЦППОВ који ће вршити пречишћавање комуналних и индустријских отпадних вода пре испуштања у реципијент.

Стање нивоа комуналне буке-Бука је специфичан вид аерозагађења у урбаним срединама. Познато је да су друмска моторна возила један од главних извора буке у граду, а која произилази од заједничког дејства више појединачних извора од којих сваки производи буку мањег или већег интензитета. Као најзначајнији извори буке су: издувни и усисни систем, рад мотора и механичка бука, систем за хлађење, грејање, проветравање, пнеуматици, аеродинамичка бука и др. Бука представља проблем нарочито у индустријски развијеним центрима као што је Врбас који својим положаје и развијеношћу привлачи снажан циљни и транзитни саобраћај.

Повећан ниво буке неповољно утиче на човеково здравље, психо-моторне способности и радни учинак. Контролна мерења дневних и ноћних нивоа буке у континуитету се врше једино у већим градовима Србије, док у Врбасу не постоје валидни подаци о нивоу буке, на основу којих би се могле предузети одговарајуће мере за њено смањивање.

У складу са Законом о заштити од буке у животној средини и Правилником о нивоу комуналне буке у Општини Врбас у прошлој и овој години врше се инспекцијске контроле и провере и у том правцу доносе одговарајућа решења за сузбијање и свођење нивоа комуналне буке на прописане вредности.

Приликом инспекцијских прегледа локала или предузећа сагледавају се уређаји који могу бити извор прекомерног нивоа буке.

Стање квалитета биомониторинга-Биолошка загађења су разноврсна, али најзначајнији извор загађења ваздуха у општини Врбас на којем се треба више задржати јесте присуство алергенске биљке Амброзија (*Ambrosia sp.*). Амброзија је један од највећих биолошких алергена.

Најугроженије подручје Србије овом биљком јесте Војводина, а нарочито део Панонског басена којем припада територија општине Врбас. У Војводини је регистровано три врсте амброзије. Пеленолика амброзија (*Ambrosia artemisiaefolia*) је најопаснија врста. Polen биљке код више од 20% људске популације изазива алергијске реакције инхалаторног типа: бронхитис, коњуктивитис, дерматитис, док у дуготрајном и вишегодишњем излагању високим концентрацијама, један део људске популације оболева од хроничног бронхитиса и бронхијалне астме.

У општини Врбас нема медицинског и биолошког праћења распрострањења и ширења популације, анализе поленовог садржаја у ваздуху, као и њеног утицаја на здравље.

Закључци и препоруке за систем праћења квалитета животне средине

Стање квалитета ваздуха-Квалитет амбијенталног ваздуха у Општини је условљен емисијама CO₂, NO₂, CO, чађи, прашкастих, органских, и неорганских материја које потичу из индустрије, саобраћаја, пораста броја моторних возила, односно врсте и броја извора загађења. Највећи загађивачи ваздуха у протеклом периоду су: емитери из области индустријске производње, дим из индивидуалних, колективних котловница и издувни гасови моторних возила, дим који настаје горењем отпада на градском сметлишту и пољопривреда.

У циљу успостављања система управљања квалитетом ваздуха неопходно је без одлагања, сачинити интегрални катастар загађивача (ИКЗ) који мора обухватити све антропогене изворе загађивања, без обзира на величину емисије. Основни задатак катастра би био да обезбеди стални увид у стање квалитета ваздуха, затим да преко праћења рада објеката утврди утицај појединих загађивача, да служи као основа за утврђивање плана мера у случају прекомерне загађености, као и за урбанистичко и просторно планирање развоја Општине Врбас. Члан 17. Закона о министарствима (Сл. гласник бр. 48/07) препознаје Агенцију као државни орган задужен за успостављање и вођење ИКЗ. Члан 75. Закона о заштити животне средине ближе регулише успостављање ИКЗ у Републици Србији. У Правилнику о методологији за израду интегралног катастра загађивача (Службени гласник бр. 94/2007) дат је механизам за успостављање и вођење ИКЗ. Њиме се прописује начин, класификација и рокови достављања података.

Стање квалитета земљишта-Решавање проблема плодности земљишта захтева врло сложен аграрно-еколошки и економски приступ који се односи на коришћење, заштиту и очување пољопривредног земљишног фонда. Рационалним решењима било би обезбеђено трајно очување способности плодног земљишта за производњу потребних количина хране високе здравствене вредности и производњу органске хране.

Полазећи од принципа да је најбоља политика заштите животне средине она која се заснива на превентиви, сви значајни пројекти у области индустрије, енергетике, пољопривреде, транспорта итд морају садржати анализу утицаја на околину, а посебно на људе, фауну, флору, земљиште, воду, ваздух, климу, пејзаж, материјална добра и културну баштину.

Стање квалитета вода-Анализа отпадних вода индустријских загађивача обавља се мање него што је потребно, јер већина њих није ангажовала званичну лабораторију за праћење квалитета отпадних вода.

Интезивно би требало радити на мерама рационалне потрошње воде у циљу обезбеђења.што дужег коришћења овог ресурса, Поред смањења нерационалне потрошње од стране становника, посебно би требало размотрити значајне могућности рационалног коришћења воде у привредној активности. Неопходно је одредити стратегију дугорочног развоја ресурса вода.

Одговарајући третман воде и технолошки поступци обезбеђења неопходног квалитета су апсолутни приоритети којима треба посватити дужну пажњу у будућем периоду и омогућити повећање капацитета технолошке припреме воде за пиће.

Стање нивоа комуналне буке-Решавање прекомерног нивоа буке подразумева првенствено превентивне мере за смањивање нивоа буке: просторно, урбанистичко и акустичко планирање односно изградњу објеката, стратешку процену утицаја планова и програма, односно процену утицаја на животну средину, одређивање зона тишине у англомерацији, односно у насељима и зона тишине на отвореном, израда стратешких карата буке и карата буке у животној средини, израда акционих планова заштите животне средине од буке и др., у складу са Законом о заштити од буке у животној средини.

Интезивно би требало радити на успостављању мониторинга буке који чине систематска, односно појединачна мерења, оцењивањем или прорачуном одређеног индикатора буке.

Стање биомониторинга-Због великог утицаја полена као алергена на здравље и радну способност људи неопходно је организовати прецизно и континуирано мерење аерополена у атмосферском ваздуху, као и израду календара полена испитиваног подручја. На тај начин бисмо имали увид колика је концентрација аерополена, и предузимали мере смањивања концентрације полена, као и отклањање негативних последица по здравље људи.

Систем праћења стања квалитета животне средине односно мониторинг животне средине представља систематско мерење, испитивање и оцењивање индикатора стања и загађења животне средине, тј. праћење параметара животне средине (ваздух, вода, земљиште, бука, биомониторинг итд). На основу доступних података са мерних места о стању животне средине добија се јасан увид у промене квалитета и квантитета животне средине, емисију загађујућих материја и коришћење природних ресурса. Успостављање система праћења стања животне средине један је од основних задатака из области заштите животне средине.

Подаци добијени реализацијом успостављања система праћења стања животне средине односно мониторинга животне средине даће основни приказ стања животне средине у Општини Врбас. Осим процене тренутног стања, резултати мониторинга животне средине послужиће у дефинисању препорука и мера које треба спровести у наредном периоду у циљу побољшања стања. Јасно је да мониторинг животне средине тако постаје важан фактор у планирању политике заштите животне средине, као и показатељ потребе уградње принципа и начела заштите животне средине у развојне и стратешке документе других секторских политика, као што су индустрија, пољопривреда, енергетика и др.

6.4.7. Едукације и подизања свести грађана

Анализа стања и проблеми

У општини Врбас до сада није било конкретних активности које су биле усмерене на подизање јавне свести у овој области, и дуго времена су биле занемарене и потцењиване. Немаран однос према природи и ниска свест о проблемима животне средине главни су кривци за овакво стање. Општине Врбас је један од најразвијенијих индустријско - пољопривредних региона у земљи и то је један од главних разлога, који је довео до ниско развијене свести у области заштите животне средине. Становништво које је углавном било запослено у овим областима, предност је давало егзистенцији у односу на животну средину.

Данас се на територији општине Врбас, у појединим основним и средњим школама, кроз наставне планове и програме, и у сарадњи са НВО сектором, спроводе одређене активности на едукацији и подизању свести најмлађих о проблемима животне средине.

Ако узмемо у обзир ниво економске развијености и проблеме који прате транзиционе процесе у нашој земљи, а који се одражавају и у општини Врбас, схватићемо колика је неопходност посвећивања веће пажње питањима везаним за унапређење јавне свести у области заштите животне средине. Подизање јавне свести у области управљања животном средином има за циљ едукацију и пружање подршке широј јавности – грађанима, невладином сектору и индустрији - у смислу промене образаца понашања и предузимања конкретних активности које доприносе минимизацији загађења животне средине и унапређењу управљања животном средином. Логично је да се адекватна подршка јавности може обезбедити само ако је свест људи на нивоу да може да схвати да је животна средина постала лимитирајући фактор развоја.

Захваљујући Архуској конвенцији и примењујући искуства стечена у ЕУ, могуће је обезбедити значајно учешће становништва у процесима одлучивања у домену заштите животне средине.

Кад је у питању едукација деце школског и предшколског узраста, потребно је интензивирати њихову едукацију, путем сарадње локалне власти, НВО сектора и појединих стручњака из ове области. Постоје поједине активности које се спроводе кроз предмет „чувари природе“, у основним школама, а у средњој стручној школи „4. јули“, постоји и посебан еколошки смер. То је добро, али недовољно. Због тога се едукација мора подићи на виши ниво. Потребно је применити и спровести интерактивне еколошке радионице где би деца била активни учесници, а не само слушаоци и посматрачи.

Кроз разне трибине и округле столове, који би се одржавали у месним заједницама, оне би добиле значајну улогу у едукацији ширег слоја становништва. Такође, секретари и чланови Света месних заједница би требали бити активно укључени и информисани о свим активностима које се дешавају у општини Врбас из домена заштите животне средине.

Путем организовања медијских кампања, разних скупова и средстава јавног информисања, потребно је утицати на активно учешће јавности у свим активностима везаним за заштиту животне средине.

У сарадњи са локалном самоуправом потребно је кадрове из информативног центра послати на семинаре из заштите животне средине, како би се оспособили за

вођење емисија из ове области.

Локална самоуправа и НВО организације из општине Врбас и других општина, требали би интензивирати сарадњу, која би довела до размене искустава.

Један од највећих проблема који се нашао на путу афирмацији природних добара и предела и развоја еко-туризма је загађени Велики Бачки канал. Ремедијацијом Великог Бачког канала створиће се услови за интензивнији развој ове области. Посебан проблем представља и негативан еколошки имиџ који општина Врбас поседује због загађеног дела канала. Међутим, чисти дио канала до преводнице у Врбасу је идеалан за развој еко-туризма и могао би се искористити за одмор, спорт и рекреацију. У непосредној близини „Шлајза“, налази се и шумски комплекс „Провалије“, који би се такође могао искористити у промоцији еко-туризма. На локалитету „Чарнок“, очувана је првобитна степа са аутохтоним биљним и животињским врстама. Такође, Парк природе „Јегричка“, значајно је природно добро са режимом заштите II и III степена, и поседује велики потенцијал за развој еко-туризма. На свим овим локацијама, али и другим интересантним површинама могу се организовати школе у природи и еко-кампови са циљем подизања свести становништва. Такође ове активности ће довести до повећања угледа општине Врбас у области заштите животне средине

Кад је у питању отпад на територији општине Врбас, потребно је променити обрасце понашања и предузети конкретне активности које доприносе минимизацији отпада и унапређењу управљања отпадом.

Закључци и препоруке за област едукације грађана

Без широке подршке јавности у свим активностима решавања проблема заштите животне средине не могу се пронаћи рационална решења којима ће се обезбедити друштвено-економски развој општине Врбас.

Широки слојеви становништва морају да прихвате чињеницу да сваки појединац мора да свој допринос рационалном коришћењу животне средине и да свако може бити учесник у активностима везаним за планирање и управљање животном средином. Због тога се намеће закључак да је потребно подизање и јачање свести о потреби заштите животне средине. Да би се подигла друштвена свест заједнице, потребна је едукација како најмлађих, тако и одраслих.

Захваљујући Архуској конвенцији и примењујући искуства стечена у ЕУ, могуће је обезбедити значајно учешће становништва у процесима одлучивања у домену заштите животне средине. Овај задатак, с обзиром на расположиве техничке, информационе, образовне, здравствене и друге потенцијале, уз одговарајућу подршку државе, локалне самоуправе и невладиних организација, може се успешно реализовати. Добро осмишљене активности од школске наставе и организованих курсева, до кампања могу релативно брзо да обезбеде жељене ефекте.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ за област одрживог развоја и заштите животне средине

1. На принципима одрживог развоја, унапредити целовиту друштвену бригу за заштиту животне средине у општини Врбас у областима заштите квалитета

вода, управљања отпадом, обновивим изворима енергије, заштити природе и биодиверзитета, система праћења квалитета животне средине и едулгације грађана.

2. Развијати партнерски приступ у решавању проблема заштите животне средине, јачати систем одговорности свих друштвених актера и промовисати бригу о животној средини као примарну.

Специфични задаци (према подобластима):

Задаци за Имплементацију ЛЕАП –а:

До краја 2011 године евидирати утврђене проблеме у животној средини, дефинисати приоритете и акционе планове, са утврђеним роковима реализације, финансијском конструкцијом плана и планом имплементације за наредних пет година

Задаци за Заштиту квалитета вода:

1. Довршити изградњу магистралног колектора на подручју општине Кула у дужини од 2600 m, до јуна 2011. године
2. Довршити канализационе мреже у насељеним мјестима општине, до краја 2012. године
3. Изградити ЦППОВ општина Кула и Врбас до краја 2012. године
4. Израдити пројекат ремедијације Великог бачког канала јун 2012. година
5. У периоду од јануара 2013 до јануара 2014. године обавити ремедијација Великог бачког канала
6. Континуирано, а у складу са годишњим акционим плановима, спроводити активности на планирању и координсању заштите, на изради пројектне документације до реализације пројекта заштите квалитета вода
7. Током 2011 извршити избор одговарајуће варијанте водоснабдијевања и извршити обезбеђивање недостајућих средстава
8. До половине 2012 године израдити пројектну документације, до краја 2014 изградити Фабрику воде
9. Анализа постојећег стања водотокова на подручју општине Врбас израда пројектне документације -јун 2011. године

Задаци за област управљања отпадом

1. Израда Локалног плана управљања отпадом до краја 2011. године уз применом основних принципа управљања отпадом наведеним у овој стратегији

Задаци за област обновивих извора енергије

- 1) Испитати могућности и направити план за стимулисање изградњу производних капацитета за алтернативне изворе енергије (биомасе), до краја 2013. године

- 2) Испитати могућности и направити план за стимулисање изградње постројења и уградње уређаја на алтернативне изворе енергије (сунце, ветар, геотермални извори, хидроенергетски потенцијал), до краја 2013. године

Задаци за област заштите природе, предела и био диверзитета

1. Континуирано до краја 2015. године спроводити мере за унапређење и заштита постојећих природних добара и отварање могућности за стављања под заштиту нових
2. Покретање иницијативе за евидентирање значајних предеоних, природних и радом стечених вредности општине (утрина, паркова, вештачких водених површина и сл) до краја 2013. године
3. Спровођење мера пуне заштита биодиверзитета континуирано све до краја 2015. године

Задаци у области Система праћења квалитета животне средине

1. Израдити интегрални катастар загађивача до краја 2011. године.
2. Извршити контролно мерење квалитета ваздуха за 2010. годину и даље континуално
3. Сагледавање могућности производње органске хране током 2011 .године и даље континуално
4. Контролно мерење квалитета воде за пиће за 2010. годину и даље континуално
5. Контролно мерење квалитета површинских вода за 2010. годину и даље континуално
6. Контролно мерење квалитета подземних вода за 2010. годину и даље континуално
7. Контролно мерење нивоа комуналне буке за 2010. годину и даље континуално
8. Контролно мерење аерополена за 2010. годину и даље континуално
9. Обезбедити континуирано информисање јавности о систему праћења квалитета животне средине у локалним и другим медијима
10. За 2011. годину извршити набавку техничке опреме за рад инспекцијских служби

Задаци у области едукације и подизања свести грађана

1. Израда адекватних програма за едукацију деце школског и предшколског узраста (интерактивне школске радионице) до краја 2010. година
2. Уз активно укључивање месних заједница, најмање једном годишње у свакој МЗ организовати трибине и округе столове на теме заштите животне средине
3. Уз активно укључивање секретара и чланова Савета месних заједница, најмање једном годишње одржавати едукативне радне активности за грађане из области заштите животне средине
4. У циљу едукација и информисаност грађана, континуирано, а најмање једном

годишње организовати информативно едукативну кампању на актуелну тему утврђену акционим планом уз штампање и дистрибуција флајера, брошура, постера постављање билборда

5. Континуирано организовати најмање три еколошке радионице годишње у заинтересованим медијима, јавним предузећима, установама и осталим индустријским и пољопривредним предузећима
6. Укључивање и све акције грађана инициране са републичког или покрајинског нивоа, попут акције „ОЧИСТИМО СРБИЈУ“
7. Обука кадрова информативног центра за уређивање и вођење програма о заштити животне средине, током 2011. година са циљем емитовање специјализованих емисија на тему заштите животне средине . година
8. Израда Акционог плана спровођења заједничких активности локалне самоуправе и НВО сектора у 2011 години
9. Спровођење активности афирмација природних добара и предела и развој еко-туризма (простори за одмор, спорт и рекреацију итд.), до краја 2014. година
10. Одржавање школе у природи и еко кампова на локалитетима општине , почев од пролеће и лето 2011. година и надаље

6.5. УРБАНИЗАМ И СТАМБЕНО-КОМУНАЛНЕ ДЕЛАТНОСТИ

Област урбанизма и стамбено комуналних делатности представљена је кроз следеће подобласти: урбанизам, саобраћај, водоснабдевање, дистрибуција топлотне енергије, енергетска ефикасност, отпадне и атмосферске воде и комуналне услуге.

Следи сепарат о свакој од подобласти који укључује анализу стања и проблема, закључке и препоруке, циљеве и специфичне задатке.

6.5.1. Област урбанизма

Анализа стања и проблема

У области урбанистичког планирања, у претходном периоду тј. у складу са претходним Законом о изградњи урађена је урбанистичка документација за сва насељена места у општини Врбас. На снази су Планови генералне регулација за насељена места Равно Село, Бачко Добро Поље и Змајево и Планови генералне регулација са елементима детаљне регулације за Куцуру и Савино Село. Урађен је и усвојен Генерални план Врбаса и више Планова детаљне регулација за Врбас, а у изради је Просторни план Врбаса. У следећем периоду, као приоритет, неопходно је урадити План генералне регулације Врбаса (обавеза према новом Закону о изградњи, иако је претходни план усвојен прошле године) и завршити и прилагодити новом Закону о планирању и изградњи Просторни план Врбаса, који је у изради, израдити План детаљне регулације за радну зону у Врбасу - проширени грађевински реон према ауто-путу Е-75 и План детаљне регулације радне зоне у Змајеву - проширени грађевински реон према ауто – путу Е-75, као и Планове детаљне регулација северне и јужне обилазнице.

У насељеним местима Куцура и Савино Село на снази су Планови генералне регулације са елементима детаљне разраде, велики део земљишта је општинско, па се може приступити изради пројектне документације за изградњу инфраструктурних објеката и изградњи истих.

Велик проблем је недостатак одговарајуће планске документације за формирање радних зона и релативно споро исходавање сагласности и дозвола што је у надлежности општинских органа управе. Пратеће службе као што је катастар, морају на прави начин одговорати потребама савременог инвестиционог планирања.

У локалној самоуправи није имплементиран ГИС као поуздан заједнички информациони систем на нивоу општине, који ће служити као алат за просторно и урбанистичко планирање, планирање развоја и управљање инфраструктуром града.

Поступак израде Плана је дуготрајан и скуп због обавеза прибављања неопходних услова од надлежних предузећа, прибављања катастарско-топографских подлога и самог поступка усвајања плана.

Након израде урбанистичко – планске документације неопходно је приступити експропријацији планираног јавног земљишта, изради пројектне документације, а затим се приступа изградњи комплетне инфраструктуре.

Земљиште које је у обухвату проширеног грађевинског реона и за које је неопходна израда Плана је неизграђено земљиште и великим делом је приватно власништво што може успорити цео поступак привођења намени планираног простора. Ту је још и спор и дуготрајан поступак решавања имовинско-правних односа,

Када се обезбеде сви наведени услови може се кренути у изградњу објеката.

Савремене информатичке технологије данас омогућују да се уз релативно скромно улагање пружају нови сервиси – информације о простору, о инфра- и супраструктурама урбаних и осталих подручја, о плановима свих нивоа као и о могућностима спровођења плана. Обавеза локалне самоуправе је да омогући увид у јавна документа и планове својим грађанима и заинтересованим инвеститорима. Користећи постојећу информатичку инфраструктуру, уз мало напора се може постићи да градске и државне службе заиста буду у служби грађана и инвеститора који решавају своје проблеме у вези са спровођењем урбанистичких плана и изградњом објеката. Поред тога коришћењем ГИС ресурса стварају се нове могућности у комуналним фирмама за управљање и планирање развоја комуналних система. Развојем ГИС-а се стварају услови да се и друге области као што су социјална и здравствена заштита, образовање, наука и култура -придруже овом пројекту како би планирање и функционисање ових делатности било што квалитетније.

Функционисањем овог система се перманентно стварају драгоцене базе података које служе урбанистима, комуналцима, локалној самоуправи и осталим корисницима у области планирања, у управљању и одлучивању.

Закључци и препоруке за област урбанизма

Потребно је израдити неопходну урбанистичко планску документацију и извршити експропријацију планираног јавног земљишта као основ за пројектовање и изградњу инфраструктуре.

Перманентна активност мора бити привлачење домаћих и страних инвеститора кроз обезбеђење повољних услова за изградњу објеката и равномерно урбанистичко и комунално инфраструктурно уређење општине.

Имплементација ГИС-а се намеће као незаобилазни задатак у предстојећем периоду који ће омогућити олакшани рад и побољшање пружања услуга градске управе и институција чланица ГИС-а, у смислу давања комплетних и ажурних информација из своје надлежности физичким правним лицима, као и међу собом.

Морају се створити базе информација о грађевинском земљишту и интегрално планирање свих промена у простору, да би се постигао одрживи развој у хармонији са природом (минимална потрошња природних ресурса и њихово очување за будуће генерације).

Циљеви у области урбанизма

1. Интензивирати инфраструктурно опремање блокова и зона у којима је започета изградња, а који су делимично опремљени и изградити неопходну урбанистичку и пројектну документацију за неизграђене радне зоне.
2. Унапредити урбанистичку делатност стварањем мета базе података на нивоу општине, уз израду тематских мапа са техничким подацима, омогућити увид у јавна документа, информације о простору, о инфраструктурама и супраструктурама урбаних и осталих подручја, о плановима свих нивоа као и о могућностима спровођења планова.
3. Израда Плана генералне регулације Врбаса, усвајање Просторног плана Врбаса, израда Плана детаљне регулације за радну зону у Врбасу - проширени грађевински реон према ауто-путу Е-75 и План детаљне регулације радне зоне у Змајеву - проширени грађевински реон према ауто – путу Е-75, као и Планове детаљне регулације северне и јужне обилазнице.
4. Изградња поузданог заједничког информационог система на нивоу општине, који ће служити као алат за просторно и урбанистичко планирање, планирање развоја и управљање инфраструктурама града.

Задаци у области урбанизма

- 1) Израда Плана генералне регулације Врбаса до краја. 2011.
- 2) Усвајање Просторног плана Врбаса до 03.2011.
- 3) Израда Плана детаљне регулације за радну зону у Врбасу - проширени грађевински реон према ауто-путу Е-75 у 2011 години.
- 4) Израда плана детаљне регулације радне зоне у Змајеву - проширени грађевински реон према ауто – путу Е-75 у 2011 години
- 5) Планови детаљне регулације северне и јужне обилазнице 2011-2012 година.
- 6) Формирање ГИС центра - 2011. година
- 7) Стварање уговорног односа између ГИС центра и појединих чланица 2011. година
- 8) Израда правилника о коришћењу ГИС-а (правила безбедност система,

- администрација,..)
- 9) Израда трошковника функционисања система и ценовника услуга 2011. година
 - 10) Дефинисање стандарда за креирање и ажурирање база података 2011. година
 - 11) Уговарање уступања база података појединих чланица заједничком систему (права
 - 12) приступа, безбедност, начин ажурирања) 2011. година
 - 13) Изградња општинске ентранет мреже и дефинисање комуникационих параметара 2011. година
 - 14) Прикупљање и креирање база података (графичке и табеларне) 2011-2014. година
 - 15) Имплементација припремљених база података 2012-2014. година
 - 16) Обука администратора и корисника код појединих чланица 2012. 2013. година
 - 17) Израда нових модула – апликација за заједничке потребе 2011-2014. године
 - 18) Мониторинг и корекције система 2011-2014. године

6.5.2. Области саобраћаја

Анализа стања и проблеми

Један од основних фактора развоја општине као основне друштвене, територијалне и политичке заједнице, поред свих осталих, представља степен инфраструктурне повезаности простора општине, односно повезаности насеља у оквиру општине, и повезаности са околним општинским центрима. Од значајнијих већих насеља у непосредном окружењу, насеље Врбас, као центар општине, удаљено је од Куле 11 km, Бечеја 35 km, Новог Сада 41 km, Сомбора 52 km, Суботице 65 km и од Београда 117 km.

Прогноза развоја Врбаса до 2028. године предвиђа ниску стопу демографског и нешто виши тренд привредног развоја, као и пораст националног дохотка. Овакве претпоставке непосредно утичу и на пројекцију развоја саобраћајног система, али се он због својих карактеристика мора посматрати и у постпланском периоду.

Врбас је насеље чији је географски положај такав да се налази на раскрсници значајних путева као и на траси међународних коридора X и коридора VII. То је и разлог што се саобраћајни систем Врбаса заснива на скоро свим видовима саобраћаја: друмском, железничком и водном саобраћају. Недостаје само ваздушни, с обзиром да се најближи аеродром намењен цивилном саобраћају налази у Београду, који је удаљен око 100 km од Врбаса. Међутим у планском периоду и на овом пољу су предвиђена побољшања, јер се у Просторном плану Републике Србије планира изградња аеродрома "Ченеј" код Новог Сада који ће од Врбаса бити удаљен око 30 km.

Имајући у виду стање у **друмском саобраћају**, планске елементе локалних путовања и програмске елементе развоја Врбаса, може се очекивати, слично као и сада, да ће највећи значај и интензитет имати друмски саобраћај. Очекује се повећање броја радних путовања која су иначе и најзаступљенија путовања у односу на све сврхе. У том смислу задржавају се све постојеће улице као део саобраћајног система који се овим планом и проширује.

У Врбасу је развијена мрежа **некатегорисаних путева**, који су различите ширине у зависности од значаја који су имали у времену када су се активно

користили и представљали значајну везу између насељених места општине и међу општинама (од 3 до 18 метара). Сада се користе готово искључиво у пољопривредне сврхе.

Врбас је равничарско насеље што значи да је његова конфигурација повољна за одвијање **бицикличког саобраћаја**. Бицикличке стазе су изведене само дуж Кулског пута од улаза у фабрику шећера и улице Кларе Фејеш Мире. Бицикличке стазе је потребно градити где год је то могуће на трасама постојећих пољских и шумских путева и стаза на целом подручју плана. С обзиром на карактер насеља, регулациону ширину улица и еколошки аспект, постоје сви услови за повећање дужине бицикличких стаза.

У готово свим улицама у насељу Врбас постоје изграђене пешачке стазе одговарајућих ширина за несметан **пешачки саобраћај** такве ширине да је минимални саобраћајни профил за једносмерно кретање пешака 0,8 m (слободни 1,2 m), а за двосмерно кретање 1,6 m (слободни 2,0 m). У улицама које се налазе у центру Врбаса остављена је могућност дефинисања режима контролисаног приступа за поједине категорије возила, уз могућност формирања и пешачке зоне у том делу.

Врбас у глобалном концепту стратегије развоја **железничког саобраћаја** нема значајнију улогу посматрано у односу на развој региона и могућности достизања високог нивоа саобраћајне повезаности са гравитационим подручјем (потрошња, производња, пласман, услуге, образовање и др.), али се процењује да ће овај саобраћајни подсистем значајно утицати на развој насеља и његовог окружења.

Постојећа железничка станица се задржава у садашњем облику и егзистираће као део међународне пруге све до тренутка док се не наметне потреба за изградњом нове пруге. Тада ова станица прераста у теретну, односно ранжирну железничку станицу. Преко ње ће се опслуживати индустријски колосеци и у њој вршити формирање теретних возова. Тада ће бити могуће демонтирати постојећу пругу Нови Сад - Врбас - Суботица и Бечеј – Сомбор, јер се са ње саобраћај премешта на нову пругу. У зони станице се предвиђа изградња складишних капацитета, стоваришта и капацитета производног занатства и планира повезивање са друмским саобраћајем (јужна обилазница).

Што се тиче развијености **водног саобраћаја** на подручју Врбаса се налазе два канала хидросистема Дунав - Тиса - Дунав и то:

- Канал Бездан - Врбас укупне дужине 80,9 km и
- Канал Бечеј - Богојево укупне дужине 90 km.

Канал Бездан - Врбас има почетак на рачви са каналом Бечеј - Богојево а крај је код Бездана, на споју са Дунавом. Овај канал је најстарији и од његовог пројектовања и изградње прошло је 200 година. У делу који пролази кроз Врбас спада у III категорију са предвиђеним газом брода од 2,1 m и ширином пловног пута од 25 m. Ширина водног огледала је 36 m, а најмања висина радног нивоа воде у каналу (висина пролаза) износи 5,9 m. На овој деоници није обезбеђена довољна дубина канала коју захтева трећа категорија пловног пута јер је канал замуљен и пловидба се веома тешко одвија.

Канал Богојево - Бечеј представља главни водни магистрални правац Бачке. Улаз у овај Канал је из Тисе код Бечеја. У делу који пролази кроз Врбас спада у III категорију са предвиђеним газом брода од 2,1 m и ширином пловног пута од 14,4 m. Ширина водног огледала је од 37 до 41 m, а најмања висина радног нивоа воде у

Каналу (висина пролаза) износи 6,7 m. На 39-ом km канала је спој са каналом Бездан - Врбас.

У Врбасу постоји и бродска преводница на 6,2 km канала Врбас - Бездан. Стара преводница је реконструисана у уставу, а изграђена је нова са дужином 85 m, ширином 12 m и дубином 3 m. Планира се њихово задржавање.

На хидросистему ДТД, најмања пловна ширина на отворима моста износи 16 m, а висина од нивоа воде до доње конструкције моста је 6 m. На каналу Бездан - Врбас габарити пловног отвора моста су: ширина 9,5 m, а висина 5,6 m. Мост у улици Његошева не испуњава потребне критеријуме.

Безбедност друмског саобраћаја је сегмент коме је потребно посветити посебну пажњу. У општини Врбас постоји Савет за безбедност саобраћаја као радно тело које се бави овом проблематиком.

Паркирање и гаражирање путничких возила и возила за обављање делатности обезбеђује се, по правилу, на парцели, изван јавних површина и реализује истовремено са основним садржајима на парцели. У централној зони је сконцентрисан највећи број паркиралишта за путничка возила. Као паркиралишта за теретна возила користе се паркинзи код „Бачкатранса“ и у ул. Народног Фронта, који немају задовољавајући број паркинг места.

Проблеми који су актуелни у области саобраћаја укратко се могу разврстати у неколико група:

- Транзитни саобраћај се одвија саобраћајницама које се пружају кроз насељено место, чиме се оне додатно оптерећују и угрожава се безбедност саобраћаја,
- саобраћајница Куцура-Змајево није одговарајућих саобраћајно-техничких карактеристика које би задовољиле могућност безбедног одвијања саобраћаја,
- насеље Врбас има усвојен план техничког регулисања саобраћаја чији се делови не спроводе задовољавајућим темпом, нарочито у погледу постављања предвиђене вертикалне саобраћајне сигнализације,
- за насељена места општине постоје израђени планови техничког регулисања саобраћаја који нису пропраћени одговарајућим Одлукама,
- нису усвојени одговарајући програми Савета за безбедност саобраћаја у складу са усвојеним Законом о безбедности саобраћаја,
- недовољно је промовисан бициклички саобраћај уз неразвијену инфраструктуру,
- не постоје изграђене пешачке стазе у свим насељеним местима општине и на појединим локацијама у насељу Врбас,
- због стања ВБК онемогућена је пловност,
- не постоји концепт развоја водног саобраћаја након чишћења ВБК и план за формирање пристаништа са потребним садржајима,
- паркирање путничких и теретних возила није системски решено.

Закључци и препоруке за област саобраћаја

Општина Врбас не користи у довољној мери повољан географски положај у циљу развоја свих видова саобраћаја. Поред неспорне потребе да се постојеће друмске саобраћајнице и саобраћајне површине модернизују, потребно је планирати

и нове садржаје и то кроз изградњу нових саобраћајница, паркиралишта и увођење система наплате паркирања у центру града, нове паркинг просторе за тешка теретна возила и изградњу одговарајућих површина за бициклички саобраћај. Дислокација транзитних путева је други проблем који се мора решавати и то кроз изградњу саобраћајнице за брзи моторизовани саобраћај непосредно после укрштања пута М-3 са Е-75, па према Сомбору и ка граничним прелазима према Мађарској и Хрватској. Повећавањем протока саобраћаја повећан је и ризик по безбедност становништва, а повећане су бука, вибрације, прашина. Потребно је у планском периоду планирати и изградњу још једног моста преко ВБК. Такође, не треба занемарити и могућност изградње аеродрома за пољопривредне, туристичке и спортске сврхе. Кабловско дистрибутивни систем има велику перспективу и потребно га је надоградити и проширити мрежу и квалитет услуге дићи на виши ниво. У области безбедности саобраћаја неопходно је донети одговарајуће програме и вршити едукацију најмлађе популације за безбедно учешће у саобраћају. Такође, потребно је донети план трошења дела средстава добијених од наплаћених казни за саобраћајне прекршаје, за санацију црних тачака. Праћење и контролу саобраћаја могуће је побољшати увођењем система видео надзора. Након чишћења ВБК и успостављања пловности потребно је радити на омасовљавању овог вида транспорта и изградњи пристаништа, као и увођењу мултимодалног система транспорта. У железничком саобраћају мора се пратити стратегија Републике Србије и у складу са њом планирати промовисање железничког саобраћаја и поновни развој индустријских колосека.

Циљеви у области саобраћаја

- 1) Равномеран развој свих видова саобраћаја
- 2) Унапређење саобраћајне инфраструктуре
- 3) Повећање степена безбедности саобраћаја за све учеснике у саобраћају
- 4) Израда одговарајућих општинских одлука и стварање правног оквира за интервенције у саобраћајном систему
- 5) Маркетиншке активности у области саобраћајне едукације и промовисање здравијег начина живота
- 6) Изградња северне и јужне обилазнице
- 7) Решавање проблема динамичког и стационарног саобраћаја (путничког, теретног, бицикличког)
- 8) Санација и изградња мостовских конструкција
- 9) Афирмација бицикличког саобраћаја
- 10) Развој железничког саобраћаја
- 11) Унапређење водног саобраћаја
- 12) Увођење ваздушног саобраћаја

Задачи у области саобраћаја

- 1) Кроз изградњу северне обилазнице (до 2013 г) извршити Измештање транзитног (путничког и теретног саобраћаја) изван насељске путне

- мреже и повећати ниво услуге и степен безбедности у саобраћају и истовремено повећати атрактивност појаса за формирање радних зона
- 2) Изградњом јужне обилазнице у целини или дела кроз радну зону „Бикара“ (до краја 2011. г.) изршити делимично измештање транзитног саобраћаја, и саобраћајно повезати радне зоне са државним путем првог реда М-3
 - 3) Планирање, пројектовање и изградња кружних токова (до краја 2012. г.)
 - 4) Денивелисање површинских укрштања друмског и железничког саобраћаја (до краја 2014. г.)
 - 5) Проширење постојећих саобраћајница за добијање жељеног нивоа услуге, (у другој половини 2011. г.)
 - 6) Израда и реализација пројекта видео надзора на територији насељених места општине Врбас, (до краја 2011 г.)
 - 7) Семафоризација оптерећених саобраћајница у зонама школа или раскрсница са повећаном фреквенцијом немоторизованих кретања, (од половине 2011. г.)
 - 8) Израда пројекта Техничке регулације саобраћаја за насељена места са одговарајућим одлукама (до краја 2011 г.)
 - 9) Израда пројекта за заштиту угрожених категорија учесника у саобраћају, (до краја 2011. г.)
 - 10) Израда анализе црних тачака или стратегије безбедности саобраћаја у општини Врбас (до краја 2011 г.)
 - 11) Прилагођавање саобраћајне инфраструктуре лицима са посебним потребама у простору(до краја 2014. г.)
 - 12) Планирање и изградња паркинга за путничка и теретна возила (од половине 2011. г.)
 - 13) Планирање и изградња мањих бицикличких паркинга (до 2012. г.)
 - 14) Увођење система наплате паркирања у централним градским зонама (до половине 2011. г.)
 - 15) Унапређење система јавног превоза кроз обнову возног парка, унапређење нивоа услуге и система наплате (до половине 2014. г.)
 - 16) Унапређење такси превоза кроз увођење јединствених тарифа и прописивање оштријих критеријума за обављање делатности (до половине 2012. г.)
 - 17) Промоција и едукација о употребни немоторизованих видова саобраћаја за задовољавање потреба за путовањима (од 2011. г.)
 - 18) Реконструкција постојећих гвоздено решеткастих мостова на каналу ДТД у Савином Селу и Косанчићу (до краја 2013. г.)
 - 19) Реконструкција постојећег моста на каналу ДТД у Куцури са формирањем двосмерног саобраћаја (до краја 2012. г.)
 - 20) Санација и реконструкција постојећих мостова преко речице Јегричке у Равном Селу и Змајеву (до краја 2012. г.)
 - 21) Изградња моста у продужетку улице Иве Лоле Рибара у Врбасу (до краја 2014. г.)
 - 22) Изградња II фазе са покретним механизмом моста у Његошевој улици у Врбасу (до краја 2013. г.)
 - 23) Планирање, пројектовање и изградња градских бицикличких стаза (од друге половине 2011.г.)
 - 24) Планирање, пројектовање и изградња бицикличких стаза ради повезивања приградских насеља у оквиру општине Врбас и повезивање са

- суседним општинама Кула, Мали Иђош, Србобран и Бачка Паланка (од друге половине 2011.г.) (
- 25) Планирање, пројектовање и изградња туристичких бициклистичких стаза (од друге половине 2011. г.)
 - 26) Промоција цикло туризма (континуалан посао)
 - 27) Изградња бициклистичких паркинга и постављање туристичке и информативне сигнализације (2011-2014. г.)
 - 28) Ревитализација постојећих железничких пруга које су тренутно ван употребе (до краја 2014. г.)
 - 29) Изградња индустријских колосека (од почетка 2012. г)
 - 30) Повезивање зона пристаништа са индустриским зонама (од друге половине 2012.г.)
 - 31) Денивелисање железничких пруга са путевима осталих видова саобраћаја (до краја 2013. г.)
 - 32) Обезбеђивање пловности канала Бездан – Врбас (до краја 2014. г.)
 - 33) Изградња пристаништа на каналу Бездан-Врбас у блоку 96 у Врбасу и Врбас –Богојево у Савином Селу (2012-2014.г.)
 - 34) Обезбеђивање интегралности саобраћаја у транспортним системима (од 2012 г.)
 - 35) Изградња марине у Врбасу за потребе спортско-рекреативних активности (2011-2014.г)
 - 36) Планирање, пројектовање и изградња аеродрома за пољопривредне и спортско рекреативне сврхе (до краја 2014. год.)
 - 37) Планирање, пројектовање и изградња двоколосечне електрифициране пруге Београд-Нови Сад-Суботица (до 2014 г.)
 - 38) Изградња железничког чвора у Врбасу са изградњом нове путничке и реконструкцијом постојеће станице у теретну (2012-2013.г.)

6.5.3. Област водоснабдевања

Анализа стања и проблема

Постојеће решење снабдевања водом за пиће општине Врбас, заснива се на шест независних водоводних система, тј. свако насеље (Врбас, Бачко Добро Поље, Змајево, Куцура, Савино Село и Равно Село) се снабдева водом преко сопствених водоводних система из локалних изворишта.

Водоводни систем Врбаса данас снабдева водом грађане капацитетом који задовољава потрошњу и на граници је искоришћености и без значајнијих (перспективних) резерви. Индустрија у насељу има сопствене изворе водоснабдевања.

Постојећи водоводни систем чине:

- извориште воде (бушени бунари);
- постројење за припрему воде;
- резервоарски простор са станицом за хлорисање;
- црпна станица и
- дистрибуциона мрежа.

Извориште воде, односно водозахват, налази се на локацији јужно од града уз пут Врбас-Куцура. Захватање подземне воде врши се бушеним бунарима, из два водоносна слоја. Прва издан се каптира са 5 бунара (тзв. плитки бунари дубине до 70м), док се друга издан каптира са 6 бунара (тзв. дубоки бунари дубине до 160м). Квалитет воде из прве издани захтева третман на постројењу за припрему воде.

Припрема воде врши се на постројењу капацитета 50 l/сек. Постројење за припрему воде смањује садржај гвожђа, амонијака и мангана, обогаћује воду кисеоником и елиминише непожељне гасове CO₂ и H₂S.

Резервоарски простор чине два полуукопана резервоара укупне запремине 2.250 m³ (бетонски резервоар запремине 1.250 m³ и метални резервоар запремине 1.000 m³). Сирова вода се из дубоких бунара бунарским пумпама потискује у бетонски резервоар, а сирова вода из плитких бунара се бунарским пумпама потискује на постројење за третман сирове воде, након чега се пречишћена вода одводи у метални резервоар. Из оба резервоара се, након дезинфекције, одводним цевоводима гравитационо, вода одводи у црпну станицу, одакле се центрифугалним пумпама потискује у град.

Црпна станица има 6 центрифугалних пумпи укупног инсталисаног капацитета 250 l/сек и 4 хидрофора. Регулисање рада пумпи врши се фреквентним регулатором.

Дистрибуциона мрежа је углавном формирана као прстенаста, међутим у појединим деловима је граната и то доводи до проблема у водоснабдевању, што је изражено у периодима повећане потрошње. Укупна дужина мреже износи 104,5 km. Мрежа је у насељу изграђена претежно од азбестцементног материјала и то око 80 %, а осталих 20 % чине цеви од пластичног PVC и PE материјала.

Узимајући у обзир садашње потребе и физичко стање изграђених објеката, може се закључити да систем водоснабдевања не задовољава све потребе потрошача у Врбасу. Из разлога напуштања дубоких бунара због недовољног капацитета, и због наглог пада издашности постојећих плитких бунара, неопходно је повећати капацитет водозахвата. Осим тога, неопходно је извршити реконструкцију дистрибуционе мреже. Сагледавајући постојеће стање (уз наведене реконструкције) и развојне могућности, може се закључити да постојећи водоводни систем Врбаса има могућности да буде одговарајућа основа будућем водоводном систему, који би могао да снабдева водом за пиће и цело подручје општине Врбас.

Водоводни систем Бачког Доброг Поља снабдева становништво насеља водом из три бушена бунара, који каптирају другу издан. Бунари су бушени до дубине 205-220 м. Притисак у мрежи се регулише преко хидрофорске станице са два хидрофора. Сирова вода се из бунара бунарским пумпама потискује директно у дистрибуциону мрежу, односно у насеље, преко хидрофорског постројења где се врши дезинфекција воде. Водоводна мрежа изграђена је од ПВЦ и PE материјала, у укупној дужини од око 25 km.

Садашњи водоводни систем у погледу сигурности снабдевања водом не задовољава потребе насеља, односно капацитет дистрибуционе мреже и водозахвата је недовољан за уредно снабдевање грађана водом. Потребно је избушити нови бунар и извршити реконструкцију дистрибуционе мреже.

Водоводни систем Змајева снабдева становништво насеља водом из три бушена бунара, који каптирају другу издан. Бунари су бушени до дубине 200-205 м. Притисак у мрежи се регулише преко хидрофорске станице са два хидрофора. Сирова вода се из бунара бунарским пумпама потискује директно у дистрибуциону мрежу, односно у насеље, преко хидрофорског постројења, а у потисном цевоводу

се врши дезинфекција воде. Водоводна мрежа изграђена је у највећем делу од пластичног ПВЦ материјала, а у мањем делу од ПЕ и азбестцементног, у укупној дужини од око 28 km.

Водоводни систем Куцуре снабдева становништво насеља водом из три бушена бунара, чија је локација различита. Бунари каптирају другу издан и бушени су до дубине 200-220 м. Два бунара потискују воду бунарским пумпама преко хидрофора у дистрибуциону мрежу, док трећи директно потискује у мрежу, без хидрофорског постројења, након дезинфекције. Водоводна мрежа изграђена је претежно од азбестцементног материјала (75%), док су остале цеви од пластичног ПВЦ и ПЕ материјала. Дистрибуциона мрежа је дужине око 24,3 km.

Садашњи водоводни систем у погледу сигурности снабдевања водом не задовољава потребе насеља, односно капацитет дистрибуционе мреже и водозавода је недовољан за уредно снабдевање грађана водом. Потребно је избушити нови бунар и извршити реконструкцију дистрибуционе мреже.

Водоводни систем Савиног Села снабдева становништво насеља водом из два бушена бунара, који каптирају прву издан. Бунари су бушени до дубине 75 м. Сирова вода се из плитких бунара бунарским пумпама потискује у резервоар капацитета 50m³, одакле се гравитационо одводи до црпне станице, где се центрифугалним пумпама преко хидрофорског постројења, након дезинфекције, вода дистрибуира у водоводну мрежу. Водоводна мрежа изграђена је од пластичног ПВЦ материјала, у укупној дужини од око 18,9 km.

Водоводни систем Равног Села снабдева становништво насеља водом из три бушена бунара, од која два каптирају другу издан која продукује тзв. жуту воду, и један каптира прву издан која продукује тзв. белу воду. Сирова вода се из дубоких бунара бунарским пумпама потискује преко хидрофорског постројења и центрифугалних пумпи и преко дегазатора у водоводну мрежу, док се вода из плитког бунара директно дистрибуира у мрежу, односно у насеље, а све након дезинфекције. Водоводна мрежа изграђена је претежно од пластичног ПВЦ и ПЕ материјала, у укупној дужини од око 26,8 km.

Квалитет воде у општини Врбас је незадовољавајући. У селима општине Врбас је забрањено коришћење воде за пиће из јавног водовода због повећане концентracије арсена.

Данашњи недостаци постојећих водоводних система у општини Врбас су:

- санитарна заштита изворишта воде није потпуно обезбеђена;
- непостојање катастра водоводних објеката и инсталација;
- капацитет постојећих изворишних објеката као и постројења за припрему воде Врбаса је у потпуности искоришћен и недовољан;
- неодговарајући квалитет сирове воде, односно, непостојање одговарајућег третмана сирове воде (фабрика воде) у целој општини Врбас;
- недовољне количине воде, односно, смањен притисак у водоводној мрежи у летњем периоду;
- недовољни капацитет дистрибуционе мреже са значајним техничким недостацима;
- велика заступљеност некавалитетних материјала од којих је изграђена мрежа (азбестцемент);
- дренирање и упуштање непречишћене отпадне воде у подземље и основну каналску мрежу, загађује плитке водоносне слојеве који се користе за снабдевање водом.

Закључци и препоруке у области водоснабдевања

Изградња водоводне мреже у општини Врбас је започета 1964. године, тако да су поједини делови система изграђени и што се капацитета и материјала тиче у складу са тадашњим потребама и могућностима. Неопходна је замена цеви које су израђене од азбестцементног материјала и које су за здравље неповољне. Исто тако, неопходна је замена цеви постојећег пречника са цевима већих пречника, у појединим деловима водоводних система, да бисмо добили довољну количину воде независно од променљивог интезитета потрошње, а у зависности од доба дана и године, односно временских услова.

Велики проблем у општини Врбас представља квалитет воде која се дистрибуира водоводним системима. У свим селима општине Врбас постоји забрана коришћења воде за пиће због повећане концентracије арсена, односно присутна је хемијска неисправност воде. Неопходна је изградња фабрике воде, којом би решили квалитет воде за пиће у целој општини Врбас.

Циљеви у области водоснабдевања

- 1) Унапредити систем водонабдевања изградњом фабрике воде
- 2) Формирати засебно комунално предузће које ће се бавити водоснабдевањем, производњу и дистрибуцију воде за пиће
- 3) Изградити и реконструисати постојеће инфраструктурне системе ради повећања њихове ефикасности
- 4) Легализовати комуналне водоводне објекте који нису уписани у катастар
- 5) Увести ГИС систем у Општини Врбас
- 6) Израдити пројектну документацију за водоводне објекте на територији општине Врбас
- 7) Унапређење квалитета водоснабдевања (квалитет и квантитет)

Задаци у области водоснабдевања

1. Извршити изградњу фабрике воде (до 2013. године) у насељеном месту Врбас, за потребе водоснабдевања грађана свих насељених места општине.
2. Извршити замену азбестцементних цеви цевима од пластичног ПЕ материјала у Врбасу (до 2014. године).
3. Извршити реконструкцију и доградњу водоводне мреже у индустријској зони (Кулски пут) у Врбасу (до 2012. године).
4. Извршити изградњу водоводне мреже у новим радним и стамбеним блоковима и зонама у насељима (до 2014. године).
5. Извршити изградњу новог бунара у Бачком Добром Пољу (до половине 2011. године)
6. Извршити реконструкцију водоводне мреже у Бачком Добром Пољу (до 2012. године), заменом малих пречника водоводне мреже пречницима одговарајућих димензија.
7. Извршити изградњу новог бунара у Куцури (до половине 2011. године)
8. Извршити реконструкцију водоводне мреже на рубним деловима насеља у Куцури (до 2012. године).

9. Смањити губитке у водоводној мрежи и побољшати квалитет воде заменом азбест-цементних цеви (до 2014. године).
10. Извршити смањивање губитака у водоводној мрежи обрачуном количине утрошене воде у објектима колективног становања преко централних водомера (до почетка 2011. године), за шта је потребно донети општинску одлуку.
11. До краја 2011. године) формирати ново јавно комунално предузеће које ће се бавити водоснабдевањем општине Врбас. Јавно комунално предузеће мора преузети одговорност за производњу и дистрибуцију довољне количине квалитетне воде за пиће, а за то је неопходно да располаже потребним средствима за опремање и инвестирање, које ће у највећем делу само обезбеђивати продајом производа и пружањем услуга по реалним ценама
12. Извршити геодетско снимање свих постојећих објеката водоводног система који нису евидентирани у катастру и исте уписати (до 2011. године).
13. На нивоу Општине Врбас увести ГИС систем, ради ефикаснијег рада и функционисања свих система који се баве комуналном инфраструктуром, укључујући водоснабдевање (до 2011. године).
14. Израдити пројектну документацију за све предвиђене радове на изградњи, доградњи и реконструкцији водоводних система или делова система, за које не постоји неопходна документација (до 2011. године).

6.5.3. Систем производње и дистрибуције топлотне енергије

Анализа стања и проблема

Систем централног снабдевања топлотном енергијом у Врбасу, који је дат на коришћење и управљање ЈКП "Стандарду" се састоји од пет блоковских котларница :

1. Блок "Сава Ковачевић", ул. Густава Крклеца бр.28а
2. Блок "Васиљ Копривица" бр.8
3. "Солитер", Палих бораца 11а
4. Блок "18", Космајска бр.5
5. Блок "106"

Из ових котларница се греју 1114 физичких лица у површини од 60.203,04 m² и 53 правна лица у површини од 11.947.60 m². У свакој котларници се врши дежурство од 05 – 22 часа у две смене по један извршиоц, који су задужени како за контролу и интервенције у котларници, тако и за интервенције на топловодима и инсталацији у зградама прикљученим на ту котларницу.

Блок „Сава Ковачевић“. Котларница је инсталисане снаге 4,65 MW и састоји се од једног котла ЕМО Цеље снаге 2.27 MW и три котла од по 814 KW. Као гориво се користи мазут. Режим рада је 110/75°C (претпостављено пошто не постоји пројектна документација), а регулација температуре је у подстаницама. Подстанице, којих има 12 су измењивачке од којих је 10 добошастих и 2 плочаста измењивача топлоте. Како се из котларнице не греје цео блок "Сава Ковачевић" неопходно би било размотрити могућност повећања капацитета у котларници како би се омогућило прикључење свих зграда у овом блоку. Најрационалније би било избацити три мања котла који су иначе стари (из 1969. године) и инсталисати један котао већег капацитета.

Котларница је изузетно ниска и због тога је знатно отежан приступ и

одржавање котлова и опреме, као и хигијене просторије.

Блок „Васиљ Копривица“. Котларница је инсталисане снаге 5,23 MW и састоји се од три котла од по 1,74 MW производње "Топлота" Загреб. Као гориво се користи мазут. Режим рада је 110/70°C (претпостављено пошто не постоји пројектна документација), а регулација температуре се врши ручним мешаоним вентилима који се налазе у котларници. Подстанице, којих има 11 су директног типа, само пумпне без мешања и могућности регулације и мерења топлоте.

„Солитер“. Котларници је један котлао производње "Емо" Цеље снаге 3,5 MW. Као гориво се користи мазут. Пројектовани режим рада је 110/70°C док је предвиђена регулација температуре на радијаторски режим 90/70°C аутоматски мешаоним вентилом са моторним погоном. Подстанице, којих има 4 су директног типа, само пумпне без мешања и могућности регулације и мерења топлоте. Од тога једна подстанница припада пословној згради Комбината "Врбас" који је тренутно искључен са система грејања. Рационално би било уградити нови котлао, чиме би се повећао капацитет и отвориле могућности прикључења нових потрошача - старе зграде у улици М. Тита од И. Л. Рибара до Палих бораца и у улици Палих бораца преко пута Гимназије. Уградња још једног котла би била важна и из разлога погонске сигурности, наиме како сада грејемо само са једним котлом (који је стар око 15 година) у случају било каквог квара корисници остају потпуно без грејања.

„Блок 18“. Котларница је инсталисане снаге 2,3 MW и састоји се од два котла од по 1,16 MW производње "Топлота" Загреб. Као гориво се користи мазут. Режим рада је 110/70°C (претпостављено пошто не постоји пројектна документација), а регулација температуре се врши ручним мешаоним вентилима који се налазе у котларници. Подстанице, којих има 4 су директног типа, само пумпне без мешања и могућности регулације и мерења топлоте. Из ове котларнице се греју све зграде у овом блоку.

„Блок 106“. Ово је најновија котларница, почела је са радом у децембру 2002. године. Има један котлао производње "Виесманн" снаге 1.12 MW који користи земни гас као гориво. Режим рада је 100/70°C и регулација температуре се врши аутоматски мешаоним вентилом са моторним погоном. На котларницу су прикључене све досад изграђене зграде у овом блоку осим зграде у улици Буде Томовић 7. ("борачка") и две већ изграђене куле.

За даља прикључења зграда како је предвиђено Регулационим планом блока неопходно би било додати нови котлао због повећања капацитета.

Поред наведених, постоји и котларница смештена у **Центру за физичку културу "Драго Јововић"**, која као енергент користи мазут. Котларница се састоји од два котла, од којих је први котлао снаге 2,6 MW, загрева површину од 10.500 квадратних метара, односно 170 домаћинстава. За потребе грејања Центра за физичку културу, користи се мањи котлао снаге 1,1 MW.

Гасификација општине Врбас је започела 1999. године изградњом гасовода средњег притиска за снабдевање индустријских потрошача, а настављена 2000. године изградњом дистрибутивне гасне мреже за снабдевање широке потрошње (домаћинстава) и осталих потрошача. Главна мерно-регулациона станица за снабдевање града је лоцирана на ободу града, у индустријској зони близу највећих потрошача гаса, укупног капацитет 38.000 Cm³/čas.

2006. и 2007. године су гасификована насељена места Куцура и Савино Село, а током 2009. и 2010. године је изграђена дистрибутивна гасна мрежа за насељена

места Бачко Добро Поље, Змајево и Савино Село.

Током претходних 11 година се гасификација општине Врбас одвијала динамично и са значајним повећањем броја корисника, али је повећањем цене природног гаса на светском тржишту, а самим тим и у Србији, интензитет гасификације знатно успорен.

Постојећа гасоводна мрежа је искоришћена са 38% капацитета, што значи да су могућности даљег прикључења врло велике, а самим тим се стварају претпоставке за очување животне средине, стварање окружења за производњу здраве хране на најплоднијем пољопривредном земљишту у Војводини

Град Врбас – У Врбасу је изграђено 10,40 км гасовода средњег притиска и 100 км дистрибутивне гасне мреже. Тренутно је на гасном систему прикључено 6 индустријских потрошача, 1543 домаћинстава и 97 осталих корисника.

Куцура - У Куцури је изграђено 8,73 км гасовода средњег притиска и 36,00 км дистрибутивне гасне мреже. Тренутно је на систему прикључено 48 домаћинстава и 4 остала корисника.

Савино Село – У Савином Селу је изграђено 3,12 км гасовода средњег притиска и 22,34 км дистрибутивне гасне мреже. Тренутно је на систему прикључено 24 домаћинства и 2 остала корисника.

Генерална оцена техничког стања котларница и инсталација је дотрајалост и амортизованост као последица старости (котларница Сава Ковачевић је започела са радом 1969. године) и дугогодишњег неулагања у ову делатност. Из истих разлога може се рећи да је систем производње и дистрибуције топлоте несавршен што се огледа у следећем:

- непостојање аутоматског вођења температуре грејне воде те се регулација постиже ручним подешавањем котловских термостата и дешавају се такозвана "прегревања" што директно увећава потрошњу енергената. Ово доводи и до тога да котлови раде у неповољним температурним режимима и да су угрожени због тзв нискотемпературне корозије, великих промена температуре у котлу и бржег пропадања материјала.

- застарела конструкција котлова са малим степеном искоришћења

- у четири од пет котларница користи се мазут као енергент, а само у једној природни гас који је из више разлога прихватљивији енергент

- не постоји систем за мерење утрошка топлотне енергије те се не врши обрачун према стварно утрошеној количини енергије и тиме се корисници не стимулишу да штеде енергију

- не постоји цевна арматура за тачно подешавање протока грејне воде-квантитативна регулација и уређаји за читавање протока. Регулација се врши неадекватним вентилима и засунима и проверава се читавањем температура на потисном и повратном цевоводу

- на многим грејним телима су стари и дотрајали радијаторски вентили, на неким не постоје радијаторски навијци те се у случају квара не могу одвојити од мреже и често се због тога мора празнити цела зграда. Ово је нарочито изражено у најстаријим зградама (нпр. ул С.Ковачевић 97-103 и бл. В.Копривица 1-5) где је иначе и цевна инсталација најлошија.

- у другој половини осамдесетих година је у становима вршена замена старих дотрајалих лимених радијатора ливеним и чест је случај да се није довољно водило рачуна о стварним топлотним потребама просторије и инсталирани су или већи или мањи радијатори од потребних у складу са стандардима прорачуна.

Основни проблем гасне привреде је недостатак природног гаса из домаће

производње, тако да увозни гас има учешће од 94% укупне потрошње природног гаса. Сходно томе, цена природног гаса се првенствено формира према кретању цена гаса на светским берзама, где се гас набавља током летњих месеци за наредну грејну сезону, и тешко је предвидива. То је основна тешкоћа дугорочног планирања уредног снабдевања потрошача и стратешког планирања на нивоу Републике, а самим тим и на нивоу општине Врбас.

Гасни систем ЈП "Врбас-гас" је у технички изузетном стању, без губитака у дистрибуцији, са релативно новом опремом. Изменом законске регулативе и усаглашавањем прописа са прописима ЕУ у наредном периоду биће потребно спровести неколико значајних новина:

- ✓ Омогућити будућим потрошачима гаса да добију комплетну услугу прикључења са комплетирањем све неопходне документације и извођењем радова на једном месту, по принципу "кључ у руке",
- ✓ омогућити постојећим потрошачима гаса да бирају добављача гаса на слободном тржишту, чиме ће се у условима лојалне конкуренције подићи ниво услуга, формирати цена по тржишним условима и економски пословати,
- ✓ Омогућити даљинско читавање потрошње гаса код потрошача осим категорије домаћинства (уколико финансијске могућности дозволе и то ће бити размотрено),
- ✓ Заменити постојеће регулаторе притиска гаса новијом опремом која ће обезбедити још сигурнији рад,...

Закључци и препоруке у области производње и дистрибуције топлотне енергије

Како би се спречио рад котлова у неповољним температурним режимима потребно је извршити аутоматизацију рада котларница, а што би био предуслов и за даљинско праћење и управљање рада система чиме би се систем рационализовао по питању радне снаге.

Потребно је предузети мере за уградњу опреме за мерење утрошене енергије, чиме би се корисници стимулисали да штеде енергију, а и елиминисале би се садашње разлике у нивоу температуре код појединих корисника. Ово представља и обавезу по Закону о енергетици. Такође и општинску регулативу и систем наплате топлотне енергије потребно је ускладити са могућношћу мерења топлоте сваком појединачном кориснику.

Прелазити на савременију опрему (котлови и опрема у подстаницама), чиме би се створиле претпоставке за рационалнију производњу и дистрибуцију топлоте.

Успостављањем економских паритета свих енергената на тржишту, учешће у укупној потрошњи природног гаса ће порасти за приближно 20%, чиме се стварају претпоставке снижења цене гаса.

Тржишни принцип и законска обавеза ће условити раздвајања делатности трговине и дистрибуције природног гаса чиме ће се либерализовати пословање и избор снабдевача гасом према понуђеним ценама услуга.

Коришћење природног гаса у знатној мери ће допринети очувању животне средине, унапређењу енергетске ефикасности, нарочито код великих индустријских система, и растеретити правце снабдевања осталим енергентима (електроенергетски систем нарочито у зимским месецима, пропадање путева и друмова за добаву мазута и угља).

Циљеви у области производње и дистрибуције топлотне енергије

1. Унапредити функционисање система грејања путем аутоматизације рада котлова, постепене замене котлова новим са већим степеном корисности, модернизацијом топлотних подстанци уградњом савременије опреме
2. Развијати систем мерења потрошње, јачати одговорност грађана- кориснике обавезом да на грејна тела уграде алокаторе делитеље трошкова и применом ценовник грејних услуга по утрошеној енергији
3. Створити техничке претпоставке искључења индивидуалних потрошача са система даљинског грејања реконструкцијом цевне мреже
4. Прелазак на природни гас као енергент за грејање

Задачи у области производње и дистрибуције топлотне енергије

1. Уградити један котла од 3,5 MW у котларницу Сава Ковачевић до 2012.
2. Уградити два котла од 1,5 MW у котларницу блок 18 до октобра 2013. и по могућности гасификовати је
3. Уградити три котла од 1,5 MW у котларницу Васиљ Копривица до октобра 2014. и по могућности гасификовати је
4. Извршити реконструкцију топлотних подстанци уградњом мерно регулационе опреме и пумпи са фреквентном регулацијом до октобра 2012.
5. Уградња опреме за регулацију рада котлова у котларницу блок Васиљ Копривица до октобра 2011.
6. Доношење новог тарифног система за обрачун топлотне енергије до октобра 2011.
7. Уградња калориметара у топлотне подстанице и алокатора на грејна тела до октобра 2011.
8. Изградња преосталог дела челичног гасовода у дужини од приближно 7 км чиме се стварају техничке могућности за гасификацију свих преосталих Стандардових котларница, а такође и радних зона у делу код Мепола и нове радне зоне код србобранске раскрснице, (током 2012. године), као и котларнице Солитер и блок 18
9. Гасификација котларница блок Васиљ Копривица и блок 18 до октобра 2012.
10. Изградња централне котларнице из које би се грејали корисници до тада прикључени на котларнице блок Сава Ковачевић и Солитер до октобра 2014.
11. Гасификација (пред)школских установа и осталих корисника буџетских средстава до 2013. године
12. Створити техничке претпоставке искључења индивидуалних потрошача са система даљинског грејања реконструкцијом цевне мреже – до 2014. године

6.5.5. Област енергетске ефикасности

Анализа стања и проблема

Стратегија развоја енергетике је један од основних аката којима се утврђује политика управљања енергетским ресурсима и планира унапређење енергетике на нивоу општине Врбас. За њену реализацију је неопходно утврдити стање енергетских ресурса и ниво и начин задовољења енергетских потреба као и дефинисати будуће потребе, имајући у виду дугорочни привредни и друштвени

развој у општини Врбас. Сама стратегија треба да омогући коришћење енергије на еколошки најприхватљивији начин а који обезбеђује што већу сигурност снабдевања енергентима. Побољшање енергетске ефикасности спада међу најснажније механизме за побољшање сигурности снабдевања енергијом и задовољење захтева заштите животне средине, али и за побољшање конкурентности индустрије, стварања новог тржишта енергетских услуга и побољшање социо-економског стања на подручју општине Врбас. Због тога би подстицање енергетске ефикасности морало бити кључни елемент енергетске политике и политике заштите животне средине. Енергетској ефикасности се у претходном периоду нија придавала никаква пажња и значај, нити јој се систематски приступало. Потрошња и употреба енергената је препуштена крајњем кориснику, без могућности обједињене контроле.

Идентификација, припрема и реализација пројеката енергетске ефикасности чине једну од основних група активности у оквиру система (програма) енергетског менаџмента општине, а које се врше ради остварења циљева енергетске политике општине, као што су:

- Обезбеђивање оптималног и сигурног снабдевања енергијом на територији општине, како у садашњости, тако и у будућности.
- Смањење потрошње енергије, односно трошкова за енергију који се подмирују из општинског буџета, уз достизање и одржавање одговарајућег квалитета комуналних услуга и комфора у јавним зградама.
- Смањење потрошње енергије у приватном и комерцијалном сектору, а да тиме не буде угрожен квалитет становања, односно обављања комерцијалних делатности.
- Смањење потрошње енергије, односно, трошкова за енергију у јавним комуналним предузећима, уз достизање и одржавање одговарајућег квалитета комуналних услуга.
- Употреба обновљивих извора енергије, уз максимално коришћење ресурса са сопствене територије.
- Стварање услова да што већем броју корисника буду доступни и приступачни различити енергенти (гас, топлота, електрична енергија, обновљиви извори).
- Стварање услова да што већем броју корисника буду доступне услуге јавних комуналних предузећа.
- Смањење негативног утицаја на животну средину, како услед коришћења енергије, тако и услед осталих делатности.

Систематско и организовано праћење потрошње енергије у објектима и системима за које је одговорна локална самоуправа је један од услова за оптималан развој општине уз остварење минималних трошкова за енергију. Цене енергената сваки дан постају све веће а повећањем броја објеката буџетских корисника расте и њихова потрошња тј. укупни трошкови.

Кључна баријера у реализацији програма повећања енергетске ефикасности су нереални паритети цена енергије и њихова несталност.

У оваквим околностима корисници немају економског интереса да улажу у пројекте повећања енергетске ефикасности. И поред недостатка средстава, новац се као мера економске предострожности улаже у обезбеђење техничких могућности коришћења више видова енергије и енергената и прилагођавање тренутним условима на тржишту.

Посебно је дестимулативна нереално ниска цена електричне енергије.

То је изнад свега, нереалан паритет цена енергетских услуга и енергената

генерално, а пре свих однос цене електричне енергије и горива.

Баријере имају и своју снажну финансијску димензију. Недостатак инвестиционих средстава генерално, па и за потребе повећања енергетске ефикасности, потискује ове програме у други план.

Природа баријера је и политичка. Због непостојања дугорочније енергетске политике крајњих корисника енергије установљавање и реализација програма повећања енергетске ефикасности нису реални.

Баријере имају изузетно изражену социјалну димензију. Енергија у РС није роба. Знатан део бриге о социјалном статусу становништва се одвија преко цена енергије и уопште положаја енергије и енергената и то је дестимулативно за програме повећања енергетске ефикасности.

Баријере техничких димензија сада нису много значајне, али чињеница је да због, евидентног, техничко-технолошког заостајања за развијеним светом па и најближим окружењем, постоји доза несигурности и отпора у прихватању нових техничко-техношких решења. Уколико у овој сфери не дође до помака, врло брзо ће ово бити један од кључних развојних проблема у општини Врбас.

У свим секторима финалне потрошње енергије: индустрији, станоградњи и саобраћају очито је вишегодишње заостајање у погледу енергетске ефикасности. Повећање енергетске ефикасности мора бити трајан процес у свим секторима коришћења енергије. У области енергетске ефикасности су неопходна знатна улагања нарочито ако се зна да се у претходном периоду на то није обраћала пажња, да су енергетски системи делом дотрајали а објекти далеко од стања која се захтевају по најновијим стандардима и препорукама.

Закључци и препоруке за енергетску ефикасност

Ако је енергетска ефикасност приоритетни циљ енергетске политике општине и ако је систем енергетског менаџмента општине постављен у складу са тим циљем, реално је очекивати да ће систем сам себе отплаћивати и остваривати додатне уштеде у систему потрошње.

Остварене уштеде текућим расходима буџета који су у вези са енергијом и одржавањем објеката јавне употребе у енергији директно значе уштеде у општинском буџету или буџету јавних комуналних предузећа, којима се може отплатити инвестиција у реализацију конкретне мере енергетске ефикасности. По завршетку отплате инвестиције, уштеда у буџету се може употребити у друге сврхе. У случајевима комуналних система (топлане, водоводи) смањење губитака енергије у систему или на страни потрошача значи и могућност прикључивања нових потрошача и одлагање или избегавање инвестирања у нове капацитете. У многим случајевима јавних зграда (школе, вртићи, општинске зграде и др.) мере енергетске ефикасности директно воде ка побољшању комфора у зградама и квалитета услуге која се пружа у згради. Слично важи и за систем јавног осветљења, где примена мера енергетске ефикасности аутоматски значи и боље одржавање функције система.

Циљеви у области енергетске ефикасности (ЕЕ)

Дугорочно, циљеви у области енергетске ефикасности се односе на следеће:

1. Институционално спровођење енергетске политике на локалном нивоу увођењем

енергетског менаџмента у општини Врбас.

2. Обезбеђивање оптималног и сигурног снабдевања енергијом на територији општине, како у садашњости, тако и у будућности.

3. Смањење потрошње енергије, односно трошкова за енергију који се подмирују из општинског буџета, уз достизање и одржавање одговарајућег квалитета комуналних услуга и комфора у јавним зградама.

4. Смањење потрошње енергије у приватном и комерцијалном сектору, а да тиме не буде угрожен квалитет становања, односно обављања комерцијалних делатности.

5. Смањење потрошње енергије, односно, трошкова за енергију у јавним комуналним предузећима, уз достизање и одржавање одговарајућег квалитета комуналних услуга.

6. Употреба обновљивих извора енергије, уз максимално коришћење ресурса са сопствене територије.

7. Стварање услова да што већем броју корисника буду доступни и приступачни различити енергенти (гас, топлота, електрична енергија, обновљиви извори).

8. Смањење негативног утицаја на животну средину, како услед коришћења енергије, тако и услед осталих делатности.

Специфични циљеви огледају се у следећем:

- Успостављање основног оквира за ЕЕ и ОИЕ
- Успостављање ЕЕ мониторинг система за јавни сектор
- Развијање шема енергетског менаџмента на локалном нивоу и развој капацитета
- Реализација ЕЕ инвестиција и увођење ЕЕ грант шема за шири јавни сектор
- Унапређење ЕЕ у сектору зграда/стамбеном сектору
- Подизање нивоа ЕЕ у домаћинствима

Задаци у области енергетске ефикасности

1. Оснивање ЕЕ и ОИЕ институције у току 2011. године
2. Донешење општинске стратегије енергетског развоја у току 2011.године
3. Доношење општинских одлука за унапређење енергетске ефикасности и подстицај ОИЕ 2011. година
4. Оснивање Фонда за ЕЕ (и ОИЕ) 2011. године
5. Успостављање статистичког и информационог система за ЕЕ 2011-2012. година
6. Прописивање (од стране општине) обавезе редовног обавештавања институције за ЕЕ и ОИЕ (агенција или одељење) од стране буџетских општинских корисника о енергетским карактеристикама објеката у њиховој надлежности, на основу упитника дистрибуираних од стране агенција или одељење за ЕЕ и ОИЕ 2011. година
7. Успостављање шеме степен-дана/хладних дана од стране Метеоролошког Института 2011. година
8. Прикупљање података, попуњавање базе података, по потреби процена функционалности и адаптација базе и упитника и израда првих извештаја на основу прикупљених и обрађених података 2011. година
9. Процена могућности за формирање базе података засноване на Интернету, где би корисници/ организације јавног сектора могли прегледати и подносити сопствене податке, као и процењивати сопствене енергетске перформансе на основу индикатора перформанси 2011. година

10. Дизајн шеме енергетског менаџмента на локалном нивоу и у објектима јавног сектора 2011. година
11. Израда и публикување детаљног Водича за енергетски менаџмент у јавном сектору 2011. година
12. Израда брошура о ЕЕ мерама за зграде, водоводе, јавну расвету, као и за коришћење ОИЕ у зградама (сунце, биомаса и др.) 2011. година
13. Тренинг курсеви за енергетске менаџере 2011-2014. година
14. Израда регулативе за успостављање шема енергетског менаџмента на локалном нивоу, могу се предвидети екстерни ("outsourced") енергетски менаџмент и колективни енергетски менаџмент за групе малих зграда (ЕССО) 2011. година
15. ЕЕ демо-пројекти и пилот имплементација акционих планова за ЕЕ (могуће финансираних из кредита Светске Банке) 2011. година
16. Ширење информација о резултатима и публицитет 2011-2014. година
17. Умрежавање енергетских менаџера. 2011. година
18. Припрема, имплементација и мониторинг ЕЕ инвестиција: одељење за ЕЕ ће координирати припрему почетних пројеката на нивоу концепта и вршити мониторинг прогреса целокупног програма. 2011-2014. година
19. Припрема прифизибилити/физибилити студија и прихватљивих ("банкабле") предлога пројеката, као и тендерске документације уз екстерну подршку других надлежних и компетентних институција 2011-2014. година
20. Покретање посебних ЕЕ инвестиционих програма за јавну расвету и системе водоснабевања, даљинско грејање. 2011-2014. година
21. Финансирање/суфинансирање студија оправданости за развој система за комбиновану производња електричне и топлотне енергије и система за даљинско грејање. 2011-2012. година
22. Спровођење мере за примену постојеће регулативе за топлотну изолацију 2011. година
23. Информативна кампања и промовисање ЕЕ у стамбеном сектору 2011-2014. година
24. Обуке и активности на преносу знања ("know-how") за инжењере, грађевинаре, инсталатере и оператере. 2011-2014. година
25. Спровођење мере за промовисање нискоенергетских зграда и примену ОИЕ у зградама 2011-2014. година
26. Увођење индивидуалног мерења и промовисање заједничких ЕЕ решења у колективним зградама 2011-2014. година
27. Сертификовање енергетских перформанси јавних зграда 2011-2014. година
28. Регулаторне и друге мере за омогућавање алтернативних финансијских механизма у јавном сектору (уговарање енергетских карактеристика, "Third party financing" , ESCO и др. 2011. година
29. Спровођење јавне кампање штедње енергије за општу јавност 2011-2014. године
30. Обезбедити финансијске подстицаје за енергетску рехабилитацију стамбених зграда и употребу ОИЕ, који би према потреби били додељени грађанима на основу јавног оглашавања. 2012-2014. година

6.5.6. **Област одвођења отпадних и атмосферских вода**

Анализа стања и проблема

У насељу Врбас постоји изграђен систем канализационе мреже по сепаратном систему. Изграђена је канализациона мрежа за евакуацију фекалних отпадних вода и зацевљена канализациона мрежа и отворена улична каналска мрежа за одвођење атмосферских вода. У селима општине Врбас (Бачко Добро Поље, Змајево, Куцура, Савино Село и Равно Село) решавање одвођења отпадних воде врши се локално, преко септичких јама. Атмосферске воде се одводе отвореним уличним јарковима и каналима. У току је изградња канализационе мреже у свим селима општине Врбас и потисни цевовод којим ће се канализација у селима повезати са будућим Централним постројењем за пречишћавање отпадних вода.

Канализациони систем Врбаса изграђен је као сепаратни систем. Изграђена је канализациона мрежа посебно за одвођење отпадних и посебно атмосферских вода. Постојећи канализациони систем за одвођење отпадних вода функционално се састоји из више сливних подручја, која су међусобно повезана са 13 црпних станица. Канализацијом прихваћене отпадне воде су усмерене према локалитету предвиђеном за будуће Централно постројење за пречишћавање отпадних вода, односно, према крајњем реципијенту, каналу ДТД Богојево-Бечеј. Комуналне отпадне воде се без пречишћавања упуштају у реципијент. Индустрија није прикључена на канализациону мрежу.

Канализациона мрежа у насељу изграђена је у укупној дужини од око 72 km. Цеви су претежно од пластичног ПВХ материјала (78%), док су остале цеви бетонске, ливено-гвоздене, азбестцементне, од ПЕ и ПЕ спиралне.

Постојеће одвођење атмосферских вода није решено на нивоу заокруженог и за ту намену у потпуности формираног система. Одвођење атмосферских вода врши се зацевљеном канализацијом, отвореним уличним каналима и јарковима, на деловима насеља који имају изграђену каналску мрежу. Атмосферска вода насеља сакупља се и одводи једним делом атмосферском канализацијом директно у Велики Бачки канал, а другим делом фекалном канализацијом се испушта у канал ДТД, заједно са фекалним отпадним водама.

Атмосферском канализационом мрежом покривени су најугроженији делови центра насеља Врбас, и изграђена мрежа је укупне дужине око 14 km. Цеви су углавном бетонске, керамичке и пластичне.

Делови насеља који немају изграђену отворену каналску мрежу имају значајан проблем при евакуацији атмосферске воде, при појави падавина јачег интензитета. Део ових атмосферских вода се одводи постојећим канализационим системом за одвођење отпадних вода, а део се разлива на зелене површине, односно, задржава у локалним депресијама.

Део атмосферских вода прихвата отворена Детаљна каналска мрежа (ДКМ) мелиорационих система која одводњава знатно шире подручје од градског. Крајњи реципијент атмосферских вода са простора насеља је Основна каналска мрежа (ОКМ). Основну каналску мрежу чине постојећи канали: Врбас-Бездан и Бечеј-Богојево.

Постоји значајан проблем квалитета воде која се одводњава преко Детаљне каналске мреже (канални I-61 и I-64), с обзиром да се у њу улива, односно, евакуише и отпадна вода индустрије.

Загађење канала Врбас-Бездан посебно је евидентно низводно од преводнице. Замуљеност Канала је до те мере изражена да је засутост профила и до 90%, чиме је пловидба онемогућена, а проток воде отежан.

Канализациони систем насељених места општине Врбас: Бачко Добро

Поље, Змајево, Куцура, Савино Село и Равно Село немају изграђену канализациону мрежу, па се у њима отпадне воде становништва испуштају у септичке јаме где, због неодговарајућих техничких решења, долази до загађења подземних вода и самог земљишта.

Данашњи недостаци укупног канализационог система су:

- непостојање постројења за пречишћавање отпадних вода и упуштање непречишћених отпадних вода у реципијенте, што представља ограничавајући услов даљем ширењу канализационих система;
- непостојање канализационе мреже за сакупљање комуналних отпадних вода у свим селима општине Врбас;
- сепаратни начин одвођења отпадних и атмосферских вода није спроведен на целом подручју изграђеног канализационог система;
- изузетно тешко загађење појединих деоница Детаљне и Основне каналске мреже, као последица директног упуштања отпадних вода у реципијент;
- испуштање и дренарање непречишћене отпадне воде у подземље на подручјима без канализације;
- одржавање уличне отворене каналске мреже и уличних ригола у насељеним местима није на задовољавајућем нивоу, чиме нису створени услови за евакуацију вода и долази до изливања површинске воде на ниске терене.

Закључци и препоруке у области отпадних вода

Значајан проблем општине Врбас представљају отпадне комуналне и индустријске воде. Присутно је значајно загађење Великог бачког канала у делу који пролази кроз само насељено место Врбас индустријским отпадним водама. Постоји потреба за чишћењем канала, али пре тога се мора решити проблем пречишћавања индустријских и комуналних отпадних вода. Сведоци смо почетка реализације значајног пројекта изградње Централног постројења за пречишћавање отпадних индустријских и комуналних вода, које ће примарно пречишћене индустријске воде и комуналне воде пречистити до задовољавајућег квалитета да би се могле упустити у реципијент без последица за животну средину у општини Врбас. У том циљу у току је изградња канализационе мреже у свим селима општине Врбас, које ће потисним цевоводом бити повезане са ЦППОВ.

Систем за одвођење атмосферских вода је слабо развијен у општини Врбас тако да у зависности од временских услова грађани имају значајне проблеме са подземним и атмосферским водама. Неопходно је одржавање постојећих атмосферских канала и јаркова и израда пројектне документације ради свеукупног решавања проблема атмосферских и подземних вода.

Циљеви у области уређења отпадних вода

1. Унапредити систем пречишћавања отпадних вода путем централног постројења за пречишћавање отпадних вода
2. Легализовати комуналне објекте канализације који нису уписани у катастар
3. Израдити пројектну документацију за решавање проблема одвођења атмосферских вода у свим насељеним местима општине Врбас
4. Стимулисати грађане да се прикључе на систем градске фекалне канализације
5. Формирање јавног комуналног предузећа за одржавање објеката за одвођење

отпадних и атмосферских вода

Задачи у области уређења отпадних вода

1. - Изградити Централно постројење за пречишћавање отпадних вода (до 2013. године) у насељеном месту Врбас, за потребе пречишћавања комуналних и индустријских отпадних вода. Обезбеђена су средства за изградњу ЦППОВ чиме ће се створити основни предуслови за решавање великог еколошког проблема у општини Врбас. Након пуштања у рад ЦППОВ приступа се чишћењу Великог бачког канала у делу који пролази кроз Врбас.
2. Завршити радове на изградњи канализационе мреже упоредо у свим селима у општини Врбас и повезати са ЦППОВ до завршетка изградње постројења (2013. године).
3. Спровести акцију на стимулацији грађана да се прикључе на канализациону мрежу чим се створе услови за то, односно са завршетком изградње канализационе мреже и ЦППОВ (до краја 2013. године), у насељеним местима општине.
4. До краја 2011. године формирати ново јавно предузеће које ће се бавити одржавањем објеката за одвођење отпадних и атмосферских вода на здравим економским и техничким основама. У предузећу едуковати раднике и створити услове за квалитетно газдовање и одржавање ЦППОВ.
5. Извршити геодетско снимање свих постојећих објеката канализационог система који нису евидентирани у катастру и исте уписати (до краја 2011. године).
6. Увести ГИС систем за комуналну инфраструктуром (до 2011. године).
7. израдити пројектну документацију за решавање проблема одвођења атмосферских вода у свим насељеним местима општине Врбас (до 2011. године).

6.5.7. Области комуналних услуга и јавног сектора

Анализа стања и проблема

У комуналне услуге су сврстани одношење отпада, одржавање чистоће насеља Врбас и насељених места, одржавање и уређење гробаља, зеленила и пијаца. Такође ту су и одржавање путева, водовода и канализације, као и дистрибуција топлотне енергије Комплетне услуге врши Ј.К.П. „Стандард“ из Врбаса.

Комуналним делатностима у области збрињавања паса луталица, прихватилишта за псе и мачке, припремом изградње трансфер станице за анимални отпад, као и другим сродним пословима бави се Јавна агенција за зоохигијену и пољопривреду.

Са десне стране пута према Србобрану, на око 5 км од Врбаса налази се градска депонија која се користи 29 година. Постојећа градска депонија тренутно не задовољава ни по капацитету, ни по санитарно-техничким и другим условима. Насељена места депонују отпад на наслеђене неодговарајуће просторе. Проблем депонија се мора решавати организовано: на нивоу општине, а у сарадњи са надлежним републичким органима. Пројектом за санирање главне градске депоније

урађеним 2006.године, који је урадио институт “Кирило Савић” Београд, предвиђено је око милион евра да би век депоније био продужен за највише 5-6 година. Министарство за заштиту животне средине Србије крајем 2009.године, одобрило је 21 милион динара за почетак санирања градске депоније у 2010. години.

Сва насељена места у нашој општини имају гробља. Капеле су изграђене у већини места, а катастар гробља за сада није урађен и то ће бити један од задатака у наредном периоду. Одржавање гробља је препуштено месним заједницама, црквеним заједницама или ЈКП „Стандард“

У свим насељеним местима општине и насељу Врбас постоје пијачни простори који по неким критеријумима не задовољавају основне норме за ову врсту услуга.

Организовано изношење, одвоз и депоновање комуналног отпада из домаћинства и од пословних субјеката врши се на бази утврђеног Програма рада за град и приградске месне заједнице изузев Савиног Села. Може се рећи, да у вршењу ових услуга због честих кварова и недовољног броја аутосмећара постоје велики проблеми који се организовањем рада у две смене ипак уз мање проблеме континуирано обављају. Због лоше финансијске ситуације и немогућности да се набави и повећа број аутосмећара, тренутно се ова услуга врши са 3 возила.

О.Ј.“Чистоћа” одржава комуналну хигијену града на основу Понуде коју прихвата Ј.П.“Дирекција за изградњу” Врбас. Понудом су обухваћене јавне површине, тротоари, Трг Никола Пашића, стамбени блокови, паркови и друге зелене површине које се чисте ручно. Годишње се очисти преко 12 милиона квадрата ручним путем. Од комуналне опреме у граде је постављено преко 300 комада металних и пластичних корпи за отпатке.

Механизација која се води при О.Ј.“Чистоћа” добијена је као донација од Европске агенције за развој и чини је:Телехендер Катерпилар, Комбинована машина Катерпилар, Камион Ивеко 10 тона -2 комада, Мини утоваривач Катерпилар.

Овим машинама првенствено се обављају услуге О.Ј.“Чистоћа” и за друге организационе делове предузећа по потреби. Такође, поред вршења услуга за сопствене потребе остварен је значајан приход од других правних субјеката. Највећи посао је свакако добијен од СО Врбас, Ј.П.“Дирекција за изградњу” и то на уклањању дивљих депонија у општини

Поред ових делатности ЈКП се бави и одржавањем зелених повшина, одржавањем и негом живе оградe, ружичњака и постојећих дрвореда, сакупљањем лишћа и његовим одношењем на депонију.

У ЈКП је запослено укупно око 230 запослених, од чега око 75 у администрацији а 155 у оперативи.

Када је у питању комунално предузеће, оно има наслеђену организациону структуру још из осамдесетих година, тако да функционише по старим, већ превазиђеним принципима. Развој и услови пословања већ одавно намећу његову реорганизацију и трансформацију, прилагођену новом стању.

Техничка неопремљеност –недовољан број камиона за одвожење отпада утиче на редовност одношења отпада и могућност проширења услуге. Не износи се отпад организовано из свих насељених места (Савино Село није обухваћено). Такође присутан је проблем набавке канти за смеће за ово насељено место услед лоше финансијске ситуације у ЈКП „Стандард“.

Проблем је и мали простор који је преостао на градској депонији за депоновање отпада (3 године овим темпом пуњења депоније отпадом) и још увек непозната локација будуће Регионалне депоније, а у зависности од тога и локација

трансфер станице за Општину Врбас.

Још није започета примарна селекцијом отпада (из домаћинства) посебно ПЕТ, картон и папир, иако је добијена преса за балирање истог, као и 40 комада контејнера. Проблем је лоша финансијска ситуација, честе блокаде рачуна, као и недостатак камиона за довоз и одвоз овако раздвојеног отпада.

У току је израда локалног плана управљања отпадом, а тренутна пракса управљања индустријским отпадом решава се на следећи начин:

- Одлагањем у привремена интерна складишта или депоновањем у кругу фабрика
- Рециклажом или поновном употребом
- Одлагањем на комуналној депонији или у неким случајевима на дивље депоније
- Продајом правним и физичким лицима

У већини случајева поступање са индустријским отпадом није адекватно, нити у складу са законским захтевима. С друге стране у Србији не постоји депонија или трајно складиште опасног отпада које се декларише као стално одлагалиште опасног отпада и које задовољава критеријуме безбедног одлагања. Постоје велике количине раније створеног отпада који није ускладиштен и обезбеђен на адекватан начин.

Када је у питању одржавање зелених површина основни проблем је недостатак моторних косачица, што самоходних ротационих, што моторних коса (тримера).

Не постоји јединствен катастар зелених површина, макар у главној улици у Врбасу.

По питању услуге сахрањивања у Општини Врбас и одржавања и управљања гробљима у насељеним местима, свако насељено место је за себе организовало рад на овим пословима. У Врбасу се ЈКП „Стандард“ стара о градском гробљу и о његовом одржавању, али средства су обезбеђена само за текуће одржавање (кошење и изношење смећа), док за нека инвестициона одржавања нема средстава, па је приметно да из године у годину објекти (капела, стазе и ограда) све лошије изгледају. Услугу сахрањивања радници ЈКП „Стандард“, осим за град Врбас врше и у Бачком Добром Пољу, док у осталим насељеним местима услугу сахрана организују месне заједнице. За побољшање услуге сахрањивања неопходна је набавка погребног возила.

Закључци и препоруке за комуналне услуге

Неопходно је санирати постојећу градску депонију у року од 3 године, првенствено због негативног утицаја на здравље људи и на животну средину. Такође, неопходно је потписати споразум на нивоу јужно-бачког региона за изградњу регионалне депоније и у зависности од локације регионалне депоније изградити трансфер станицу за отпад на територији општине Врбас.

Постојећи возни парк потребно је побољшати новим камионима смећарима и то барем са два камиона.

Такође је неопходно набавити канте за смеће за Савино Село, као и у наредном периоду до три године извршити набавку канти за одвајање секундарних сировина од осталог отпада, у првом реду ПЕТ-а за сва насељена места.

Код одржавања зелених површина неопходно је изградити катастар истих.

Такође, сваке године је неопходно заменити постојеће моторне косачице и

тримере, како би сваку сезону дочекали спремни када је у питању кошење јавних површина које су у програму одржавања.

Код орезивања дрвећа неопходно је набавити платформу висине 17 метара јер са постојећом 12 метарском често не постоји могућност орезивања виших стабала.

Неопходно је опремити погребну службу ЈКП „Стандард“ погребним возилом које би било репрезентативније од постојећег. Како су изграђене капеле у већини насељених места све је очигледнија потреба за возилом које може превозити и више покојника одједном. Такође, што се тиче услуге сахрањивања нижи су трошкови ако се организује једна служба а не за сваку месну заједницу посебно.

Циљеви у области комуналних услуга

1. Унапређење квалитета изношења отпада
2. Унапређење система депоновања отпада
3. Унапређење услуге одржавања зелених површина
4. Унапређење услуге сахрањивања и система управљања гробљима
5. Трансформација јавног предузећа реконструкцијом постојећег и формирањем новог на основу технолошких целина.

Задаци за област комуналних услуга и јавни сектор

1. Санирати градску депонију до 2013. године
2. Изградити регионална депонија до 2013 године
3. Изградити трансфер станица до 2013 године
4. Извршити набавку камиона смећара у првој половини 2011. године.
5. Укључити насеља Савино Село и Косанчић у систем организованог одношења комуналног отпада до краја 2011. године
6. Увођења рециклаже и примарне селекције односно раздвајање отпада на месту настанка, издвајање секундарних сировина (ПЕТ, папир, картон, лименка) на територији целе општине до краја 2011. године
7. Опремање ЈКП „Стандард“ са два аутосмећара капацитета 15 или 16+2 м³ са потисном плочом у првој половини 2011. године
8. Набавка канти за смеће 140 литара за домаћинства у Савином Селу 1.100 ком + 300 ком за замену оштећених до краја 2011. године
9. Набавка металних контејнера запремине 1,1 м³ 50 ком за замену оштећених као и за продају правним лицима- потенцијалним корисницима услуга до прве половине 2011. године
10. Набавка 100 контејнера за ПЕТ амбалажу као и врећа за домаћинства која живе у кућама, 10.000 ком месечно за одвајање ПЕТ амбалаже до прве половине 2011. године

11. Набавка камиона са аутоподизачем и 8 контејнера од 5-7м³ за грађевински отпад.
12. Набавка ауточистилице капацитета 10.000 м²/час до краја 2012. године
13. Решити питање легализације депоније до краја 2011. године
14. ЈКП да исходује Дозволу за третман отпада (за пресовање и складиштење секундарних сировина-неметалног отпада) до краја 2011. год
15. Реновирање објекта РЈ“Комуналац“ (гаражни, магаџински простор и радионица) до краја 2012. године
16. Локална самоуправа да обезбеди управљање индустријским, медицинским, амбалажом и амбалажним отпадом, батеријама и акумулаторима, ислуженим возилима, отпадним гумама, отпадним уљима, ПСБ отпадом, опасаним отпадом, ЕЕ отпадом до краја 2012. године
17. Израда катастра зелених површина (дрвећа, жбунова, цветњака и травњака) до краја 2011. године
18. Подизање јавне свести грађана о очувању биљних врста као и заштити зелених површина што је контрнриран задатак
19. Израда Програма за планско сечење и орезивање дрвећа уз учешће јавности до краја 2011. године
20. Набавка платформе за орезивање дрвећа висине 17 м до половине 2012. године
21. Набавка моторних косачица, тримера, моторних тестера за континуирано обављање посла у првој половини 2011. године
22. Израда катастра за гробља у насељеним местима која то немају (Врбас и Б.Д Поље имају урађен катастар гробља) до краја 2011. године
23. Организовати јединствену службу која би вршила услугу сахране на територији целе општине (економска оправданост-мањи трошкови) до краја 2012. године
24. Набавка погребног возила са могућношћу превоза више покојника одједном до краја 2013. године
25. За капеле у Савином Селу, Равном Селу и Змајеву решити питање власништва земље као и објеката и такође обавезе одржавања истих, као и права остваривања прихода од закупа гробних места, изградње гробница до краја 2012. године
26. Извршити опремање капела опремом која недостаје унутар објеката (клима, озвучење) као и комуналном опремом (контејнери,...) у кругу гробља до краја 2012.
27. Изградња прилазних стаза од платоа до гробница до краја 2012. године

28. Извршити анализу оправданости раздвајања појединих радних јединица у ЈКП и на основу тога дати предлог мера за рационализацију пословања до прве половине 2011. године

6.6. УНАПРЕЂЕЊЕ ДРУШТВЕНОГ ЖИВОТА (области информисања, образовања, здравствене и социјалне заштите, културе и спорта)

6.6.1. ОБЛАСТ ИНФОРМИСАЊА

Анализа стања и проблема

Информисање јавности се спроводи преко Јавног предузеће за информисање "Врбас". Предузеће је први пут регистровано 01. јула 1976. године, а постојећи оснивачки акт је донела Скупштине општине Врбас од 25. децембра 1991. године. Јавно предузеће у свом саставу има Радио станицу "Врбас" и ТВ "Бачка" који раде по принципу локалног јавног сервиса У структури укупног прихода највише су заступљени приходи од оснивача, затим сопствена средства, донације и остали пословни приходи.

Радио Врбас – По Решењу о упису у Регистар јавних гласила **година оснивања** је 1976, када је емитовала програм на средњеталасном предајнику, од 1999. програм се емитује на УКТ, фреквенција 95,5 MHz, **територијална дистрибуција** *Србобран, Кула, Мали Иђош, Врбас /регионална Дозвола од РРА/, динамика емитовања: дневно, тј. програм се емитује 24 сата дневно на четири језика, радним данима 22 сата дневно на српском језику, 1 сат на мађарском језику и 1 сат на русинском језику, а недељом 21 сат програма се емитује на српском, а по један сат на: мађарском, русинском и украјинском језику. Сопствена продукција је*

ТВ Бачка – По Решењу о упису у Регистар јавних гласила **година оснивања** је 2003. године и емитује програм на три језика: српском, мађарском и русинском, **територијална дистрибуција** је Врбас, што значи да поседује *дозволу за емитовање програма на локалном подручју* општине Врбас на 57. телевизијском каналу са роком важење дозволе од РРА од 07.03.2008. – 07.03.2016. године, а **динамика емитовања:** дневно, тј. програм се емитује 17 сати дневно радним данима и у дане викенда. Сопствена продукција је 50%.

На подручју општине Врбас програм емитује једна приватна радио станица /без дозволе/ чије су цене емитовања реклама и огласа неупоредиво ниже јер не плаћа лиценце, накнаде за ауторска права и емитује музички материјал... То је комерцијална станица, док Радио Врбас и ТВ Бачка емитују информативни програм по систему локалног јавног сервиса, па немају ни трошкове по тој основи. Све објективне околности које је изазвала нелојална конкуренција наносе финансијске потешкоће Јавном предузећу.

Јавно предузеће се налази у закупљеном пословном простору. У Предузећу су запослена 44 радника, а за потребе програма радија и телевизије, као и обезбеђење објеката, ангажују се хонорарни сарадници. Предузеће не поседује сву потребну опрему за емитовање радио и ТВ програма по важећим стандардима. За потребе Предузећа користи се возило добијено на реверс од општине Врбас.

Закључци и препоруке

ЈП за Инфомисање Врбас као јавно предузеће се у свом раду суочава са бројним тешкоћама, укључујући оне основне који су материјалне природе и своје услуге пружа у веома отежаним околностима. Недостаје адекватна и савремена опрема, као и повољнији услови за рад.

Потребно је преиспитати политику оснивача овог јавног предузећа према предузећу и потврдити јавни интерес за постојањем услуга информисања у општини Врбас, који је неспоран.

Циљеви у области информисања

Очувати и унапредити систем локалног јавног информисања у општини Врбас као незаменљиве компоненте развоја демократије и потврде принципа транспарентности локалне самоуправе у вршењу својих функција

Задаци у области информисања

1. У току 2011. Године, решити питање просторних услова за рад ЈП за информисање, радија и ТВ Бачка
2. Обновити потребну техничку опрему до краја 2012. године
3. Размотрити модалитете за организациону и својинску трансформацију ЈП за информисање Врбас кроз јавно-приватно партнерство, удруживање са суседним општинама са циљем очувања функције локалног информисања у општини (до краја 2012)
4. До 2012 године обезбедити услове за прелазак са аналогног на дигитални систем емитовања, а у складу са националаном и ЕУ стратегијом у овој области

6.6.2. ОБЛАСТ ОБРАЗОВАЊА

Анализа стања и проблема

Предшколско образовање и васпитање

Предшколским образовањем и васпитањем у општини Врбас бави се Предшколска установа "Бошко Буха", основана 1969. године као јединствена установа за територију општине Врбас. Установа располаже са 5600м² простора у 12 објеката капацитета од 1600 деце према републичком нормативу и са актуелним обухватом деце послује на горњој граници капацитета. Објекти су смештени тако да седам ради у Врбасу и по један у сваком од пет насељених места општине. Рад установе се одвија у трајању од 10 часова, од 5,30 до 15,30. сати.

Закон о предшколском васпитању и образовању из марта 2010. године прописао је да основе програма предшколског васпитања и образовања чине:

- основе програма неге и васпитања деце у ЈАСЛЕНИМ васпитним групама за узраст деце од шест месеци до три године и

- основе програма предшколског васпитања и образовања у групама ВРТИЋА за узрасни период деце од три године до поласка у школу, укључујући и основе припремног предшколског програма.

Општина Врбас је вишејезична средина и у ситуацији је да међу првима примени законске могућности формирања двојезичних васпитних група, уважавајући критеријум да се васпитно образовни рад у оваквим групама остварује са 10% мањим бројем деце од броја утврђеног законом. Васпитно - образовни рад се реализује на: српском језику у 63 васпитне групе, русинском језику у полудневном боравку у једној васпитној групи у објекту "Грлица" у Куцури и двојезично у мешовитој васпитној групи целодневног боравка истог вртића. Русински језик се реализује факултативно у сарадњи са Друштвом за русински језик и књижевност. Русински језик се реализује факултативно у форми неговања једном недељно у вртићу "Сунцокрет" у Старом Врбасу и заинтересовани родитељи могу да доведу децу и из других вртића.

Деца са сметњама у развоју остварују право на предшколско васпитање и образовање у васпитној групи, у васпитној групи уз додатну подршку и индивидулни васпитно – образовни план и у развојној групи, на основу индивидулног васпитно – образовног плана. Број деце у васпитној групи у коју је уписано једно дете са сметњама у развоју умањује се за три детета у односу на број деце утврђен законом. У Једној васпитној групи не може бити више од два детета са сметњама у развоју.

Новим Законом су, такође, прописани услови које мора да испуњава лице које обавља послове васпитача, образовање васпитача и њихово стално усавршавање.

Основно образовање и васпитање

Основно школство на територији општине Врбас има дугу традицију и датира са почетка XVIII века. Српска основна школа у Змајеву је основана 1703. године, у Равном Селу 1728, у Старом Врбасу 1735. године, а у Куцури се школа први пут помиње 1765. године. Школе се финансирају из буџета општине и уз помоћ буџета АП Војводине и имају завидан ниво у погледу услова рада и одржавања наставе. Стална потреба за бољом опремљености наставно - техничким средствима и сходно томе, пратећим функционалним школским намештајем, одраз је и стања дотрајалости, али и последица брзине промена, напредовање технологија и актуелне реформе образовања која тежи регионалним и европским стандардима, и како би пратил развој друштва, а све у циљу свестраног развоја личности ученика.

Озбиљан проблем представља стално смањење броја ученика. По показатељима Општинске управе – Одељења за друштвене делатности школске 1998/99 године у основним школама је било уписано 5.348 ученика у 220 одељења, а 2009/10 тај број је 3.677 ученика и 187 одељења, што је 1.671 ученик мање и 33 одељења.

Основна школа "Братство јединство" у Врбасу има регистровану делатност поред Основног образовања општег типа и Основно специјално образовање: лака ометеност /9 одељења/ , комбинована одељења, умерена ометеност /2 одељења/

Средње образовање и васпитање

Према Одлуци о мрежи средњих школа у Републици Србији у Општини Врбас раде две школе чији је оснивач држава и то: Гимназија "Жарко Зрењанин" са три смера: општим, друштвено – језичким и природно – математичким и Средња стручна школа "4. јули" са следећом структуром и четири подручја рада: хемија и неметали, производња и прерада хране, саобраћај и машинство и обрада метала. Ради и приватна Средња медицинска школа "Козма и Дамјан" од школске 2004/2005. године са око 130 ученика. Гимназија спада међу најстарије школе у Србији и 2009. године прославила је два века постојања. У општини Врбас се, између осталих, као значајни јубилеји обележавају: 8. април – дан оснивања Гимназије 1809. године и 3. јун - дан оснивања Основне школе у Змајеву 1703. године. Значајни јубилеји обележавају се периодично сваких 10. година.

Потреба прилагођавања и усклађености образовања и запошљавања је сталан напор које школе чине да би остале актуелне и образовале кадар који ће моћи наћи запослење, са једне стране, и мотивисале довољан и потребан број ученика за упис сходно расположивим капацитетима, са друге стране. Озбиљан проблем и у средњем образовању представља стално смањење броја ученика. По показатељима Општинске управе – Одељења за друштвене делатности у периоду од школске 1998/99 године до школске 2009/2010 године број ученика је смањен са 1962 на 1569, или за 393. Очекује се да ће се проблем у обезбеђивању потребног броја ученика за оптимално функционисање школа у општини Врбасу појавити 2013 године. Из општине Врбас путује свакодневно у средње школе у Србобран, Нови Сад, Сремске Карловце, Футог, Сомбор, Руски Крстур и Бачку Тополу око 600 ученика за које се из буџета општине Врбас и АП Војводине обезбеђују средства за регресирање трошкова превоза.

Анализом стања у образовању, издвајају се следећи кључни проблеми:

1. Школе су суочене са све мањим бројем деце
 - Негативан природни прираштај, све већи проблем одласка младих у веће градове и лоши материјални услови за подизање деце, довели су до чињенице да је у општини Врбас у последњих десет година број ђака смањен за око 30%.
2. Високи стални трошкови школа
 - Рад у две смене, неадекватно коришћење енергената, као и низак ниво улагања у енергетску ефикасност објеката у образовању, доводи до високих сталних трошкова школа
3. Предност инфраструктурним над наставним пројектима
 - Давање приоритета решавању проблема простора и опреме за рад школа у односу на квалитет наставног кадра и наставних програма, доводи до проблема стварања високих трошкова одржавања простора и све мање средстава за наставне програме
4. Лоша комуникација школе – локална самоуправа
 - Неадекватно планирање средстава за школе, велике неконтролисане инвестиције, немогућност утицаја општине на квалитет рада школа, непланско ангажовање наставног кадра, су неки од проблема у комуникацији школа и општине
5. Лоша комуникација школа са институцијама за ваннаставне активности

- План одржавања наставе у школама лоше утиче на ваннаставне активности деце. Музичка школа, школе језика, спортски клубови и други који раде са децом имају великих проблема у функционисању због недостатка сарадње са школама
6. Нејасна будућност система образовања
 - Закон о основама система образовања и васпитања из 2009. године предвидео је доношење критеријума за утврђивање мреже вртића и школа, што ће бити озбиљан проблем за планирање система образовања у општини Врбас
 7. Недостатак средстава за финансирање образовања
 - Локална самоуправа не издваја довољно средстава за финансирање образовања у општини Врбас, како због недостатка средстава, тако и због недостатка планског развоја образовања
 8. Недостатак простора за рад предшколске установе
 - Померање узрасне границе са годину дана на шест месеци старости деце за упис у јаслице и смањење броја деце у групи, примена инклузије узроковали су повећање броја васпитних група и отварање проблема недостатка потребног простора за обухват све деце предшколског узраста

Закључци и препоруке за образовање

Општина Врбас има дугу традицију у образовању, добро организован систем образовања и висок ниво развијености.

Велики број инвестиција у објекте у образовању, показује да општина Врбас намерава да задржи постојећу мрежу школа, што говори да ће локална самоуправа морати да прави промене како у планирању буџета општине, тако и у политици локалне самоуправе према образовању.

Развој образовања на територији општине Врбас могућ је само уз плански приступ решавању проблема у образовању и активније учешће локалне самоуправе у раду школа.

Увођење мера енергетске ефикасности треба да омогуће боље услове за рад у школама и уштеду средстава која би се усмерила у савремене наставне програме и стручно усавршавање наставних кадрова.

Препоруке за унапређење стања у образовању:

1. Активнија улога локалне самоуправе у раду образовних институција
 - Локална самоуправа мора учествовати у планирању рада школа, контроли трошења буџетских средстава, планирању и вођењу инфраструктурних пројеката
2. Развијати менаџмент школа
 - У циљу ефикаснијег и економичнијег рада школе, потребно је вршити едукације управљачких структура школа. Чести су проблеми око високих трошкова рада школа, неконтролисани трошкови, домаћинско пословање у школама...
3. Стварање савремених услова за рад у образовним установама
 - У наредном периоду треба извршити опремање школа савременом опремом за рад и улагати у стручно усавршавање наставног кадра у школама

4. Прилагођавање система образовања потребама заједнице

- Најава доношења критеријума за утврђивање мреже вртића и школа је основ за озбиљно планирање локалне самоуправе о правцима развоја образовања у општини Врбас. Рационализација школа и вртића може озбиљно угрозити живот у насељеним местима, што се коси са већ утврђеном политиком задржавања младих људи у селима.

Стратешки циљеви за образовање

1. Побољшати радне услове у школама
2. Унапредити наставне процесе модерном наставном опремом
3. Повећати квалитет наставних процеса кроз едукацију кадрова
4. Јачање сарадње са институцијама, привредом и ОЦД

Задачи у области образовања

- 1.1. У периоду од 2010-2012. године адаптирати и реконструисати школске зграде за рад школа у једној смени, водећи рачуна о енергетској ефикасности објеката
 - 1.2. У периоду од 2011-2012. године адаптирати школске објекте за лакши приступ ученицима са телесним инвалидитетима
 - 1.3. До краја 2011. године поставити балон салу за наставу физичког васпитања у ОШ „Братство јединство”, коју похађају ученици са посебним потребама
 - 1.4. До краја 2011. године завршетак радова на 3. фази доградње ОШ „Братство јединство” у Куцури
 - 1.5. До краја 2015 године изградња физкултурне сале у гимназији „Жарко Зрењанин”
 - 1.6. До краја 2014. изградити летње учионице у свим основним школама
 - 1.7. До краја 2014. године реконструкција и адаптација школских кухиња са трпезаријом у основним школама и опремање за целодневни боравак ђака
 - 1.8. До краја 2011. године извршити адаптацију просторија за потребе музичке школе у Савином Селу
 - 1.9. У периоду од 2010-2015. године изградити 10 специјализованих кабинета у гимназији
 - 1.10. До краја 2015 године изградити концертну салу за потребе музичке школе
 - 1.11. У периоду од 2010-2012. реконструкција полигона за вожњу у ССШ „4. јул”
 - 1.12. У периоду од 2010-2015. године изградња школских радионица у ССШ „4. јул”
 - 1.13. До краја 2015. године извршити обезбеђивање земљишта у закуп ССШ „4. јул”, за потребе отварања нових образовних профила
- 2.1. До краја 2012. године извршити измене осветљења у школама у складу са препорукама енергетског менаџера општине
 - 2.2. До краја 2011. године опремити школе безбедоносном опремом
 - 2.3. До краја 2011. године обезбедити свим школама приступ интернету
 - 2.4. До краја 2011. године опремити информатичке кабинете

- 2.5. У периоду од 2010-2015. године заменити дотрајали школски намештај, новим, функционалним
- 2.6. У периоду од 2010-2015. године опремити школске установе савременим наставно- техничким средствима
- 2.7. У периоду од 2010-2015. године опремити спортске терене
- 2.8. У периоду од 2010-2015. опремити сале за физичко васпитање
- 2.9. До краја 2011. године предшколску установу опремити новим машинама за рубље
- 2.10. До краја 2011. године предшколску установу опремити новим машинама за пеглање рубља
- 2.11. До краја 2011. године опремити потребним намештајем предшколски објекат „Грлица” у Куцури
- 2.12. До краја 2011. године опремити двориште предшколског објекта „ Грлица” у Куцури
- 2.13. У периоду од 2010-2015. године опремити музичку школу новим инструментима
- 2.14. У периоду од 2010-2015. године обновити возни парк ССШ „ 4. јул”
- 3.1. Формирати Регионални центар за стручно усавршавање запослених у образовању
- 4.1. Планирати образовне профиле у складу са потребама тржишта, успоставити сарадњу са НСЗ
- 4.2. Планирати рад са децом у области физичког васпитања у сарадњи са спортским друштвима

6.6.3. ОБЛАСТ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Стратешки план развоја социјалне заштите општине за период 2010-2015 постоји као посебан секторски документ, усвојена је на Скупштини општине Врбас и у фази је имплементације.

Обзиром да временски оквир Стратегије развоја поклапа са временским оквиром Старегије социјалне заштите, процењује се да нема потребе за дорадом и ревизијом постојећег документа који је утврдио приоритете општине Врбас у области развоја локалних услуга социјалне заштите, те се Стратегија развоја општине, неће посебно бавити социјалном заштитом.

Овде представљамо само сажетак Стратегије развоја социјалне заштите 2010-2015 (у оригиналу пренето из Документа) ради потсећања и/или основног упознавања са њеним садржајем. Целовита Стратегија може се преузети са сајта општине Врбас.

Сажетак Стратешког плана развоја социјалне заштите 2010-2015:

Полазну основу за израду "Стратешког плана развоја социјалне заштите Општине Врбас за период 2010-2015. године" чине: Стратегија за смањење сиромаштва 2003, Стратегија развоја социјалне заштите РС /06.12.2005./, Национална Стратегија о старењу 2006-2015. /21.09.2006./, Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у РС /05.01.2007./ и Миленијумским циљевима развоја, а реализован је учешћем у Пројекту "Планирања локалних услуга социјалне заштите – ПЛУС" који Министарство рада и социјалне политике /МРСП/ спроводи у партнерству са Европском агенцијом за реконструкцију /ЕАР/ и Програмом

Уједињених нација за развој /УНДП/, а који има за циљ развој услуга социјалне заштите на локалном нивоу.

Тако је Општина Врбас, као локална самоуправа која области социјалне заштите својих грађана поклања велику пажњу и има развијен спектар услуга које финансира из својих прихода, добила могућност да на партиципативан начин, ангажовањем сопствених потенцијала и уз експертску помоћ менторке Министарства, уради и локалну стратегију социјалне заштите.

Приликом израде документа велику мотивацију за рад је представљала Визија развоја и дефинисане вредности на којима почива реформисана социјална заштита у општини Врбас: достојанствен живот и социјална сигурност свих грађана и грађанки општине Врбас кроз одржив, ефикасан, доступан, примењив, партиципативан и умрежен систем социјалне заштите.

Анализом делатности заинтересованих актера социјалне заштите у општини (локалне самоуправе, институција социјалне заштите, образовних установа, националне службе за запошљавање, институција здравствене заштите и удружења грађана која функционишу на територији општине као и осталих важних институција) и анализом окружења у општини, националног и регионалног оквира за унапређење социјалне заштите, структуре становништва, демографских процеса у општини и привредне и економске ситуације добили смо резултате које институције и организације пружају услуге социјалне заштите и у ком обиму, да ли је обим пружених услуга довољан и разноврстан, које су социјалне групе у нашој општини најугроженије и које им нове услуге треба пружати да би се побољшали услови њиховог живота.

Резултати те анализе су изложени у делу Стратегије посвећене циљним групама. У општини су препознате следеће циљне групе којима је потребно посветити посебну пажњу ради унапређења њиховог социјалног статуса: стара лица, деца и омладина, Роми, особе са инвалидитетом и породица /и насиље у породици/. Као приоритети у побољшању социјалног стања и услова живота маргинализованих група истакнути су: обезбеђење одрживости постојећих услуга социјалне заштите, пружање нових услуга ванинституцијалне заштите и едукативно–информативни рад са припадницима маргинализованих група и грађанима.

Паралелно са израдом локалног стратешког документа предвиђена је комуникација са јавношћу, која ће се нарочито интензивирати током јавне расправе пред усвајање Стратешког плана.

Стратешким планом предвиђени су аранжмани за његову имплементацију, као и Акциони план за 2010. годину који ће допринети обезбеђењу одрживости пројеката и циљева који су предвиђени документом.

У делу посвећеном евалуацији и мониторингу предвиђени су аранжмани за праћење и оцену успешности спровођења циљева стратегије са индикаторима постигнућа.

Локална самоуправа и Општински Одбор ће поштовање принципа и циљева овог Стратешког плана, издавањем буџетске линије за социјална давања и услуге

локалног карактера, као и учешћем на конкурсима са пројектима за остваривање циљева локалног стратешког документа – код државних институција, домаћих и страних донатора – осигурати велики напредак у систему пружања социјалних услуга на локалном нивоу.

6.6.4. ЗДРАВСТВО

Анализа стања и проблема

На подручју општине Врбас делују здравствене установе, чији је оснивач сама општина, а у ове установе спадају Дом здравља "Вељко Влаховић" и Апотека Врбас, као и Општа болница Врбас, чији је оснивач Извршно веће АП Војводине. Дом здравља и Апотека су основане за територију општине Врбас, као здравствене установе у државној својини, за обављање здравствене делатности на примарном нивоу, док је Општа болница Врбас основана за секундарну здравствену заштиту као р е г и о н а л н а болница за општине: Врбас, Мали Иђош, Србобран, Бечеј, Бачку Паланку и Бач и део општине Кула. Ова болница покрива територију, на којој живи око 230.000 становника.

У оквиру Дома здравља "Вељко Влаховић" Врбас су и здравствене станице у Старом Врбасу и Виноградима у Врбасу и у свих пет насељених места у општини Врбас.

Апотеку Врбас чине Централна Апотека у Врбасу и огранци у Старом Врбасу и у Општој болници у Врбасу и у свих пет насељених места у општини Врбас.

У овим установама ради укупно 820 радника, 182 са високом, 22 са вишом и 434 са средњом школском спремом.

Дом здравља "Вељко Влаховић" обавља здравствену делатност на примарном нивоу, на територији општине Врбас, која обухвата:

- 1) заштиту и унапређење здравља, спречавање и рано откривање болести, лечење и рехабилитацију болесних и повређених,
- 2) превентивну здравствену заштиту групација становништва изложених повећаном ризику обољевања и осталих становника, у складу са посебним програмом превентивне здравствене заштите;
- 3) здравствено васпитање и саветовање за очување и унапређење здравља;
- 4) спречавање, рано откривање и контролу малигних болести;
- 5) спречавање, откривање и лечење болести уста и зуба;
- 6) патронажне посете, лечење и рехабилитацију у кући;
- 7) хитну медицинску помоћ и санитетски превоз;
- 8) палијативно збрињавање;
- 9) фармацеутска делатност за интерне потребе Дома здравља;
- 10) друге послове утврђене Законом.

У обављању здравствене делатности на примарном нивоу Дом здравља пружа превентивне, дијагностичке, терапијске и рехабилитационе услуге из: опште медицине, педијатрије, гинекологије, хитне медицинске помоћи са санитетским превозом, медицине рада, физикалне медицине и рехабилитације, медицине спорта, поливалентне патронаже, кућног лечења и неге, стоматологије, биохемијско–

хематолошке дијагностике, фармацеутске делтности за потребе делатности Дома здравља, социјалне медицине са информатиком, хигијене и интерне медицине. Обављање радиолошке дијагностике обезбеђује се преко Опште болнице Врбас.

Године 1998. при Здравственом центру У Врбасу формиран је Одсек за здравствено васпитање са задатком да своје активности усмери ка превенцији болести зависности. У исто време пошиње и развој Општинског одбора за превенцију болести зависности у општини Врбас.

У општини Врбас још од 2002. године, Комисија за популациону политику у сарадњи са Домом здравља реализује Пројекат "За здраво потомство" кроз рад Саветовалишта за заштиту и унапређење репродуктивног здравља младих општине Врбас, а од 01. јуна 2006. године и кроз рад "Школе за труднице". Водитељи школе су гинеколог и акушерска сестра. У групи је у просеку 15 трудница од седмог месеца трудноће. Од изузетног је значаја подизање нивоа здравствене културе будућих мајки, уз посебан аспект практичне припреме како у породилиштима, тако и при доласку кући. Адекватна психо – физичка припрема и упознавање физиологије почетка и тока порођаја треба да олакша порођај у целини и обезбеди позитивна искуства за наредне трудноће. Задовољство породиље у контактима са другим трудницама треба да омогући смањење страха од порођаја.

Саветовалиште обухвата три начина рада:

- здравствено – васпитни групни рад /раду малој и великој групи, креативне радионице/,
- индивидуални саветодавни рад са сваким од пет стручњака у тиму /психолог, педијатар, гинеколог, педијатар, специјалиста социјалне медицине/,
- испитивање и терапеутско лечење поремећаја младих оба пола.

Апотека Врбас је здравствена установа у којој се обавља фармацеутска делатност на примарном нивоу. У Апотеци је на дан 31.12.2009. године било запослено 28 радника на неодређено време који су распоређени у 8 организационих јединица. ОПД укупног броја радника 22 су здравствени радници /6 дипломираних фармацеута и 16 фармацеутских техничара/, а 6 су нездравствени радници.

Закључци и препоруке:

- Основни (примарни) пакет услуга мора бити доступан свим пацијентима, под једнаким условима и на задовољавајућем нивоу квалитета услуга.
- Увођење нових технологија и примена савремених метода у раду.
- Наставити партнерске односе са другим институцијама које креирају и спроводе здравствену политику, развојне програме у смислу заједничког деловања око важних питања из области здравља.
- Праћење здравствене ситуације и оцена здравствених трендова.
- Побољшање квалитета рада свих огранака који функционишу у оквиру ове здравствене установе.

- Унапређење квалитета здравствене заштите становништва проширењем институционалних капацитета односно увођењем нових услуга:
 - о *Организовање Саветовалишта* – превентивног центра како би се остварила континуирана доступност и едукација пацијената (обухвата превенцију болести, правилна исхрана деце, дијабетичара и хроничних болесника, обука за коришћене (употребу) апарата за инхалцију, мерење шећера у крви, мерење крвног притиска и сл.)

Стратешки циљеви :

- Унапређење и побољшање здравствене заштите становништва Општине Врбас на примарном нивоу.
- Праћење и проучавање услова живота и здравственог стања становништва.
- Промоција здравља у складу са програмима здравствене заштите.
- Праћење и спречавање хроничним, масовних, незаразних болести и болести зависности.
- Систематско праћење и испитивање утицаја загађења животне средине на здравље људи.
- Даљи развој и унапређење интегрисаном здравственог информационог система.
- Унапређивање здравих стилова живота и смањење штетних по здравље..
- Информисаност и едукација грађана у циљу спречавања болести.
- Стварање и одржавање интерсекторских активности (Педијатрија-Гинекологија, Општа медицина-Гинекологија, Служба хитне медицинске помоћи - Служба кућног лечења...)
- Унапређење квалитета здравствене заштите становништва проширењем институционалних капацитета односно **увођењем нових служби**:
 - Службе поливалентне патронаже* (обухвата превентивне прегледе и савете из здравствене неге изабраних и планираних категорија становништва-трудница, породилња, дојилња, новорођенчади, особа оболелих од тешких и хроничних болести, непокретних особа, инвалида, геријатријских пацијената и сл.)
 - Службе физикалне медицине и рехабилитације* (статутом Дома здравља предвиђено је отварање нове службе физикалне медицине и рехабилитације у склопу примарне здравствене заштите за превентивне прегледе и физикални третман у оквиру наше установе).
- Унапређење рада стоматолошке заштите у сваком селу Општине Врбас
- Развој превентивног центра.
- Увођење додатних услуга младима

Стратешки циљеви Опште болнице Врбас

Као основни и незамењиви стратегијски циљ Опште болнице Врбас за наредни период предвиђа се унапређење и побољшање здравствене заштите становништва региона на секундарном нивоу. Да би се овај стратешки циљ успешно постигао,

потребно је систематизовати решавање проблема и рад усмерити на следеће области деловања :

- Побољшање квалитета рада свих досадашњих служби, одељења и одсека који функционишу у оквиру Опште болнице
- Залагање за очување и унапређивање животне средине и радне средине, као битних фактора здравља
- Изградити партнерске односе са другим институцијама које креирају и спроводе здравствену политику, развојне програме у смислу заједничког деловања око важних питања из области здравља (организовање саветодавног тела који се састоји од директора или представника домова здравља који гравитирају према Општој болници Врбас, сарадња са другим установама секундарне и терцијалне заштите)
- Ангажовање болнице као установе на очувању репродуктивног здравља
- Стварање услова за индивидуалну и глобалну здравствени безбедност
- Промоција универзалног начела обухвата здравствене услуге свих категорија становништва, родне равноправности и људског права на здравље
- Доступност здравствених услуга мора бити одређена потребом пацијента, под једнаким условима и на задовољавајућем нивоу квалитета услуга
- Унапређивање квалитета здравствене заштите становништва, проширењем институционалних капацитета односно увођењем нових служби
- Формирање дневних болница у оквиру заједничког медицинског сектора

Задаци у области Опште болнице Врбас:

- Укључивање у реализацију пројекта и стратегија Министарства здравља Р.Србије, током периода 2011. 2015. година а на основу усвојених годишњих планова
- Постављање норми и стандарда здравствене заштите, као и промоција и праћење њиховог спровођења
- Праћење здравствене ситуације и оцена здравствених трендова кроз рад Стручног савета и Комисије за праћење квалитета током сваке године у периоду 2011. – 2015. године
- Израда акционих планова за превенцију и контролу преносних болести на нивоу установе и на нивоу региона, у складу са препорукама Завода за јавно здравље током сваке године у периоду 2011. – 2015. године
- Формирање засебне службе ортопедије до краја 2011. године
- Раздвајање службе неуропсихијатрије на службу неурологије и службу психијатрије до краја 2012. године
- Службе за продужено лечење и негу до краја 2013. године
- Службе инфективних болести до краја 2013. године
- Формирање службе за трауматологију где би се збрињавали пацијенти са повредама различитих органа и система органа до краја 2013. године
- Оснивање дневне болнице за онкологију, до краја 2015. године
- Оснивање дневне болнице за психијатрију, до краја 2015. године

- Оснивање дневне болнице за интерне болести, до краја 2015. године
- Оснивање дневне болнице за хирушке болести, до краја 2015. године

У области Дома Здравља (инфраструктура):

- Реновирање-изградња амбуланте Стари Врбас – Предвиђено Протоколом потписаним између Дома здравља и Фонда за капиталне инвестиције 2009. године, до краја 2012. година
- Изградња нове амбуланте Куцура – Предвиђено Протоколом потписаним између Дома здравља и Фонда за капиталне инвестиције 2009. године, до краја 2011. година
- Изградња гаража у Дому здравља за потребе Службе хитне медицинске помоћи.
До краја 2013. година
- Реновирање и асфалтирање околине Дома здравља; до краја 2011. година
- Постављање ограде око зграде Дома здравља; до краја 2014. година
- Наменско и сезонско кречење свих постојећих објеката; сваке године на основу годишњих планова до 2015. године
- Увођење гаса у Дому здравља, по стварању техничких услова и у амбулантама у селима Општине у којима до сада није уведен; до краја 2013. године
- Реновирање фасаде на згради Дома здравља; до краја 2014. године
- Набавка два санитарска возила типа “Реанимобила” за потребе Службе хитне медицинске помоћи за рад екипе на терену до краја 2011. година (прво) и 2014. године (друго) возило
- Набавка 5 возила (путнички аутомобила типа Уго 55, Пунто и сл.) за потребе Службе поливалентне патронаже и замена дотрајалих; до краја 2012. године
- Два комби возила за санитарски транспорт без медицинске екипе;
До краја 2011. године
- Набавка УЗ апарата за прегледе на Педијатрији; до краја 2011. године
- Набавка микроскопа за цитолошку лабораторију у Служби за здравствену заштиту жена; до краја 2011. године
- Набавка неопходних апарата и опреме за унапређење рада свих служби Дома здравља. Неки од њих су: водена купатила и центрифуге за Службу лабораторијске дијагностике, компјутери, штампачи; током 2011 и 2012. година а на основу годишњег плана
- Законом о безбедности и здрављу на раду и Актом о процени ризика Дома здравља неопходно је набавити заштитну радну одећу и обућу, која се по закону мора једном годишње обновити; током сваке године у периоду 2010. – 2015. године а на основу годишњег плана

Задаци у области стручног усавршавања запослених у Дому Здравља:

- Стручно усавршавање свих запослених у складу са политиком Министарства здравља током сваке године у периоду 2010. – 2015. године а на основу годишњег плана

- Расписивање нових специјализација из гинекологије, интерне медицине и биохемије током сваке године у периоду 2010. – 2015. године а на основу годишњег плана
- Упућивање запослених средњег кадра на дошколовавање на Вишу медицинску школу за потребе Службе поливалентне патронаже током сваке године у периоду 2010. – 2015. године а на основу годишњег плана
- Ангажовање предавача из других институција ради образовања како запослених тако и становништва у циљу побољшања превентивне здравствене заштите током сваке године у периоду 2010. – 2015. године а на основу годишњег плана
- Увођење ИСО стандарда; Рок: 2010.-2012. година
- Обезбеђивање континуираног рада 2 екипе у СХМП.- током сваке године у периоду 2010. – 2014. године а на основу годишњег плана

Задаци у области рада Апотека (инфраструктурни):

- Решавање имовинских односа градске апотеке до краја 2011. године
- Изградња нове апотеке у Куцури до краја 2012 године
- Прављење прилаза за доставу лекова у градској апотеци – до краја 2012 године
- Прављење прилаза за доставу лекова у апотеци у Бачком Добром Пољу; до краја 2011. године
- Наменско и сезонско кречење и фарбање свих постојећих објеката; сваке године током периода 2010.-2015. а на основу годишњег плана
- Увођење гаса, по стварању техничких услова, у објектима сеоских апотека (Бачко Добро Поље, Змајево и Равно Село) ;до краја 2011. године
- Набавка једног возила за кућну доставу лекова; до краја 2011. године
- Набавка опреме и апарата за производњу магистралних и галенских лекова; до краја 2014. године
- Набавка аутоклава за стерилизацију; до краја 2012. године
- Набавка сушионика за амбалажу; до краја 2012. године
- Набавка аутоматских бирета за растварање сирупа; до краја 2011. године

Задаци за апотекарску установу, у области кадровске политике су:

- Стручно усавршавање свих запослених у складу са политиком Министарства здравља и препорукама да најмање 30% запослених у току једне године прође кроз разне видове едукације. У периоду 2011. – 2015. година
- Активно учествовање фармацеута на састанцима Удружења фармацеута Војводине и Србије, као и фармацеутских техничара у раду Подружнице. У периоду 2011. – 2015. година
- Активно учествовање фармацеута и фармацеутских техничара у раду струковних комора. У периоду 2011. – 2015. година
- Ангажовање младих кадрова код природног одлива, како би пратили напредак науке и увођење нових фармацеутских технологија. У периоду 2011. – 2015. година

- Расписивање нових специјализација из контроле лекова, фармацеутске технологије, фармакологије, фармацеутског манаџмента, итд. У периоду 2011. – 2015. година а на основу годишњих планова
- Упућивање запослених средњег кадра на дошколовавање. У периоду 2011. – 2015. година а на основу годишњих планова
- Ангажовање предавача из других институција ради образовања како запослених тако и становништва у циљу побољшања превентивне здравствене заштите. У периоду 2011. – 2015. година а на основу годишњих планова
- Успостављање механизма за сарадња и размена искустава између наших запослених и запослених у другим фармацеутским установама. У периоду 2011. – 2015. година а на основу годишњих планова
- Сарадње са Фармацеутским факултетом у Новом Саду за едукацију будућих младих кадрова; У периоду 2011. – 2015. година а на основу годишњих планова
- Увођење ИСО стандарда; до краја 2011. године
- Повезивање (умрежавање) територијално дислоцираних апотека са централном апотеком, до краја 2011 године
- Набавка стручне литературе у циљу правовременог и континуираног информисања запослених о новинама у фармацеутској делатност, У периоду 2011. – 2015. година а на основу годишњих планова

6.6.5. ОБЛАСТ КУЛТУРЕ

Анализа стања и проблема

Одлуком скупштине општине, основан је Културни центар Врбас, који својим годишњим плановима и програмима спроводи активности у области културе.

Статутом је одређено да се општина Врбас, преко својих органа, стара о задовољењу одређених потреба грађана у области културе, али до данас, иако је Дом културе изгорео 1992. године, није завршена зграда која треба да буде симбол културе овог града.

У Врбасу траје један од најбољих фолклорних ансамбала, дечије представе увек прве у Србији, рецитаторима нема премца, галерија са великим бројем изложби, а манифестација као што је „фестивал поезије младих“ је позната на територији старе Југославије. Велики значај за културу у Врбасу такође имају музеј и библиотека "Данило Киш".

У оквиру Културног центра функционише фолклорни ансамбл, а у општини Врбас успешно ради и 7 културно-уметничких друштава, које негују фолклорну традицију. Доминантно место у програму фолклорно музичке редакције је припрема дечијих и одраслог састава за разна такмичења и учешће у програмима Културног центра. Врбас је и ове године домаћин покрајинске смотре изворног стваралаштва. Ова редакција већ годинама ради на очувању и прикупљању свега што се односи на народно стваралаштво. Свакако најзначајнији фолклорни догађај јесте фестивал фолклорних традиција Бојводине, који афирмише етнолошке, етномузиколошке, сценске и ликовне вредности народне традиције на простору Војводине. Већ

годинама постоји потреба за формирање центра за проучавање и прикупљање народних игара и обичаја са простора Војводине, који би имао значајну улогу на фестивалу традиција у Врбас. У прилог томе иде и чињеница да Врбас има више младих људи који се школују у области етнологије и етномузикологије.

Ликовна галерија Културног центра Врбаса утицала је на развој естетских мисли код посетилаца. У почетку рада, Галерија је пратила наше "реално" сликарство, сликарство Уроша Предића, Паје Јовановића, Ђуре Јакшића, Саве Шумановића, итд. Задњих десетак година, галерија прати савремене збирке код нас и у свету, тако да је добила имиџ „савремене галерије“, а посетиоци имају модерни приступ слици за све узрасте. Програм галерије је око 20 изложби годишње, а од тог броја две су сталне: „палета младих“ и „јесењи ликовни салон Врбаса“. Галерија ће у наредном периоду сигурно бити део туристичке понуде Врбаса.

Због општег лошег стања у српској кинематографији, као и у већини осталих градова и Врбас се и даље бори за опстанак биоскопа, у коме још увек може да се погледа добар филм. Годишње се приказује око 60 филмова, са значајних светских фестивала, међу којима су и анимирани, дигитални и играни филмови за најмлађе. У репертоару биоскопа су и филмски циклуси и документарни филмови. Биоскопска сала се користи и за већину културних догађаја и обележавања важних датума.

Музејска збирка ради у оквиру Културног центра, као редакција за рад музеја, архива и збирки. До 1998. године се углавном бавила сакупљачким радом, да би коначно те године, по први пут у историји града, отворила сталну поставку. 2006. године, музеј је пресељен у нову зграду и у току је формирање сталне поставке. Ако је судити по броју посетилаца на изложбама, музејским вечерима, перформансима, промоцијама и музејским манифестацијама, музеј је све више језгро културних дешавања у граду.

Народна библиотека „Данило Киш“ у Врбасу је основана Решењем Народног одбора општине Врбас 1962. године и у свом саставу има два одељења у Врбасу (одељење за децу и за одрасле) и пет огранака у насељеним местима општине. Оваквом организацијом обезбеђује да становништво сваког насељеног места у општини добије библиотечки материјал у обиму који задовољава свакодневне потребе корисника, и преко ње постају доступни и фондови свих библиотека на територији Војводине и Србије, што има за циљ да и даље усавршава међубиблиотечку позајмицу, као вид осавремењивања библиотечке сарадње. У Врбасу на дечјем одељењу има само 12 читалачких места, што је веома мало у односу на број корисника (којих је у 2009. години било преко 1100), а за одржавање књижевних манифестација користи се читаоница за одрасле која има 60 читалачких места.

Општина Врбас има дугу традицију у култури, бројна признања и награде, бројне народности са својом традицијом и културом, али даљи развој и неговање културе је условљен решавањем следећих кључних проблема :

1. Неадекватан однос према култури

- Већ дужи низ година, култура није у врху политичких приоритета, тако да су објекти културе и сам развој културе у Врбасу углавном препуштени Културном центру и аматерским друштвима. Издвајања из буџета нису довољна ни за

одржавање сталних културних дешавања, тако да је развој културе више дело ентузијазма појединаца, него планска активност општине. Објекти културе у граду и селима су у прилично лошем стању, већина није у употреби. Изградња Дома културе је у сенци пројеката уређења града, комуналног опремања и одржавања града. Стална поставка музеја и археолошка налазишта чекају неко боље време, а страни туристи и бивши врбашани узалуд покушавају да сазнају нешто више о култури Врбаса.

2. Проблем аматеризам – професионализам у култури

- Овај проблем представља највећу конфузију у културној понуди Врбаса. У суштини, она може бити аматерска или професионална. Преферирањем само једног облика, остаје ускраћен један део публике. Тренутно је доминантна аматерска понуда и упражњава се активностима око обележавања важних датума. Професионална култура је видно запуштена, у многоме и због недостатка стручног кадра (професионални глумци, конзерватор у музеју, историчари уметности...). За плански развој културе, потребно је да професионални садржаји добију доминантно место у култури Врбаса.

3. Некоординисана културна дешавања у општини Врбас

- Непостојање координације активности и програмског управљања културним дешавањима у општини Врбас доводи до фаворизовања, односно запостављања појединих облика културе, често се више културних манифестација одржава у исто време, теже се контролише квалитет садржаја који се представља грађанима, јављају се проблеми финансирања већег броја манифестација.

4. Неравномеран културни живот у граду Врбасу и насељеним местима

- Од 2000. године, месне заједнице у селима имају систематизовано место координатора за спорт и културу, са намером да сеоске заједнице самостално планирају развој културе. На овај начин, Културни центар није имао утицаја на реализацију културних активности у селима и сада је видан пад квалитета и обима активности у култури насељених места. Удружења са дугом традицијом фолклора су основни, углавном и једини извори културних збивања у селима.

5. Нејасни критеријуми за вредновање рада у култури

- Лоша систематизација радних места и однос према култури, негативно утичу на мотивацију културних радника. Општина нема јасан концепт награђивања истакнутих ствараоца, што утиче на квалитет културе Врбаса.

6. Неадекватна расподела средстава за културу

- Средства из буџета општине Врбас се по два основа издвајају за програме културе. Први је за функционисање Културног центра Врбас, где већина средстава одлази на зараде запослених. Други, финансирање активности аматерских друштава, при чему не постоји сарадња са КЦ око планирања програма. Већ дуги низ година, општинска власт врши расподелу средстава за функционисање удружења која се баве културом, без критеријума за

расподелу и плана развоја културе, дајући значај масовности над професионалним садржајима.

7. Непостојање менаџерског духа у култури

- Културни центар је институција са доказаним квалитетом и бројним признањима у области културе, али јој недостају менаџери који ће искористити могућности тржишта и материјализовати рад ове установе. Већ више година страни туристи (најчешће бивши становници Врбаса) узалуд покушавају да купе неки сувенир у Врбасу, да понесу неку успомену из Врбаса. Галерија нема продајни простор за бројне радове. Не постоји сарадња Културног центра са привредницима Врбаса, око помоћи у припреми прослава или других скупова. Средства која се могу остварити продајом услуга, могу бити значајан извор средстава за спровођење програма културе у Врбасу.

Закључци и препоруке за област културе

Општина Врбас има традицију и доказан квалитет у бројним сегментима културе. Чињеница је да су овом квалитету највише допринели истакнути уметници, који су својим ентузијазмом и љубављу према култури, дуги низ година држали Врбас на културној карти Србије. Стратегија развоја културе треба озбиљно да размотри начин функционисања институција културе у Врбасу и омогући подизање нивоа културе у свим њеним областима.

Равномеран развој културе, у граду и насељеним местима, и подршка професионалним ствараоцима су задаци Културног центра Врбас, који је носилац свих културних активности општине Врбас. Предуслов за остварење овог задатка је свакако адаптација објеката културе и јасно дефинисани критеријуми финансирања и награђивања у култури.

Препоруке за унапређење стања у култури односе се на следеће: већа брига о простору за активности културе; развој професионалних садржаја културе уз истовремен развој аматерских друштава; сарадња са привредом, покрајинским и републичким институцијама, медијима, као и са верским заједницама; образовање кадрова за рад у култури

Циљеви за област културе

1. Очување историјског и културног наслеђа општине Врбас
2. Унапређење професионалне понуде у култури
3. Унапређење аматерских културних садржаја
4. Унапређење људских ресурса за рад у култури

Задаци за област културе

- 1.1. Формирати сталну поставку Музеја – обезбедити простор и средстава за сталну поставку Музеја, ангажовати потребне стручне кадрове, сваке године у периоду 2011. – 2015. године
- 1.2. Обезбедити простор за чување експоната музеја (депо) до краја 2013. године
- 1.3. Наставити ископавања на археолошком налазишту Чарнок и Шуваков салаш у периоду 2011.- 2015. године
- 1.4. Реконструкција "базе центра" за туристе до 2014. године
- 1.5. Направити маузолеј на каналу – Киш до краја 2012. године
- 1.6. Унапређење сарадње са евангелистичком црквом кроз организовање заједничких догађаја у периоду 2011.- 2015. године а на основу усвојених годишњих планова
- 2.1. Основати општински савет за културу до краја 2011. године
- 2.2. Завршити радове на позоришту у Врбасу до краја 2013. године
- 2.3. Наставити одржавање фолклорних традиција Војводине у Врбасу, Организовање међународног фестивала у периоду 2011.- 2015. године а на основу усвојених годишњих планова
- 2.4. Изградња летње позорнице до краја 2014. године
- 2.5. Издавати годишње публикације о активностима у култури у периоду 2011.- 2015. године а на основу усвојених годишњих планова
- 2.6. Издвајање дела простора у галерији за продају слика до краја 2011. године
- 2.7. Набавка софтвера за компјутерску обраду слика у галерији до краја 2012. године
- 2.8. Обновити градски хор и основати оркестар Културног центра до краја 2011. године
- 2.9. Реорганизовати биоскопску делатност до краја 2011. године
- 3.1. Формирање аматерског позоришног ансамбла до краја 2012. године
- 3.2. Обезбеђивање простора ради укључивања младих у културни живот Врбаса до краја 2011. године
- 3.3. Одржавање општинских смотри аматерског стваралаштва у периоду 2011.- 2015. године а на основу усвојених годишњих планова
- 3.4. Одржавање манифестација у периоду 2011.- 2015. године а на основу усвојених годишњих планова
- 4.1. Стимулисање развоја кадрова у области културе у периоду 2011.- 2015. године а на основу усвојених годишњих планова

6.6.6. ОМЛАДИНА И СПОРТ

6.6.6.1. ОМЛАДИНА

Анализа сектора

На основу Националне стратегија за младе Владе Републике Србије из 2008. године Скупштина општине Врбас је на седници одржаној 30.12. 2009. године усвојила **"Локални акциони план за младе општине Врбас за период 2010 - 2013. године"** са Акционим планом за спровођење ЛАП за младе за 2010. годину.

"Локални акциони план за младе општине Врбас за период 2010 – 2013. године" је документ који је донет на основу Националне стратегија за младе Владе

Републике Србије /"Службени гласник Републике Србије" број 55/2008. од 09. маја 2008. године/, и Акционог плана политике за младе у Војводини /"Службени лист АП Војводине" број 18/2005./, са посебним освртом на пресек тренутног стања положаја младих у општини, анализу проблема са којима се млади суочавају, подстичући њихов осећај корисности, мотивисање и укључивање у решавање проблема и представља скуп мера за решавање дефинисаних проблема са којима се млади најчешће сусрећу у разним областима и даје одговор на питање како ћемо стићи до визије коју смо одредили уз подршку у локалној заједници.

Младост је посебно животно раздобље у којем се уз биолошко и психолошко сазревање одвија и процес укључивања појединаца у друштвену заједницу. У Републици Србији живи око милион и по младих људи, а то је 20% од укупног броја становништва. Младима се сматрају особе до 26 година старости, али се раздобље младости у многим случајевима продужава до 30-те године, због дужег трајања образовања и отежаног запошљавања, што одлаже одрастање и друштвену независност. Према "Националној Стратегији за младе" млади су особе узраста од 15 до 30 година старости. Приликом израде "Локалног акционог плана за младе општине Врбас за период 2009–2012. године" укључили смо и узраст осмог разреда основне школе и зато он обухвата деловање за добробит **младих узраста од 14 до 30 година.**

Током 2007. године спроведено је опсежно истраживање о коришћењу слободног времена младих у Војводини. У њему су учествовали и ученици Гимназије, њих 120, узраста од 15 до 19 год. На територији општине Врбас има **832 неписмених или 0,02 % становника старијих од 15 година**, 48,72% има завршено средње образовање, има укупно 3.117 или 6,79% становника које има више и високо образовање што показује њихово веома скромно учешће у укупном становништву. Значи да 55,51% има завршено средње, више или високо образовање, а 45% је тзв. "функционално неписмено" тј. нема завршено средње образовање што је и просек Републике Србије. У периоду од 1996. године до 2009. године драстичан је пад броја ученика основних школа у општини Врбас и смањен је за 1753 ученика или 31,55% и формирано је 29 одељења мање. Близу хиљаду средњошколаца са пребивалиштем у општини Врбас школује се ван Врбаса, а стручњаци процењују да ће већ 2013. године почети озбиљни проблеми због недостатка ученика и у средњим школама општине. Не постоји званичан податак колико има студената са пребивалиштем у општини Врбас. Према подацима Општинске управе Врбас ове школске године је оверу прихода домаћинства у захтеву за студентске кредите и домове тражило 335 студената, док 364 студента путују у међумесном саобраћају на факултет. На евиденцији Службе за запошљавање Врбас има регистровано **2.287 незапослених до тридесет година** или 31,03% у односу на укупан број регистрованих незапослених лица. Од тог броја жена до 30 година старости има 1.164 или 50,89% од укупног броја незапослених.

Слободно време пружа неслућене могућности развоја стваралачких способности и оспособљавања младих да изграде сопствену вештину умећа живљења. Резултати упућују на чињеницу да млади у недостатку креативних, културних и спортских садржаја, као и услед недовољних финансијских средстава, слободно време углавном проводе у гледању ТВ програма или боравком у кафићима. По њиховом мишљењу, надлежне институције немају програме који одговарају потребама младих.

Дефинисање проблема и дијагноза стања у сектору

Локални Акциони План за младе је проблеме младих у општини Врбас дефинисао у оквиру следећих категорија:

Безбедност младих

Лоша безбедност када млади излазе - насиље међу младима је у порасту: вршњачко, породично и политички мотивисано насиље. Они су и субјекти и жртве криминала и насиља.

Проблеми везани за негативни утицај вршњачких група: идентификација са носиоцима негативних модела понашања (доказивања, имиџа, забаве, провода, хира), недовољно истицање позитивних узора. Проблеми везани за медије: промоција негативних узора.

Здравље младих

Недовољно развијена свест о здравим стиловима живота – млади не вреднују на правилан начин развој здраве и стабилне личности, рекреацију, исхрану и репродуктивно здравље; Недовољно организованог и континуираног рада на превенцији: болести зависности (пушење дувана, алкохолизам, наркоманија), сексуално преносивих болести и ХИВ-а, менталних проблема у развојном добу, агресивног понашања и насиља

Запостављена брига о менталном здрављу младих: различите тешкоће адолесцентног периода сконцентрисане око формирања стабилног и дефинитивног идентитета.

Информисање младих

Инфраструктурни и ресурсни проблеми: непостојање адекватног модела информисања младих, недовољно материјалних ресурса, недовољна подршка развоју људских ресурса за информисање младих.

Неадекватна опремљеност и обученост школских листова и њихових сарадника: недовољна инфраструктурна опремљеност, недовољна обученост младих за рад у медијима, непостојање адекватних комуникацијских канала (интернет мреже).

Образовање младих

Формално образовање:

Проблеми који се односе на систем су: спора и неефикасна реформа школског система (проблем циљева образовања, неприлагођеност образовног система

потребама младих), искривљен систем вредности (осећај одговорности, лоши узорци), спорост школе у односу на промене које се дешавају, недовољна повезаност образовања и рада.

Проблеми који се односе на образовни процес: неприменљивост наставних садржаја (превише теоретског знања и података), запостављена васпитна функција школе, споро и недовољно развијање и богаћење ваншколских и ваннаставних активности, недовољна отвореност школа за искуства из окружења (изолација), ауторитарни систем односа у образовању. Проблеми који се односе на наставни кадар: недостатак професионалног усавршавања наставника, недовољна мотивисаност наставног кадра. Проблеми који се односе на младе: недовољна мотивисаност ученика за квалитетно учествовање у образовном процесу.

Неформално образовање:

Основни проблем неформалног образовања младих је што у друштву није довољно препознато. Проблеме везане за неформално образовање младих посматрали смо у односу на програме неформалног образовања и оне који те програме спроводе. Проблеми који се односе на програме неформалног образовања: недовољна подршка неформалним облицима образовања младих што доводи до смањеног броја програма и/или пада квалитета програма, недовољно информисање о програмима, недовољно искоришћавање потенцијала младих (игнорисање образовних потреба младих). Проблеми који се односе на реализаторе програма: недовољна сарадња школа, НВО, институција, медија, удружења, клубова и осталих субјеката који спроводе програме неформалног образовања, ненеговање удруживања младих и неподстицање младих да се прикључе организацијама младих и за младе, волонтерски рад се не вреднује адекватно.

Заштита животне средине

Крајње угрожена животна средина

Низак ниво знања везан за екологију и очување животне средине: низак ниво еколошке свести, недостатак неформалног еколошког образовања Затвореност фондова за реализацију идеја младих: недовољна финансијска подршка програмима, недовољно поштовање закона, недовољно укључивање младих у процесе доношења одлука о еколошким питањима, недовољан број младих квалификованих стручњака у области екологије који се запошљавају у институцијама

Запошљавање младих

Већа незапосленост младих у односу на општу популацију, недостатак стручне помоћи и подршке приликом запошљавања, изузев родитеља, млади не виде значајног сарадника у проналажењу посла. Недовољна укљученост младих у програме АТП (активног тражења посла)

Недовољно информисање о могућности запошљавања, усавршавања, потребама тржишта, недовољна оснаженост за професионално остваривање (низак ниво знања и мотивисаности).

Култура и спорт

Неприлагођеност институција културе и спорта потребама младих: неадекватно

информисање - постојећи начини информисања младих у раскораку је са потребама и навикама младих: комуникација младих са институцијама, недовољно подршке иницијативама младих, институционални замор (људи који годинама организују догађаје, недовољно нових идеја, неинвентивност), недовољно развијена продукција (филм, музика, књижевност, визуелно стваралаштво), недовољно младих у институцијама културе и спорта (запослених), недовољна сарадња институција, недовољан квалитет појединих садржаја (задовољена форма, а суштински није решен проблем). Проблеми везани за младе као конзументе програма културе: Недовољна заинтересованост младих за садржаје из културе.

Коришћење слободног времена младих

Инфраструктурни и ресурсни проблеми: недовољно простора намењеног младима (простор за рад и реализацију садржаја), постојећи простори нису адекватно уређени и опремљени: недовољна финансијска подршка за иницијативе младих. Понуђени садржаји неприлагођени уметничким и научним афинитетима младих: ваннаставне активности у школама не пружају довољно могућности за потврђивање и развој многобројних талената.

Активно учешће младих

Неуважавање мишљења младих је најважнији разлог за одсуство активног укључивања младих. Иако се од младих у Србији очекује много, пре свега да буду носиоци новог европског духа промена, да буду у првим редовима транзиционих збивања и активно допринесу процесима али у исто време одлуке о њиховим животима се доносе негде другде.

Закључци и препоруке за област омладине

Приоритетна област општине Врбас је **АКТИВНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ** у наведеним областима. Исходи имплементације ће допринети да млади буду:

- **самостални** - способни да доносе одлуке и управљају својим личним и друштвеним животом као појединци и као чланови друштва,
- **спремни да дају подршку** - способни да покажу интерес и бригу за друге, да раде са њима и за њих, да деле њихове бриге,
- **одговорни** - способни да преузму одговорност за своја дела, испуњавају обавезе и заврше оно што су преузели на себе,
- **посвећени** - способни да докажу своје вредности, убеђења или идеале и да поступају у складу са њима.

Потребно је да се отвори **Канцеларија за младе** која представља оперативно тело, које обједињава све службе и органе који се баве младима, израђује планове, координира активности и усклађује акције са циљем да:

- брине о приоритетним проблемима младих уз уважавање потреба младих
- изграђује односе и сарађује са локалним организацијама и иницијативама младих

- буде опредељена ка европским интеграцијама и користи препоруке Европске повеље о учешћу младих на локалном и регионалном нивоу
- подржава изградњу грађанског друштва и партнерстава.

Препоруке и стратешке интервенције

1. Подршка запошљавања младих кроз: финансијске подршке, информисање, професионални развој, подстицање предузетништва младих и побољшавање међуинституционалне сарадње
2. Активнији рад с младима кроз породицу, школе, медије и остале институције у циљу смањења законских перкршаја младих.
3. Промовисање развоја грађанског друштва путем промовисања волонтеризма и активизма младих
4. Побољшање информисаности младих кроз стварање адекватних инфраструктурних, ресурсних и програмских услова

Специфични циљеви и задаци

1. Редовно информисање младих путем локалних медија и промотивних материјала о могућностима запошљавања, усавршавања, потребама тржишта рада, начинима развоја предузетништва од 2011.-2015.год ;
2. Емитовање едукативних програма на локалним медијима за подизање нивоа знања и побољшавање мотивације од 2011-2015..год ;
3. Оснаживање међусекторске сарадње (образовних институција, привредних субјеката и НСЗ) путем рада социо-економског савета и организовањем заједничких догађаја (јавне трибине, семинари и радионице, конференције...) до краја 2013.год ;
4. Едукативне активности за младе о законској регулативи до краја 2013.год
5. Укључивање психолога и педагога у едукативне програме о породици и породичним односима до краја 2011.год
6. Организовање радионица и семинара за побољшавање комуникације међу младима у периоду 2011-2015.год
7. Организовање радионица и семинара за подстицање одговорности и креативности младих у периоду 2011-2015.год
8. Подршка програмима неформалних група и иницијатива младих у периоду 2011-2015.год
9. Побољшање информисања кроз обезбеђивање веће доступности интернету и ИТ технологијама младима у свим деловима Врбаса и околним местима до краја 2011.год

6.6.6.2. ОБЛАСТ СПОРТА

Анализа стања и дефинисање проблема

На територији општине Врбас регистровано је око 55 спортских клубова. Од овог броја нешто више од 37 организација функционише активно, док је остатак клубова активан само повремено. Од укупног броја активних спортских организација, 37 је учлањено у Одбор за спорт који функционише као радно тело општинског већа.

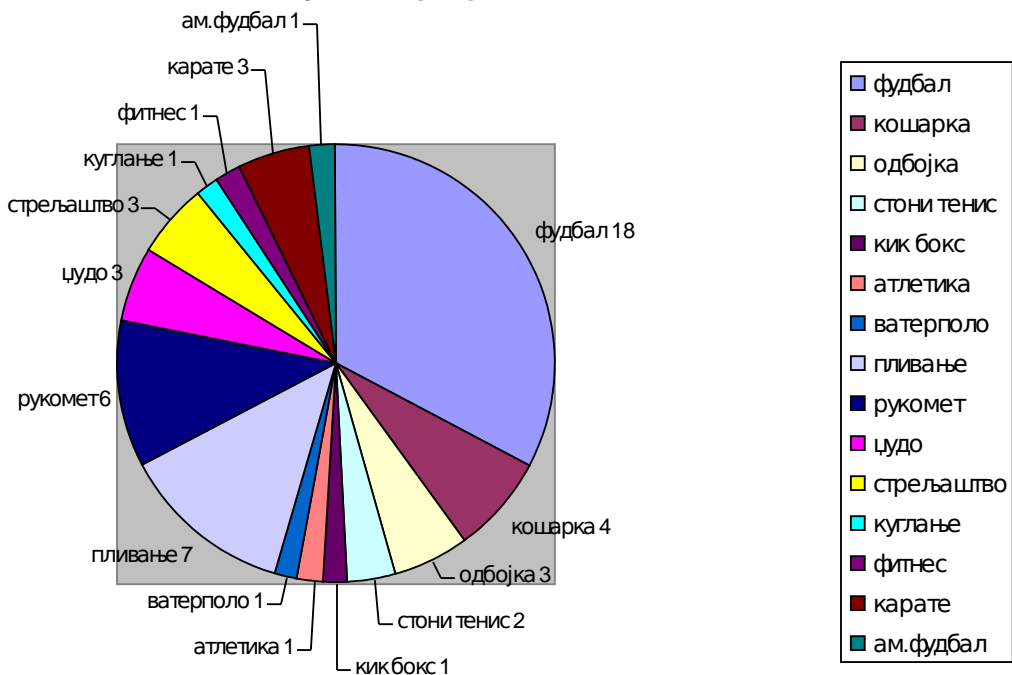
Врбашка општина спада у ранг општина са високо развијеном спортском инфраструктуром. У свим насељеним местима (Бачко Добро Поље, Савино Село, Равно Село, Куцура, Змајево) постоје фудбалска игралишта, од чега у Врбасу четири. У свих једанаест основних и средњих школа постоје отворени терени за кошарку и мали фудбал. У погледу задовољавања стандарда, организацијске и просторне, ЦФК „Драго Јововић“ испуњава све критеријуме у категорији затвореног простора. Поред предходно споменутог спортског комплекса, у општини постоји још пет спортских хала које се искључиво користе за тренажни рад – ОШ „20. Октобар“, ОШ „П.П.Његош“, Гимазија „Жарко Зрењанин“, ОШ „Светозар Милетић“ – још није технички примљена, и мала дворана ЦФК „Драго Јововић“. У основних школама у Куцури, Змајеву и Равном Селу постоје школске сале где се редовно изводи настава физичког васпитања, док у Б.Д.Пољу, Савином Селу и Равном Селу су фискултурне сале у изградњи и имаће вишенаменску употребу.

Финансирање спортских организација се претежно врши из буџета општине Врбас, у складу са критеријумима Одбора за спорт општине Врбас. Средства из општинског буџета нису довољна за несметано функционисање клубова, тако да финансијска ситуација у клубовима у многоме зависи од способности менаџмента клуба.

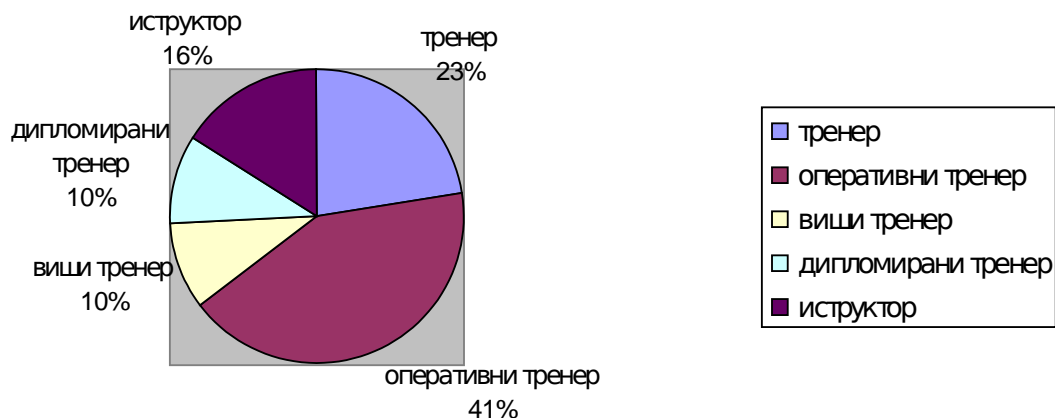
Поред финансијских средстава, клубовима се од стране локалне самоуправе обезбеђује бесплатан тренажни рад у објектима Центра за физичку културу, салама и теренима основних школа, котизације за такмичење, превоз, основни трошкови... Поједини клубови се финансирају из чланарине такмичара што им је и једини извор прихода за функционисање клуба.

У клубовима општине Врбас, тренутно ради око 55 тренера, од којих је највећи број ангажован у фудбалу, при чему је највећи број оперативних тренера.

Број тренера по спортовима

Заступљеност стручне спреме

Физичко васпитање и школски спорт се остварују јединствено кроз образовни систем и доприносе здрављу деце и складном развоју личности. Последњих година се улажу значајна средства у обезбеђивање услова за несметано бављење физичким вежбањем, а са тиме и предуслови за квалитетнија спортска такмичења (изградња школских хала, тартан терена у школама, реконструкција отворених терена за мали фудбал...).

Значајно место у спорту Врбаса имају и спортско-рекреативне активности. Оне су усмерене на подизање психофизичких способности радних људи и грађана, и отклањању негативних последица свакодневног живота и рада. Доступни су свим нивоима способности, здравственог стања, полним и узрасним категоријама.

Жене у Општини Врбас су активне како у колективним тако и у појединачним спортовима. Тренутно су активни један кошаркашки, два одбојкашка, један рукометни клуб. Док у појединачним спортовима жене се такмиче у куглању и стоном тенису, али оне нису одвојене посебно већ се такмиче заједно са мушкарцима.

Општина Врбас има низ активности у области „спорта за све“, кроз разне програме Центра за физичку културу, турнире које организују клубови и месне заједнице, програме синдикалних организација и др.

Доминантно место у рекреативном спорту заузимају Радничке спортске игре као организована рекреација. Од активности које имају изузетну традицију у граду је акција „Научимо пливати“ која функционише више од 25 година и која је иза себе оставила преко 17.000 деце оспособљених за одржавање у води и стиловима пливања.

Проблеми у спорту у општини Врбас може се сагледати кроз четири аспекта:

1. Квалитетни спорт
2. Спорт за све (спорт у породици, рекреативни спорт, масовни спорт, фитнес, спорт за здравље итд.)
3. Школски спорт (системи и начин организовања)
4. Спорт за лица са инвалидитетом.

I. КВАЛИТЕТНИ СПОРТ

1. **Недостатак простора за несметани и континуирани рад у квалитетном спорту** -поједини спортови, кошарка, одбојка, неки борилачки спортови, немају довољно простора за рад. Поготово је изражен проблем код клубова у насељеним местима, који морају свакодневно путовати у Врбас ради коришћења објеката за поједине спортове. Изградња спортских хала у Врбасу и насељеним местима би требало да омогући услове за обављање активности ових спортова.
2. **У организацијама квалитетног спорта примећује се све мањи број радника волонтера, ентузијаста, који се укључују у помоћ у организацији клуба**-друштвена апатија се прелила и на овај сектор. Рад клубова је у многоме отежан услед ниског ангажовања волонтера и ентузијаста. Спортски клубови су у многоме били ослоњени на рад особа који су били посвећени раду у клубовима нематеријалним мотивима.

3. **Проблеми у финансирању квалитетног спорта**- средства која издваја локална самоуправа нису довољна за несметано функционисање квалитетног спорта у општини Врбас. Непостојање добре сарадње са привредом и неаплицирање за пројекте за развој и афирмацију спорта су неки од разлога недостатка финансијских средстава за рад а који као такви већ постоје на вишим нивоима као што су Секретаријат за спорт и омладину АПВ и Министарство спорта и омладине Републике Србије.
4. **Недостатак стручног кадра у спотру**- недостатак средстава за рад клубова, утицао је и на одлив стручних кадрова, тако да већина клубова нема адекватне тренере и друге спортске раднике
5. **Неактивност жена у професионалном бављењу спортом** - жене почињу да се баве спортом рано, најчешће у основној школи, али приликом преласка из основног образовања на средње образовање или са средњег на високо, напуштају професионално бављење спортом. Најчешће настављају да се баве рекреативно или су потпуно неактивне.

II. СПОРТ ЗА СВЕ

1. **Рекреативни спорт није довољно заступљен код грађана** – присутан је недостатак промоције масовних спортских активности, као и програма осмишљеним на окупљању заинтересованих групација становништва.
2. **Нема организованих активности у рекреативном спорту** – не постоји тело/ удружење која би понудила програме за целокупну популацију са врбашке територије. Спортски капацитети нису добро испланирани, са аспекта коришћења.

III. ШКОЛСКИ СПОРТ

1. **Масовност ученика** - основне школе су суочене са све мањим бројем ученика, што се одражава и на школски спорт. Ниска мотивација ђака за бављење спортом је такође један од разлога за мањи број деце у спорту.
2. **Финансирање такмичења** - не постоје школска такмичења на нивоу општине Врбас, која су додатни мотив за бављење спортом, највише из разлога недостатка средстава за финансирање ових такмичења.
3. **Несистематичан рад секција** - сви претходни проблеми узрокују и несистематичан рад секција у школама, што доводи до запостављања бројних спортова у школама. Мањи број деце, мање интересовање за неке спортове, непостојање услова за бављењем неким спортовима, незаинтересованост наставника за одређене спортове у школама, доводе до несистематичног рада у школама.

4. **Стимулација и вредновање наставника** - недостатак критеријума за вредновање и награђивање наставника за рад у школама, негативно утиче на развој спорта у школама.
5. **Учешће регистрованих спортиста** – слабо учешће регистрованих спортиста у школском спорту свакако утиче на систематичнији рад школа у области спорта и организованијим школским такмичењима.

IV. СПОРТ ЗА ЛИЦА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

1. **Не постоји установа која се бави организацијом спортских активности за лица са инвалидитетом** - што представља велику препреку у организовању и спортских активности за особе са инвалидитетом
2. **Лица са инвалидитетом немају могућност приступа спортским објектима** – непостојање комплетне инфраструктуре која омогућава приступ лицима са инвалидитетом доводи до демотивације и онемогућавања бављењем спортом ових лица.

Закључци и препоруке у области спорта

Сагледавајући стање у области спорта, може се рећи да се квалитетни спорт у Врбасу се налази на прекретници, како организацијског усавршавања, тако и системског уобличавања. Сусреће се са великим бројем проблема (финансијским, организацијским, недовољно образованим стручним кадром, без планова и конкретних акција како задржати жене у спорту), који директно утичу, не само на његов будући развој већ и на одржавање достигнутог степена такмичења.

Треба поменути и тренутну неадекватност просторних и материјално – техничких услова за тренинг, на којима се гради квалитетни спорт, у првом реду се мисли на опрему, реквизите, друштвене и стручне кадрове, што јасно говори о сложености проблематике која треба да се решава.

Школски спорт и такмичења треба прилагодити ученицима јер је основни циљ укључити што више деце у спорт. Будућа решења у школском спорту у општини треба преусмерити на систематске физичке активности које су превасходно усмерене на здравље, образовање, сарадњу и развој деце.

Веће ангажовање локалне самоуправе у области спорта и формирање спортског савеза општине Врбас треба да омогуће да се развојем физичке културе све више се баве они којима је физичка култура и намењена тј. спортисти, школе, рекреативци, као и особе са посебним потребама.

Едукација кадрова, стипендирање перспективних спортиста и реализација пројеката у области спорта су активности које могу унапредити квалитет спорта у Врбасу.

Основни задатак локалне самоуправе у наредном периоду јесте да спорт приближи грађанима. Свакодневне промоције спорта, санација и изградња спортске инфраструктуре, пројекти у области спорта, треба да утичу на да се што већи број грађана укључи у спортски живот општине Врбас.

Формирање спортског савеза општине Врбас треба да омогући веће учешће спортиста у планирању развоја спорта у општини. Локална самоуправа у сарадњи са Савезом треба да одреди јасне критеријуме расподеле финансијских средстава по гранама спорта, водећи рачуна о интересима локалне заједнице и могућностима буџета општине Врбас.

Асоцијација „Спорт за све“ треба да развија и унапређује програме за рекреативно вежбање у циљу здравог стила живота у којима доминира систематска физичка активност.

Реконструкција спортских објеката, као и изградња објеката у насељеним местима, треба да омогуће равномеран развој спорта у целој општини, као и доступност спорта свим грађанима општине Врбас.

Стратешки циљеви у области спорта

1. Очување здравља и промоција здравог стила живота грађана кроз бављење спортом
2. Јачање улоге физичког вежбања младих у предшколском и школском узрасту
3. Унапређење квалитетног спорта у општини Врбас
4. Успостављање услова за бављењем спортом за лица са инвалидитетом

Специфични задаци у области спорта

- 1.1. Формирати асоцијацију „Спорт за све“ и укључити све рекреативне групе у општини Врбас до краја 2011.године
- 1.2. Усвојити правилник о коришћењу спортских објеката у ЦФК. До краја 2011.године
- 1.3. Завршити спортске хале у Равном Селу, Бачком Добром Пољу и Савином Селу. До краја 2012. године
- 1.4. Санирати отворене терене у општини Врбас током сваке године до 2015. на основу усвојених годишњих планова санације
- 1.5. Редовно спроводити програме који ће брзо и успешно приближити спортско – рекреативне активности најширим слојевима (деци, омладини, редницима, радним људима и грађанима) током сваке године до 2015. године на основу усвојених годишњих планова.
- 1.6. Спровести пројекат „Тражимо најбољу месну заједницу у спортској рекреацији“ – основни циљ овог програма је брже и успешније прилибжавање спортско – рекреативних активности најширим слојевима (деци, омладини, редницима, радним људима и грађанима) сваке године до 2015. године
- 1.7. Одржати требине о важности учешћа жена у спорту и мотивисати их да се како професионално тако и рекреативно све више баве спортом два пута годишње до 2015. године

- 2.1. Усвојити план и програм спортских такмичења основних школа, до краја календарске године за наредну годину до 2015. године
- 2.2. Опремање школа са материјално-техничких средствима за бављење спортом (набавка опреме – справе, реквизити...) на основу годишњег плана који се израђује до краја текуће године за наредну годину до 2015. године
- 3.1. Формирати Спортски савез општине Врбас до краја 2011. године
- 3.2. Дефинисати критеријуме за расподелу средстава у спорту и расписати јавни конкурс за сваку годину до 2015. године
- 3.3. Израдити програм за оспособљавање и едукацију кадрова у спорту од 2011. године, на годишњем нивоу, до 2015. године
- 3.4. Израдити правилник о стипендирању перспективних спортиста током 2011.год
- 4.1. Формирати радну групу (одбор, савет и сл) на нивоу општине који би се бавио питањима о учешћу лица са инавалдитетом у спортским активностима
- 4.2. Израда годишњих планова прилагођавања спортских објеката лицима са инавалдитетом који ће се спроводити у наредној години до 2015. године

7. ПОГЛАВЉЕ: АРАНЖМАНИ ЗА ПРИМЕНУ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА

Аранжмани за примену Стратегије развоја обухватају:

- Општинске структуре и
- Механизме и процедуре уз које ће се осигурати успешно спровођење стратегије.

1. Општинске, локалне структуре имају две компоненте:

- Управљачке структуре - органи и тела за управљање процесом имплементације Стратегије и
- Оперативне структуре - органи, организације и институције које су задужене за реализацију Стратегије и њених приоритета и пројеката.

Структуре за управљање процесом имплементације Стратегије су:

- ✓ Скупштина општине Врбас,
- ✓ Председник општине,
- ✓ Општинско веће и
- ✓ Општински Савет за развој

Скупштина општине усваја – доноси Стратегију развоја, разматра и усваја годишње акционе планове за имплементацију стратегије и обезбеђује сразмерна буџетска средства за њихову реализацију. Скупштина, најмање једном годишње разматра извештај о имплементацији Стратешког плана и постигнутим резултатима врши евентуалне измене у Стратешком плану и приоритетним пројектима.

Председник општине одређује састав и именује Општински Савет за развој као тело које сачињавају представници свих сектора и релевантних институција и организација одговорних и заинтересованих за развој у општини.

Општински савет за развој своју примарну улогу има у нацрта стратегије (анализира потребе, стање, проблеме и могућности, дефинише и предлаже стратешке приоритете развоја) а након усвајања Стратегије, у сарадњи са надлежним институцијама, организацијама, општинским службама и Канцеларијом за развој, утврђује предлоге годишњих акционих планова за имплементацију Стратегије. Савет је одговоран је за спровођење процеса мониторинга и евалуације и предлаже организацију, тим или појединца који ће је спроводити.

Савет најмање једном годишње извештава СО о имплементацији Стратегије (на извештаја одговорних актера о реализацији акционих планова) предлаже СО евентуалне измене у Стратешком плану и приоритетним пројектима.

Савет консултује и информисе јавност о процесу имплементације Стратешког плана и обезбеђује транспарентност у раду и адекватну друштвену подршку.

Оперативне структуре за реализацију Стратегије

У најштем смислу речи, оперативне структуре за реализацији Стратегије чине сви локални актери у општини Врбас: организације, органи, институције, привредни актери, удружења и грађани појединци.

У ужем смислу, посебна одговорност за оперативну реализацију Стратегије развоја имају, пре свега, општински органи, општинска управа и све институције и јавна предузећа на општинском нивоу који се финасирају из буџета и сервис су грађана Врбаса. Сви они су дужни сачињавати годишње Акционе планове засноване на приоритетима, циљевима и задацима који су утврђени Стратегијом, реализовати их као саставне делове својих радних обавеза и о реализацији, једном годишње извештавати Скупштину општине, а преко Канцеларије за развој и Савета за развој.

Стратегија развоја представља и платформу за рад и деловање и других актера развоја друштва као што су привредни субјекти и професионална и друга удружења грађана и њихов допринос реализацији Стратегије пратиће Канцеларија за развој.

Поред већ наведеног, улога Канцеларије, била би да стручно, технички координира све активности у општини и које су усмерене ка спровођењу договорених приоритета. Канцеларија треба тесно да сарађује са осталим локалним актерима који су преузели одговорност за имплементацију појединих приоритетних области из Стратегије и помаже да се активирају сви локални ресурси, као и да се привуку нова финансијска средства изван општине. С тим у вези, запослени у Канцеларији за развој су тим који би организовао локалне актере и писао предлоге пројеката за разнородне програме подршке који постоје на покрајинском и

републичком нивоу. Посебна одговорност ове канцеларије биће и наступ према ЕУ ИПА фондовима.

Канцеларија тесно сарађује и са носиоцима политичких - управљачких структура - са Саветом за развој општине, председником општине и општинским већем, како би осигурала ефикасну имплементацију стратегије.

Активности на јачању сарадње и целовитих капацитета управљачких и оперативних структура за спровођење Стратегије развоја је сталан стратешки задатак.

2. Механизми и процедуре за ефикасну примену /имплементацију Стратегије развоја:

Стратешки план тежи да демонстрира спремност за успостаљање одрживог модела развоја општине Врбас и стога је важно осигурати да сви локални актери преузму пуну одговорност за његову имплементацију. У циљу обезбеђивања пуне и ефикасне имплементације стратегије, поред основних структура за управљање и имплементацију, овим документом се дефинишу и оквирни механизми и процедуре потребни за координацију активности:

- Скупштина општине најмање једном годишње разматра извештај о спровођењу Стратегије развоја и усваја корективне мере и акционе планове за наредну годину
- Савет за развој прати, координира и мониторише спровођење Стратешког плана и уз акционе планове, најмање једном годишње припрема извештај за СО,
- Савет осигурава да се благовремено, у процесу креирања општинског буџета, презентују акциони годишњи планови проистекли из овог Стратешког плана и тако обезбеди финансијска подршка за њихово спровођење.
- Савет за развој у складу са својим овлашћењима прави годишње планове свога рада и деловања и комуникације према локалној власти, другим актерима развоја и према јавности. Свој план рада доставља органу који га је именовао на увид и мишљење. .
- Савет за развој иницира регионалну сарадњу и међуопштинске састанке (најмање једном годишње) у одређеној приоритетној области развоја, са циљем размена информација и дефинисања заједничких интереса, програма и пројеката. Ове активности су саставни део годишњих планова рада Савета.
- Савет, по процени, окупља чланове појединих секторских група у општини како би неке од области - питања целовитије сагледао
- Канцеларија за развој представља централни стручни тим имплементације Стратегије
- Сви други локални актери идентификовани као носиоци развоја појединих области, дужни су спроводити договорене стратешке мере и активности и у своје годишње Акционе планове уврстити реализацију задатака из стратегије. Ово се посебно односи на све институције, јавна предузећа и општинске службе које се финансирају из буџета општине.

Поред напред наведеног потребно је развити следеће механизме и институционализовати их:

- **Протокол о спровођењу стратегије развоја** - дефинисати и усвојити јединствен протокол о сарадњи између локалне власти, привредних и јавних предузећа, институција, невладиних организација, других релевантних јавних и приватних субјеката којим се јасно препознаје улога, обавезе и одговорност сваког од актера у односу на усвојени Стратешки план. Протокол дефинисати и потписати у року од 6 месеца од усвајања Стратегије развоја.
- **Одлука о формирању посебне буџетске ставке** за подршку имплементацији Стратегије развоја. Оваква одлука осигураће да општински буџет у оквиру реалних могућности, прати и подржава стратегију, а с друге стране, обезбедиће сигурна средства за учешће у суфинансирању пројекта којима се аплицира код организација и страних донатора (суфинансирање општина је један од захтева код ИПА и других фондова

ПОГЛАВЉЕ 8. РЕСУРСИ ПОТРЕБНИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ СТРАТЕГИЈЕ

Имплементације Стратегије развоја општине Врбас с једне стране захтева рационалнији и ефикаснији приступ у коришћењу постојећих ресурса у општини (како материјалних, финансијских, тако и људских), а са друге стране подразумева и идентификовање нових средстава и њихових извора унутар и изван општине.

У условима опште економске рецесије и реалних проблема са стабилношћу општинског буџета, спровођење стратегије почиваће на принципу **реално могућег**, а уз додатно ангажовање расположивих ресурса унутар и изван општине.

Локална самоуправа спремна да издвајањима из општинског буџета, прибављањем средстава од домаћих и страних донатора допринесе остваривању приоритета предвиђених усвојеном Стратефијом.

Оно што је додатно потребно развијати да би се успешније прибављала средства изван општине, јесу стручно оспособљени локални тимови за писање предлоге пројеката. Јачи капацитети у овој области би омогућили још више успеха у коришћењу могућности које општини стоје на располагању (ИПА фондови, прекограничнма сарадња, домаћи национални и покрајински програми подршке)

Општина Врбас поседује велики број стручних кадрова који своја знања, искуство и вештине могу много ефикасније ставити у функцију развоја. Део је идентификован кроз процес израде Стратешког плана, како у Савету за развој општине тако и у оквиру секторских група и невладиних организација и сви они су својим зањем и стеченим искуством дали значајан допринос у самој изради документа.

Трајан задатак Стратегије је да додатно мобилише све расположиве људске ресурсе који могу дати дорпинос развоју општине и да ствара друштвено политичку климу у којој се цени рад, креативност, иновативност и посвећеност, а не партијску

припадност и политички ангажман..

Значајан ресурс за Општину представљају млади и препозната је потреба њиховог већег укључивања.

ПОГЛАВЉЕ 9. ПЛАН ПРАЋЕЊА И ОЦЕНА УСПЕШНОСТИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ мониторинга и евалуације: спровођења Стратешког плана је да се систематично, редовно прикупљају подаци, прати и надгледа процес примене /имплементације/ и процењује успех Стратешког плана. Сврха мониторинга и евалуације је праћење напретка, побољшање ефикасности и успешности Стратешког плана, али и предлагање измена у активностима на основу налаза и оцена.

Временски оквир: Мониторинг (као систематски непрекидан процес прикупљања података) спроводи се континуирано током пружања услуга која је предмет праћења и дугорочно за период на који се прави Стратешки план. Евалуација (као анализа података и доношење оцене о успешности) вршиће се повремено – периодично и пратиће одређене фазе имплементације Стратешког плана. Евалуација успешности целокупног документа обављаће се једном годишње и извештај о евалуацији је саставни део целокупног извештаја о спровођењу Стратешког плана који се подноси Скупштини општине и јавности на увид, разматрање и евентуалне корекције. Финална евалуација Стратешког плана обавиће се на крају 2015. године.

Предмет мониторинга и евалуације: Мониторинг и евалуација укључују целовито сагледавање испуњења активности, специфичних задатака и циљева, стратешких циљева и мисије и то на следећи начин:

- 1) Праћење процеса имплементације (да ли се планиране активности спроводе, на који начин и у ком обиму, да ли се ресурси ефективно идентификују и користе);
- 2) Праћење исхода активности (ефекти - резултати активности у односу на уложене ресурсе - новац);
- 3) Евалуацију напретка у остваривању сврхе (мисије и стратешких циљева Стратегије);
- 4) Евалуацију утицаја стратегије на живот грађана/ки.

Индикатори напретка и успешности одређују се за сваку приоритетну циљну групу и на нивоу сваког циља специфичног задатка и саставни су део годишњег Акционог плана. Стратешки план ће користити комбиновано, квантитативне и квалитативне индикаторе како би се дошло до поуздане оцене о коначном успеху.

Методe и технике мониторинга и евалуације: За успешно обављање мониторинга и евалуације Стратешког плана користиће се стандардни сет алатки које су дефинисане Акционим планом у колони: средства верификације. Савет за развој ће у својим годишњим плановима рада прецизније дефинисати технике помоћу којих ће се спроводити мониторинг и евалуација и одредити тим или независну организацију за послове мониторинга.

Носиоци процеса мониторинга и евалуације: Координатор активности мониторинга евалуације је Савет за развој уз стручну помоћ Канцеларије за развој. Сви актери у имплементацији стратегије и носиоци пројеката, услуга или појединачних активности су у обавези да у складу са општим индикаторима дефинишу специфичне и обезбеде њихово мерење током трајања имплементације.

Коришћење резултата мониторинга и евалуације: примарна сврха прикупљања података и доношења оцена о напретку и успеху је провера заснованости и реалистичности Стратегије, па с тим у вези и корекције циљева и задатака, уколико је то потребно. Мониторинг извештаји се сачињавају сваке године и презентују Скупштини општине, потенцијалним донаторима и јавности на увид и разматрање.

ПОГЛАВЉЕ 10. ПЛАН КОМУНИКАЦИЈА – представљања у јавности

. Овај одељак дефинише активности које омогућавају видљивост процеса и повећавање власништва заједнице над процесом доношења и спровођења Стратегије развоја.

Циљеви предвиђених мера у плану комуникације су:

- информисање свих актера о процесу, мобилисање свих људских и материјалних ресурса и
- покретање на акцију свих одговорних друштвених чиниоца.

Комуникацијски план се односи на следеће фазе процеса израде и имплементације Стратешког плана развоја:

Фаза уласка општине у процес стратешког планирања

- Јавна презентација процеса планирања, консултације са грађанима и интервјуи и новински чланци о уласку општине у процес стратешког планирања, најави процеса, истицање кључних разлога и очекиваних резултата;
- Оснивање Савета за развој, као репрезентативног тела састављеног од представника релевантних актера у општини и његово представљање јавности;
- Формирање секторских група за приоритетне области развоја у чијем саставу су лица која значајно могу допринети унапређењу своје области
- Партиципативно прикупљање података од свих релевантних институција и органа

Фаза израде стратешког документа

Ова фаза је карактеристична по високом учешћу разнородних друштвених чинилаца у анализи стања, одређивању приоритета и дефинисању конкретних задатака. Њу је пратио и интензиван рад на обуци локалних актера за спровођење процеса планирања. Форме које су коришћене:

- Радни састанци Савета и секторских група на доношењу Стратешког плана,
- Консултације са стручним институцијама, организацијама и поједницима;
- Консултације са стручним службама у општини;
- Медијски прилози о процесу планирања - Присуство медија радним састанцима и упознавање са фазом процеса стратешког планирања, давање интервјуа, изјава за штампу и сл.

Фаза промоције усвојених стратешких опредељења

- Јавна расправа са грађанима/кама о предлогу Стратешког плана,
- Израда плаката и логоа Стратегије који ће се користити као промотивно средство на свим пројектима који буду произашли из Стратегије
- Постављање документа на сајт Општине
- Штампање и дистрибуција усвојеног Стратегије свим носиоцима јавних овлашћења и власти и свим заинтерсованим странама
- Конференција за штампу, након усвајања Стратешког плана, о успостављеним стратешким циљевима.

Фаза имплементације Стратешког плана и фаза праћења напретка и оцене успеха

- Формирање Тима за комуникацију са медијима у оквиру Савета за развој
- Организовање Конференције за медије о постигнутим резултатима, од стране Савета, најмање два пута годишње, а по потреби и чешће
- Израда и презентација (СО и јавности) годишњег извештаја о реализацији Стратешког плана.